

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Э Т А ISSN 1819-1614

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Фонд выдання газеты «Наша Ніва». Выходзіць штотыднёва, у пятніцы

АНДРЭЙ ПЯНКЕВІЧ

Асьцярожна, дзьверы адчыняюцца

Эўрасаюз прапануе Беларусі шчодрую падтрымку ўзамен за дэмакратызацыю і нармалізацыю адносінаў. Старонка 3.

Эўракамісія гатовая адкрыць рынак для беларускіх тавараў, забяспечыць фінансавую падтрымку беларускім фірмам, павялічыць колькасць стыпэндыяў для студэнтаў, спрасьціць працэдуру атрымання візаў. Афэрта настолькі прывабная, што ўладам будзе няпроста абгрунтаваць нежаданьне ўвайсьці ў адчыненыя дзьверы.

21 лістапада кіраўнік прадстаўніцтва Эўракамісіі ва Украіне і Беларусі Іен Боўг прэзэнтаваў новую стратэгію Эўракамісіі «ўладзе і народу» Беларусі.

Нечакана вызвалены Астрэйка

«Як ва ўсіх зэкаў, у мяне баляць зубы». Алесь Бяляцкі пра вызваленьне Міколы Астрэйкі: Гэта не сыгнал. Старонка 6.

«Не шкадую, што прайшоў праз турму»

Вызвалены на мінулым тыдні Сяргей Скрапец не выглядае стомленым. Ён даў ўжо дзясяткі інтэрвію, але і надалей нікому не адмаўляе, бо «абяцаў гэта Казуліну». Старонка 10.

Адваротны бок Месяца

Што нам рабіць з супрацоўнікамі спецслужбаў? Піша Віталь Тарас. Старонка 12.

Шаноўныя супрацоўнікі і чытачы «Нашай Нівы»!

Ад імя Арганізацыі Аб'яднаных Нацыяў віншую вас са стогадовым юбілеем і зычу плённай працы на карысьць Беларусі і яе пачэснага пасадку між краінамі — чальцамі ААН!

Джыхан Султанаглу, прадстаўнік ААН/ПРААН у Рэспубліцы Беларусь

Газэта жыве!

МГА «Згуртаваньне беларусаў сьвету «Бацькаўшчына» мае гонар павіншаваць першую беларускую газэту «Наша Ніва» са стагодзьдзем.

«Наша Ніва», утвораная яшчэ ў 1906 г. і адноўленая ў 1991 г., набыла бляспрэчную папулярнасьць сярод інтэлігенцыі, моладзі, беларускага асяродку.

Нягледзячы на тое, што ў 2005 г. улады забаранілі распаўсюджваць газэту празь «Белпошту» і «Белсаюздрук», дзякуючы вялікім намаганьням супрацоўнікаў і аўтараў Рэдакцыі, газэта жыве! І цяпер яе можна атрымаць, дзякуючы створанай сыстэме распаўсюду, праз рассылку поштай і кур'ёрскую дастаўку. Да таго ж, Рэдакцыя ідзе крок у крок з часам і пакарыла віртуальную прастору.

Жадаем «Нашай Ніве» захаваць статус першай беларускай газэты, ня мець перашкод у выданьні і адзначаць 200-гадовы юбілей.

Управа МГА «ЗБС «Бацькаўшчына»

«НАШАЙ НИВЕ»

Мая сьвятая, беспартыйная, Дасюль яшчэ хрэстаматычная — Табе, сяброўка стогадовая, Ад сэрца шлю любові слова я.

Сваёю моваю шляхетнаю, Сваёй манераю адметнаю

Мяне даўно к сабе прынадзіла І аніколі йшчэ ня здрадзіла.

Тваю ацэнку бесстароннюю Заўжды складаным часам помню я. Цалую ўсе твае староначкі, Чытаючы і ўдзень, і ўпоначкі.

Мая зьмястоўная таўштушачка, Маёй радзімы шчырка-душачка, Мая яснотка прад хімэраю — Люблю. Ня здраджу. Шчыра верую.

Антон Бубала, Дрыса

Некалькі вершаваных радкоў у падарунак:

Ёсьць такія людзі, пэўна, Што працуюць не за пернік, Што на нітку інтуіцыі Ніжучь словаў цьвёрдых пэрліны.

Рэдкія, як ювэліры. Учуюць гук трубы і ліры. І яны не пачынаюць Працу ўраз на «тры-чатыры!».

Віншую са 100-годзьдзем «Нашу Ніву», а таксама сяброў Рэдакцыі, галоўных рэдактараў, усіх нашаніўскіх аўтараў!

Зычу ўсім моцнага здароўя, мужнасьці, натхненьня і пашырэньня кола чытачоў! Няхай каласуе Наша Ніва!

Людка Сільнова

Хай здохне хоць заўтра

Віншую калектыў і чытачоў «Нашай Нівы»! Зычу ўсім творчых посьпехаў у працы і ўсяго найлепшага ў жыцьці!

Хай здохне хоць заўтра Калгасны наш Гусь. Мы гукнем упарта: Жыве Беларусь!

Юзкі Дзенісюк, в.Абухава, Гарадзенскі раён

Шаноўны рэдактару, з драгой душы віншую Вас і супрацоўнікаў «Нашай Нівы» з стогадовым юбілеем выданьня. Рады, што вы не апусьцілі рукі і ўпарта робіце нацыянальную справу. Бог вам у помач.

Мікола Бусел, Дуброва, Сьветлагорскі раён

Дарагія нашаніўцы!

Віншую вас, зычу, каб свабоднае Слова ніколі ня згасала, таму што Свабода ад Бога, а Божае — вечнае.

Равуць вятры, грымаць грамы, Пыл засьціць вочы нам, і ўсё ж І ўсё ж мы дойдзем, Дойдзем мы да Беларусі!

З Богам! Здароўя вам, веры і надзеі.

Чытач «НН»

Ад газэты «Intex-press»

Імчыць па сьвеце лістапад імкліва І не бяды, што скончылася лета. Сто год сьвяткуе сёньня

«Наша Ніва»

Найпершая найлепшая газэта.

Пра родны край у вас нібы пляецца, Ёсьць у выданьні спорт і нават гумар.

У рукі з рук яна перадаецца. Зачытваюць да зірак кожны нумар!

Вы пішаце, што тут і што ў сьвеце. Сапраўдны беларус —

«НН» прыхільнік.

І не здзіўленьне, што такой газэце Пашана ў Беластоку і ў Вільні.

Пра вас народ і ведае, і чуе (Пра вас няцяжка і паэму скласьці). І «Intex-press» вас ад душы віншуе І зычыць даўгалецця, плёну, шчасьця.

Даўно ў нас забыліся аб скрусе, І зьвесткі пра вайну даўно ў архіве. Чаму ж тады ў сталіцы Беларусі Няма для сьвята месца

«Нашай Ніве»!

Нідзе няма — ад Віцебску да Брэсту (У палацах гамана пра ўгнаеньні)... Ды, дзякуй Богу, усё ж знайшлось месца У сядзібе БНФ, на Варвашэні.

Гучы і радуй, Нашаніўскі голас (Пакуль такія ёсьць — нішто ня страшна).

Пакуль у нас Купала ёсьць і Колас, Ня згіне Беларусь, Айчына наша.

Жадаем росквіту ўсім на дзіва, Пільшыце! Услаўляйце родны край! Няхай квітнее наша «Наша Ніва» І дорыць людзям шчодры ўраджай!

Калектыў рэдакцыі газэты «Intex-press», Баранавічы

Віншую вас са 100-гадовым юбілеем! Дзякуй Рэдакцыі за працу, цікавыя матэрыялы і мужнасьць. Здароўя, плённай працы і Божай ласкі вам на доўгія гады.

Людміла Літвінава, Менск

Шаноўныя сябры!

Віншую ўсіх вас са 100-годзьдзем «Нашай Нівы», зычу ўсім вам добрага здароўя, творчага гарту, нястомнага і нязломнага рэжыма жаданьня несьці людзям, шчырым беларусам, праўдзівае, вольнае слова, няхай не затухае ў вас купалаўскі дух свабоды, незалежнасьці, нецярпімасьці да дыктатуры ва ўсіх яе праявах.

Жыве Беларусь!

Міхась Тычына, ваш падпісчык і аднадумец

Віншаваньне ад Міністэрства інфармацыі

16 лістапада «Наша Ніва» атрымала папярэджаньне.

Папярэджаньне вынесенае за тое, што ў выхадных зьвестках нумароў за лістапад «не паведамляе сапраўдны адрас рэдакцыі, што парушае артыкул 26 Закону «Аб друку і другіх сродках масавай інфармацыі». Падпісала папярэджаньне намесьніца міністра Лілія Ананіч.

Нагадаем перадгісторыю. Раней «Наша Ніва» накіроўвала ў Менгарвыканкам заяву пра ўзгадненьне разьмяшчэньня рэдакцыі. Аднак у адказе за подпісам намесьніка старшыні гарвыканкаму М.Ціцянкава было сказана (па-расейс-

ку, вядома), што Менгарвыканкам «лічыць неэтазгодным разьмяшчэньне газэты «Наша Ніва» на тэрыторыі Менску». Між тым, беларускае заканадаўства не ўтрымлівае паняцьця мэтазгоднасьці, не прадугледжвае яно і ўзгадненьняў з ідэялігічнымі аддзеламі.

Пасьля таго ліста М.Ціцянкава мы чатыры разы заключалі дамовы аб арэндзе памяшканьня. Аднак вярта было нам подаць дакумэнты ў Мінінфармацыі і ў аддзел юстыцыі Менгарвыканкаму аб новым адрасе газэты, як літаральна праз пару дзён чарговы арэндадаўца, жудка напалоханы, разьрываў з намі дамову аб арэндзе. Аднак, праз пару тыдняў зь Міністэрства інфармацыі нам тэлефанавалі і паведамлялі: у іх

ёсьць зьвесткі, што дамова з намі скасаваная, таму яны ня будуць уносіць новы юрадрас у пасьведчаньне». За гэты ж час, акрамя таго, аднойчы быў скасаваны вынік аўкцыёну, паводле якога «НН» выйграла права арэнды офісу.

На нашу думку, ідэялігічныя органы хочучь закрыць «Нашу Ніву», але хочучь зрабіць гэта так, каб выглядала ўсё як спрэчка гаспадарчых суб'ектаў або нядбайнасьць Рэдакцыі. Дык, людзі, ведайце: мы дбалі.

У кастрычніку мы пайнфармавалі аб усім міністра інфармацыі, прасілі ўмяшцацца, аднавіць законнасьць і абараніць «Нашу Ніву». Але — за тыдзень да юбілею маем папярэджаньне. Як гаворыцца, што савай аб пень, што пнём аб саву.

Пакуль Рэдакцыя ня вырашыла, ці будзе яна абскаджваць гэтае папярэджаньне. Каштуе працэс пад мільён рублёў, а спадзяваньняў на суд мець не прыходзіцца.

Асьцярожна, дзверы адчыняюцца

Эўрасаюз прапануе Беларусі падтрымку ўзамен на дэмакратызацыю і нармалізацыю дачыненняў.

Распрацаваны праект новай стратэгіі Эўракамісіі што да Беларусі. Ён сэнсацыйны: упершыню Камісія робіць канкрэтныя прапановы: нешта ў абмен на нешта. Эўразвяз гатовы адкрыць рынак для беларускіх тавараў, прапанаваць фінансавую падтрымку беларускім фірмам, павялічыць колькасць стыпэндый для студэнтаў, зрабіць больш прастай працэдуру атрымання візаў і г.д. Кошт прапановы ЭЗ можна ацаніць у сотні мільёнаў эўра. Гэта ўсё ўзамен на дэмакратызацыю.

Эўракамісія хоча пакінуць Аляксандру Лукашэнку дзверы прыдчы-

ненымі: ён можа запустыць дэмакратычныя рэформы сам. Бо з дакумэнту не вынікае, што адыход Лукашэнкі ёсьць самамэтай Эўропы. Тое, у чым Брусэль сапраўды зацікаўлены, гэта дэмакратычны эфэкт. Камісія

ставіць Беларусі 12 умоваў, па выкананні якіх ЭЗ рэалізуе свае абавязальствы. Гэта, між іншым, вызваленне палітычных вязняў, канец перасьледу апазыцыі, правядзеньне сумленнага следства ў справе «зніклых» апазы-

цыянэраў і журналістаў. І ўрэшце — свабодныя выбары.

Усё гэта прапануецца аформіць у выглядзе дамовы пра партнэрства. Эўразвяз ужо меў пагадненьне пра партнэрства і супрацоўніцтва зь Беларуссю, але яно было замарожанае ў 1996 г., пасля другога рэфэрэндуму.

Эўрапейскі камісар (г.зн. міністар Эўрасаюзу) па замежных стасунках і палітыцы добрасуседства **Бэніта Фэрэра-Вальднэр** тлумачыла ў Брусэлі:

Працяг на старонцы 4.

Аляксандар Мілінкевіч: Прапанова своечасовая

«Прапанова Эўрасаюзу мяне ўсьцешыла. Яна своечасовая. Прапаганда ўвесь час даводзіць беларусам, што яны ня могуць спадзявацца на ЭС, бо ў Эўропе нас ніхто не чакае. А тут, калі ласка — маем дакумэнт, які пацьвярджае, што ЭС, аднак, чакае на Беларусь, чакае дэмакратычных пераменаў у нашай краіне. І гатовы падтрымаць Беларусь сур'ёзнымі грашымі. Гэтая стратэгія можа моцна дапамагчы перала-

маць апатыю, якая апанавала беларускае грамадства. Мы, са свайго боку, зробім усё, каб змест дакумэнту, падрыхтаванага ў ЭС, як найхутчэй трапіў да ўсіх беларусаў.

Ці скарыстаецца ўлада з гэтых прапановаў? Яна павінна зразумець, што дэмакратыя — гэта ня проста пажаданьне пэўнай часткі насельніцтва нашай краіны, а ўмова ўваходу нашай краіны ў цывілізаваны сьвет».

12 пунктаў Эўрасаюзу: перадумовы нармалізацыі адносінаў і эканамічнае падтрымкі

1. Паважаць права народу Беларусі **выбіраць сваіх лідэраў дэмакратычным шляхам** — іх права чуць усе меркаваньні і бачыць усіх кандыдатаў на выбары; права апазыцыйных кандыдатаў і груп падтрымкі праводзіць кампаніі без прыгнёту, судовага перасьледу або турэмнага зьявольленьня; незалежнае назіраньне за выбарамі, беларускімі няўрадавымі арганізацыямі ўключна; права волевыяўленьня і права на справядлівы падлік галасоў.

2. Паважаць права народу Беларусі **на незалежную інфармацыю і свабоду слова**, напрыклад, свабода журналістам працаваць без прыгнёту або судовага перасьледу, каб не закрываліся газеты і не было перашкодаў іх распаўсюду.

3. Паважаць **правы** недзяржаўных арганізацый як жыццёва важнай часткі здаровай дэмакратыі — больш не ўскладняць іх легальнае існаваньне, не прыгнятаць і не

перасьледаваць сяброў грамадзкіх аб'яднаньняў, дазваляць ім атрымліваць міжнародную дапамогу.

4. **Вызваліць усіх палітычных зьявольеных** — сяброў палітычных апазыцыйных партый, сяброў НДА і простых грамадзян, арыштаваных падчас мірных дэманстрацый і мітынгаў.

5. **Належным чынам і незалежна расьсьледаваць або перагледзець выпадкі са зьнікненьнем людзей;**

6. **Забясьпечыць права беларусаў на незалежную і неперадую судовую сыстэму** — з судзьдзямі, не залежнымі ад палітычнага ціску, без самавольства і галаслоўнага крымінальнага судовага перасьледу або палітычна матываванага судовага прысуду, як зьявольеньне ў турму грамадзян, якія мірна выказваюць свой пункт погляду.

7. **Спыніць адвольныя арышты і**

затрыманьні, дрэннае абыходжаньне зь людзьмі.

8. Паважаць **правы і свабоды** тых беларускіх грамадзянаў, якія адносяцца да нацыянальных меншасьцяў.

9. Паважаць **правы** беларусаў як **працаўнікоў** — іх права ўступаць у прафсаюзы і права прафсаюзаў працаваць на абарону правоў людзей.

10. Паважаць **правы** беларусаў як **прадпрымальнікаў** ажыццяўляць дзейнасьць без прэзымернага ўмяшаньня ўладаў.

11. Далучыцца да адмены сьмяротнай кары сьледам за іншымі народамі Эўропы.

12. **Выкарыстаць падтрымку, якую АБСЭ, ЭЗ і іншыя арганізацыі прапаноўваюць Беларусі для дапамогі ў выкананні правоў сваіх грамадзянаў.**

Працяг са старонкі 3.

Асьцярожна,

«Народ Беларусі — першая ахвяра ізаляцыі, навязанай органамі ўлады, і будзе першым, хто скарыстаецца перавагамі, якія прапаноўваюцца дэмакратычнай Беларусі».

Камісар Фэрэра-Вальднэр сказала: «Народ Беларусі мае права ведаць, што ён губляе. Наша пасланьне ў тым, што як толькі краіна выкажа сваю гатоўнасць рухацца наперад да сапраўднай дэмакратыі, правоў чалавека і вяршэнства закону, мы будзем гатовыя ўступіць у поўнае партнэрства зь Беларуссю. Гэта азначала б істотнае павелічэнне дапамогі, каб значна палепшыць якасць жыцця беларусаў».

У аўторак, 21 лістапада, у Менску

кіраўнік прадстаўніцтва Эўракамісіі ва Украіне і Беларусі **Іен Боўг** прэзентаваў новы праект стратэгіі Эўракамісіі адносна Беларусі: «уладзе і народу», як выказалася **Ума Удвін**, прэс-сакратарка эўракамісаркі Фэрэра-Вальднэр.

Зранку Боўг наведаў Адміністрацыю прэзідэнта і МЗС, каб беларускія ўлады змаглі раней чым хто азнаёміцца з гэтай стратэгіяй. У абед ён правёў адмысловую прэс-канфэрэнцыю з гэтай нагоды. Эўрачыноўнік не паведаміў, з кім менавіта з ураду ён меў сустрэчу.

Паводле словаў Боўга, Беларусь і ЭЗ

маюць вялікі патэнцыял для супрацоўніцтва і партнэрства, і цяпер акурат прыйшоў час яго рэалізоўваць. Агучаная мэта стратэгіі — «стабільная, квітнеючая і дэмакратычная Беларусь як частка эўрапейскай супольнасці».

«Найперш мы можам стымуляваць эканамічнае развіццё Беларусі», — кажа Боўг. Напрыклад, у гандлі тэкстылем, дзе Беларусь цяпер мае пэўныя абмежаванні.

Заплянаваная таксама сумесная праца ў галіне энэргетыкі.

Аднак прапанаваць усё гэтыя выгоды Эўропа гатовая толькі той краіне, якая падзяляе міжнародныя прынцы-

A very good deal

Парадаксальна, але дыктатуру можна някепка прадаць. Піша **Барыс Тумар**.

Лукашэнка ня першы раз адмаўляцца ад прапановаў Захаду. Аднак на гэты раз яму цяжка будзе патлумачыць Сідорскаму з Макеем, чаму не паціснуць працягнутую руку. Цяжэй нават, чым цётцы Сьветцы з Ваўкавыску, якая затаварваецца ў беластоцкім «Ошане». Гэтая прапанова нявыгадная сямі асобам у атачэнні кіраўніка дзяржавы, але выгадная ўсім астатнім лукашэнкаўцам.

Прыняць яе (нават неўсур'ёз і ненадоўга) азначае рызыку пайсці дарогай Піначэта. Не прыняць яе азначае рызыку дарогі Хонэкера. Ня заўтра, але зь непазьбежнасцю. Таму я ацэньваю бы шанцы на яе прыняццё мізэрнымі, але большымі, чым калі-кольвек раней.

Нашай краіне прапануюць грошы на рэформы ўзамен на збліжэнне з Эўропай. Нашай краіне прапануюць

таксама падтрымку ў выпадку расейскага газавага шантажу. Беларусь хочучь улісаць у вялікую гульню Эўропы па стварэнні процівагі расейскаму энэргетычнаму монстру. (Тое самае, толькі ў больш цынічным выглядзе, прапануецца цяпер Узбэкістану. У больш цынічным, бо зацікаўленасць ва ўзбэцкім газе большая, чым у беларускім транзыце.) І гэта добра. Значыць, справа ня толькі ў ідэалах, ад якіх — мы, на жаль, гэта ведаем — Эўропа ня раз лёгка адмаўлялася. Справа ў канкрэтным эканамічным інтарэсе.

Гаворка пра вельмі істотныя сумы, хіба большыя, чым тыя, якімі ў свой час падтрымалі краіны Балтыі ці дэмакратычную Сэрбію. А very good deal, гаворачы на мове бізнэсу. Парадаксальна, што дыктатуру можна някепка прадаць!

Я бачу ў гэтым шанец для Беларусі. Так, у мінулым для Лукашэнка Захад быў трэба адно як пудзіла для Масквы. Найхутчэй што і на гэты раз эўрапейцы сваёй афэртай папросту насоляць «Газпрому» на пару соцень

даляраў, так бы мовіць, з паршывай авечкі хоць воўны жмут.

Аднак нават калі Лукашэнка зьбядае гэты шанец, іншыя запомняць: Эўрасаюз разглядае Беларусь як аб'ект інтарэсу. Нарэшце! Гульня стала вартая сьвечак.

Аляксандар Фядута: Пернікам сыты ня будзеш, але прапаноўваць яго трэба

Палітыка перніка і бізуна мусіць быць палітыкай — калі наагул яна мае права быць. Дагэтуль да Беларусі ўжывалі толькі бізун.

Так, ад беларускіх уладаў патрабавалі, каб тыя пільнаваліся дэмакратычных нормаў, свабоды слова, сходаў, павызвалалі палітычных вязняў. Але замест дэкларавалі вядомую дактрыну Балкенстайна: усё адно беларусы ў найбліжэйшай перспектыве

застануцца за межамі эўрапейскае сям'і. І калі Лукашэнка казаў, што ў Эўропе нас ніхто не чакае, ён казаў чыстую праўду.

Цяпер Захад, выглядае, зразумеў сваю памылку. Не выключача, што ён прыслухаўся да меркавання Польшчы, якая пераконвала ў галоўным: калі Беларусь пойдзе на дэмакратызацыю, трэба замест бізуна не пустату дэманстраваць, а хоць якую матэрыяльную перспэктыву.

Замест пустаты Беларусі паказалі пернік. Стала зразумела, што прапаноўвае Эўропа наўзамен дэмакратызацыі.

Лукашэнка пакуль не адказаў. Часу было замала. Адказаць паводле сутнасці будучь толькі тады, калі вызначыцца цана на газ для Беларусі.

Але сама пастаноўка пытаньня празь «пернік» патрапіла вельмі ў пару. Я заўсёды вызначаў формулу жывучасці нашага кіроўнага рэжыму як «+2». То бок, праз два гады пасля прыняцця Расеі ў Сусветную гандлёвую арганізацыю рэжым абрынецца. У 2007 г. Расея

ДЗЬВЕРЫ АДЧЫНЯЮЦЦА

пы правоў чалавека.

«Народ Беларусі мусіць аднавіць свае неад’емныя правы безь якіх-колічы адтэрміновак. Беларускі народ мае права на свабоду выказвання, на доступ да незалежнай інфармацыі, на стварэнне асацыяцыяў, на вынясенне празрыстых і справядлівых прысудаў, — кажа Іен Боўг. — Таксама мусіць быць вызвалення з турмаў усе палітзьяволеныя. Мы спадзяёмся, што народ Беларусі будзе разглядаць гэты дакумэнт, як правдзесьнік дэмакратычнай будучыні краіны».

Ён працытаваў словы камісара Фэ-рэра-Вальднэр: «Я спадзяюся, што

ўрад Беларусі выкарыстае гэтую магчымасьць для правядзеньня неабходных у краіне рэформаў і пакончыць з ізаляцыяй свайго народу».

Прэс-сакратар Міністэрства замежных справаў Беларусі **Андрэй Папоў** у сераду пасля абеду сказаў карэспандэнту «НН», што міністэрства працягвае азнамяляцца з прапановамі ЭЗ, якія ўчора ў Менску агучыў кіраўнік прадстаўніцтва Эўракамісіі ва Украіне і Беларусі Іен Боўг. МЗС пакуль ня мае ніякіх заяваў на гэты конт.

Раней старшыня камісіі міжнародных справаў палаты прадстаўнікоў **Вадзім Папоў** заявіў: «Гэта чарговая

палітыка дыктату: вы гэта рабіце, а мы потым паглядзім. Ня будзе так ніколі. Сустрэчныя крокі павінны быць аднолькавыя і роўныя па часе. Усё гэта песьні з адной опэры, як і тыя падвойныя стандарты».

А радыкальны лукашэнкавец дэпутат **Сяргей Касыцін** сказаў у інтэрвію радыё «Свабода»: «Мы задаволім іхныя ўмовы тады, калі яны выканаюць патрабаваньні ... разгнаць Гааскі трыбунал, усіх судзьдзяў і аддаць саму гэтую Карлу дэль Понтэ пад суд за грубае парушэньне правоў чалавека ...»

Мікола Бугай, Зьміцер Панкавец

становіцца чальцом СГА — гэта ўжо зразумела. Адначасовае закрыцьцё эўрапейскіх рынкаў прывядзе нашу эканоміку да поўнага краху. Лукашэнка — разумны чалавек, ён мусіць гэта ўцямаць.

Але я ня стаў бы так радавацца. Па-першае, чалавек, які жыве толькі думкамі пра падаўжэньне асабістай улады, ня будзе сыгты пернікамі. Па-другое, беларускае кіраўніцтва ўжо не ўпершыню падманвае даверлівую бабульку Эўропу. Вось і цяпер, вызваліўшы аднаго палітзьявья, Менск будзе патрабаваць скасаваць усе абмежаваньні адразу.

Тым ня менш, меркаваў і мяркую: калі А.Лукашэнка прызначыць спэцыяльнага ўпаўнаважанага ў перамовах з Эўрапейскім Зьвязам, ЭЗ мусіць пайсьці на перамовы з гэтым чалавекам.

Нават калі гэта будзе Віктар Шэйман.

Камэнтар «Газэты выборчай»: Запускайма тэлеканалы

Піша аглядальнік

гэтага ўплывовага польскага выданьня **Вацлаў Радзівіновіч**.

Нельга разьлічваць на тое, што Лукашэнка прыме прапановы, прэзэнтаваныя ў «дарожнай мапе» ЭЗ для Беларусі. Эўропа гатова дапамагаць, інвэставаць у беларускую эканоміку вялікія грошы пры ўмовах, якія Лукашэнка ня можа выканаць.

Напрыклад, сумленнае, як хацеў бы Эўразьвяз, сьледзтва ў справе зьніклых бязь вестак апазыцыянэраў ... [не магло б адбыцца]. Цяжка таксама разьлічваць на тое, што сярод тых, хто сёньня кіруе Беларусьсю, знойдзецца нехта сьмелы. Нагэтулькі сьмелы, каб падумаць, што можна паспрабаваць пазбавіцца ад дыктатара, спадзеючыся на будучую дапамогу Эўропы. Гэта Ўладзімер Жырыноўскі можа дазволіць сабе паўтараць у Маскве, што «Беларусь можа вызваліць толькі снайпэр». У Менску страх паралізуе. Лукашэнка трымае сваіх

людзей пад абцасам.

Палацавага перавароту, калі толькі не дапаможа Масква, ня будзе. Аднак «дарожная мапа» вельмі важная для беларускага грамадзтва. І, насамрэч, можа яго ўскалыхнуць.

Толькі як зрабіць так, каб беларусы даведаліся, што Эўропа гатова ім даць, калі іх краіна пачне дэмакратызацыю? Беларускае тэлебачаньне, радыё, газэты зь вялікім накладам належаць дзяржаве і не напішучь пра «мапу» без указаньня Лукашэнка. А радыёстанцыі для Беларусі, што мы з такім шумам адкрывалі ў Польшчы, маюць паранейшаму мізэрную зону пакрыцьця. Неабходна іх раскручваць, і як мага хутчэй.

Неабходна запускаць ужо абяцаныя беларусам тэлевізійныя каналы. Беларусам патрэбныя ня толькі нашыя словы. Таксама і ўчынкі — хаця б для таго, каб такія словы, якія нясе «мапа», маглі да іх дайсьці.

Вольга Данішэвіч; Gazeta.pl

АПЫТАНЬНЕ НА САЙЦЕ NN.BY

Як адкажа беларуская адміністрацыя на прапановы Эўрасаюзу?

Прамаўчыць	22 (25.0%)
Зробіць выгляд	17 (19.3%)
К чорту пашле	23 (26.1%)
Дачакаецца цэнаў на газ	23 (26.1%)
Прыме	3 (3.4%)

Усяго за два дні прагаласавала: 88

Нечакана вызвалены Мікола Астрэйка: «Як ва ўсіх зэкаў, у мяне баляць зубы»

У пятніцу 17 лістапада са Шклоўскай калёніі быў вызвалены Мікола Астрэйка. Ён быў арыштаваны сёлета ў лютым, у жніўні суд Цэнтральнага раёну Менску прысудзіў яго да двух гадоў знявольненне. Астрэйка быў пакараны паводле артыкулу «Дзейнасць ад імя незарэгістраванай арганізацыі». У панядзелак адно з сваіх першых інтэрвію пасля вызвалення Мікола даў «Нашай Ніве». Ён адразу папярэдзіў, што пакуль ня вельмі арыентуецца ў палітычных падзеях у краіне, таму папрасіў задаваць толькі асабістыя пытанні.

«Наша Ніва»: Мікола, як Вы перанеслі гэтыя дзевяць месяцаў знявольнення?

Мікола Астрэйка: Нельга сказаць, што мне было лёгка. Натуральна, што было вельмі і вельмі цяжка. Гэта тычылася абсалютна ўсяго. Спадзяюся, турма не адбілася значна на маім здароўі, але ўсё адно бліжэйшым часам звярнуся да лекараў на мэдагляд. У мяне хранічная хвароба сэрца. А таксама, як ва ўсіх зэкаў, у мяне баляць зубы, таму неабходна ісьці да

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

стаматоляга.

«НН»: Што для Вас было найцяжэйшым за гэты тэрмін?

МА: Тое, што я быў далёка ад сваёй сям'і: бацькоў, жонкі, дачкі. Мне вельмі не хапала іх усіх. Цяпер пастараюся кампэнсаваць для ўсіх маю тую адсутнасць.

«НН»: Ці ведалі Вы папярэдне пра вызваленне?

МА: Не, абсалютна нічога ня ведаў. Даведаўся толькі ў той момант, калі 17 лістапада ў камэру прыйшоў дзяжурны і сказаў, каб я рыхтаваўся да вызвалення. Да канца паверыў у тое, што гэта праўда, толькі пасля таго, як аказаўся за брамамі калёніі. Я быў вельмі шчаслівы ад такой нечаканасці.

«НН»: Калі пра вызва-

лення даведліся Вашыя родныя?

МА: Толькі тады, калі ў пятніцу вечарам я зьявіўся ў менскай кватэры. Для ўсіх гэта быў прыемны шок. Думаю, ня толькі для мяне, але і для ўсіх сваякоў і родных. Такі вось прыемны сюрпрыз я ім падараваў.

«НН»: Мікола, Вы толькі цяпер пабачылі сваю дачку?

МА: Так. Мне вельмі прыемна ад гэтага, што я ўрэшце пабачыў сваю Лізу.

«НН»: Чым цяпер мяркуеце заняцца?

МА: Я яшчэ не да канца вольны чалавек. Буду працаваць на папраўчых працах і 15% заробку адлічаць на карысьць дзяржавы. У панядзелак уранку быў у РУУС Першамайскага раёну Менску, стаў на ўлік. Думаю, што бліжэйшымі днямі знайду для сябе нейкую працу. Галоўнае, што я буду жыць разам зь сям'ёй.

Гутарыў Зьміцер Панкавец

Алесь Бяляцкі пра вызваленне Астрэйкі: Гэта не сыгнал

«Наша Ніва» звярнулася да праваабаронцы Алеся Бяляцкага, сёлетняга намінанта на атрыманьне Нобэлеўскай прэміі міру, з пытаньнем: ці ня зьвязвае ён вызваленне Міколы Астрэйкі з новай стратэгіяй Эўразьвязу датычна Беларусі?

«Калі такая сувязь ёсьць, то яна вельмі апасродкаваная. Эўразьвяз вылучыў цэлы шэраг рэкамэндацыяў, якія павінны выканаць беларускія ўлады, каб разьлічваць на выдзяленьне дапамогі. Вызваленне палітвязьняў ёсьць толькі

адным з пунктаў гэтай стратэгіі. Мне мала верыцца ў сувязь між гэтымі падзеямі. Хаця, у прынцыпе, гэта і магло быць пэўным сыгналам для Захаду, што беларускія ўлады гатовыя да дыялёгу. Мой скепсіс найперш датычыць таго, што перад вызваленьнем Скрабца і Астрэйкі ў турму кінулі Дашкевіча. Беларуская ўлада ня ёсьць паслядоўнай у сваіх учынках. Я ня веру ў паляпшэньне ці пагаршэньне адносінаў, кропкавыя мэтады Эўразьвязу. Найхутчэй, Эўразьвяз і афіцыйны Менск будуць захоўваць ранейшы статус-кво».

У Фрунзэнскім раёне Менску масава зьніклі выбарцы

Палітолаг Алесь Лагвінец, які вылучыў сваю кандыдатуры на выбары ў дэпутаты Менскага гарсавету па Фрунзэнскім раёне, выявіў дзіўную акалічнасць. З часу мінулай кампаніі па выбарах у мясцовыя саветы па Фрунзэнскім раёне колькасць выбарцаў зменшылася на 13 659 чалавек. Гэта пры ўсім тым, што Фрунзэнскі раён сталіцы найхутчэй, у параўнанні з іншымі менскімі раёнамі, забудоваецца новымі дамамі. Ад 2003 г. у гэтым раёне здалі ў эксплуатацыю каля сотні шматпавярховых будынкаў.

А.Лагвінец падлічыў, што за гэты перыяд у новыя будынкі магло быць заселена каля 22 тысячай новых выбарцаў, гэта калі браць па мінімуме, два дарослыя чалавекі ў сям'і. Таксама пасля 2003 г. да Фрунзэнскага раёну была далучаная вёска Кунцаўшчына, а гэта яшчэ дзеве з паловай тысячы выбарцаў. Такім чынам,

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

Алесь Лагвінец: афіцыйная статыстыка зменшыла колькасць выбарцаў на 39 тысячай у адным раёне.

у Фрунзэнскім раёне за гэты перыяд мусіла з'явіцца каля 25 тысячай новых выбарцаў. З улікам гэтага атрымліваецца, што афіцыйная статыстыка зменшыла колькасць людзей, што могуць рэальна прыйсці на выбарчыя ўчасткі, аж на 39 тысячай.

А.Лагвінец звязвае гэтую камбінацыю з імкненнем наўмысна занізіць колькасць выбарцаў. А.Лагві-

нец прапануе разабрацца і прыцягнуць да адказнасці асобаў, што спрычыніліся да падачы такіх звестак.

Такі зварот кандыдат у дэпутаты скіраваў у Цэнтраліберальна-Дэмакратычны Цэнтр, Пракуратуру, Адміністрацыю прэзідэнта.

Найпершай рэакцыяй, зазначае А.Лагвінец, было тое, што звесткі пра колькасць выбарцаў зніклі з сайту газеты «Мінскі ку-

рьер».

20 лістапада А.Лагвінецу прыйшоў афіцыйны адказ з ЦВК за подпісам Лідзіі Ярмошынай. Нязвычайна аргументатарка выбараў у Беларусі даслала яго на расейскай мове, хоць кандыдат у дэпутаты накіроўваў зварот па-беларуску. Яна піша: «Вы не падаяце фактаў неўключэння выбарцаў у спісы. ...ЦВК... ня мае сьведчаньняў таго, што хто-небудзь з жыхароў Фрунзэнскага раёну быў пазбаўлены права ўдзельнічаць у выбарах. Паколькі Вы вылучаецеся кандыдатам у дэпутаты гарсавету, то зразумела Вашае жаданьне трапіць на старонкі газэт, хаця б і з надуманым канфліктам. Аднак гэтыя варункі ня маюць нічога супольнага з інтарэсамі выбарцаў».

А.Лагвінец мяркуе, што ЦВК такім чынам ухіліўся ад адказу, ён таксама збіраецца звярнуцца па гэтым пытаньні ў суд.

Зьміцер Панкавец

Кніга пра Плошчу

Новая кніга завецца «Верым! Можам! Пераможам!». Яе склалі праваабаронцы і журналісты, а зрэдагаваў пісьменьнік Барыс Пятровіч.

Першы разьдзел — «Верым!» — гэта інтэрвію і ўспаміны ўдзельнікаў Плошчы і тых, хто быў тады зьняволены.

У частцы «Можам!» паддзеньня ўспаміны журналістаў, што былі ўдзельнікамі падзеяў Вясны-2006.

Разьдзел «Пераможам!» — камэнтары праваабаронцаў. «Таксама ёсьць пункцірная хроніка падзеяў ад моманту абвешчэння прэзыдэнцкіх

выбараў, канца 2005 г., да разгону мітыngu 25 сакавіка, — кажа аўтар прадмовы Алесь Бяляцкі. — Хроніка ідзе праз усю кнігу». Праз усю кнігу ідзе і фатахроніка. Кніга была надрукаваная ў Беластоку і надоечы зьявілася ў Менску.

ЯК

Расея адмяняе датэрміновае галасаваньне

Дума прыняла ў другім чытаньні папраўкі ў выбарчае заканадаўства. Пакет зьменаў у Выбарчы кодэкс у Думу яшчэ летам унесла партыя ўлады «Адзіная Расея», але тады з рэзкай крытыкай выступіў старшыня расейскага ЦВК Аляксандар Вешнякоў. Найбольш ён быў абураны магчымасьцю адраджэння практыкі датэрміновага галасаваньня, якое неаднаразова крытыка-

валі як адзін з асноўных інструмэнтаў фальсыфікацыі выбараў. Спачатку «адзінарось» праігнаравалі прапановы Вешнякова, але ўрэшце былі вымушаны да іх прыслушацца.

У Беларусі датэрміновае галасаваньне ўсяляк заахвочваецца, часам цэлыя прадпрыемствы прымушаюць галасаваць загадзя. У ім бярэ ўдзел 20—40% ад ліку тых, хто прыходзіць на выбары. Гэта сусьветны рэкорд. Назіральнікі мяркуюць, што датэрміновае галасаваньне дазваляе запалохаць выбарцаў і лёгка фальшаваць вынікі.

**Лявон
Максюта**

Пабітая лямпачка ніколі ня будзе нагодай для рэвалюцыі. Некалькі думак наконт кампаніі мясцовых выбараў. Піша Віталь Сіліцкі.

Назіраючы за падрыхтоўкай да мясцовых выбараў, аналітык аднаго з незалежных інтэрнэт-выданняў параіў апазыцыі, што «лепей лямпачку ўкруціць, чым дарэмна гаварыць!», маючы на ўвазе бессэнсоўнасць прасоўвання буйных ідэяў і неабходнасць сканцэнтраванага сацыяльнага тэматыцы. Здаецца, усё правільна, але ўзгадалася вось што.

Зыход у сацыялку

Я асабіста ведаю не адзін дзясятка апазыцыянераў, якія спрабавалі і спрабуюць ісьці ў народ менавіта гэтакімі сродкамі і ляліся з тымі апазыцыянерамі, хто імкнуўся змагацца толькі «за свабоду», як казаў Міхаіл Сяргеевіч, «у цэлым». Што выйшла? Тых, хто больш упарта за іншых круціць лямпачкі, хутчэй за ўсё здымуць з перадвыбарнай дыстанцыі. А потым паспрабуй даказаць, што лямпачку ўкруціў менавіта ты, а не, прынамсі, Паўлаў (а хутчэй нават вышэй). Чысьціна ў пад'ездах і ўтульнасць у доме ў нас забяспечваюцца, як кажа плякат на плошчы Бангалор, «хозяином, который все это создал». Сучасная палітыка, і ня важна, пра які мы рэжым кажам, — гэта рэч нашмат больш віртуальная, чым рэальная. Сэнс укручвання лямпачак альбо якой пасадкі дрэваў перад Нацыянальнай бібліятэкай — не ў саміх лямпачках ці дрэвах, а ў тым, каб гэта паказалі па тэлевізары. А тое, што паказвае тэлевізар, залежыць ад таго, хто яго кантралюе.

Не, я не заклікаю да таго, каб рабіць добрыя справы толькі на паказуху. Проста часьцічком складваецца ўражаньне, што тыя, хто імкнецца пакрытыкаваць апанэнтаў улады (а крытыкаваць іх ёсць шмат за што), проста імкнуцца засьвятліцца, што яны іх крытыкуюць, не жадаючы крытычна ацаніць свае ўласныя заўвагі і прапановы. Рабіць добрыя справы трэба заўжды і нават яшчэ больш тады, калі гэтыя справы іншым, даруйце за калямбур, да лямпачкі. Але гэта — не палітычная дзейнасць, гэта максымум той від дзейнасці, які можа прывесці хіба што да лякальных міні-вынікаў, да якіх трэба прыкласьці звышвысілку. Проста кажучы, зыход у сацыялку — гэта своеасаблівая форма народніцтва. Памята-

Пра лямпачкі і вялікую палітыку

еце, з урокаў гісторыі, былі такія разумныя дзядзькі ў царскай Расеі, якія спрабавалі дамагчыся пераменаў, зыходзячы ў вёскі і займаючыся дробнымі добрымі справамі? І ніхто ня скажа, добрыя былі дзядзькі і цёткі ці не. Толькі гналі іх у шыю ня толькі жандары, а самі сяляне. А праз пару дзесяцігодзьдзяў, калі «выспелі» ўмовы, пайшлі тыя ж самыя сяляне за ідэйнымі адмарозкамі ўсіх колераў. Што з гэтага выйшла — вы ведаеце. Ратуй, Божа, Беларусь ад такіх вась «пераменаў», але, як вядома, гісторыя часам паўтараецца...

Усюды пастка

Самыя лякальныя пытаньні заўжды маюць больш шырокі складнік. Просты

Крытыкі апазыцыі часта проста імкнуцца засьвятліцца, не жадаючы крытычна ацаніць сваю ўласную крытыку.

Прыклад з лямпачкамі паказвае, што куды ні ткіся — для апазыцыі ўсюды пастаўлена пастка. Шляхам простага практыкавання фармальна канкурэнтных выбараў рэжым Лукашэнкі падтрымлівае пэўны грамадзкі інтарэс і чаканьні што да палітычных працэсаў. Гэта таксама забяспечвае, у нейкай ступені, падтрыманьне попыту на зьбольшага маласэнсоўныя ў гэтых абставінах формы дзейнасці.

Напрыклад, ад апазыцыі патрабуюць праграмаў, якіх яна ня зможа ажыццявіць (зразумела, што пытаньне пераменаў у Беларусі — ня сёньняшняга дня, а, скажам, у 2015 г. праграмы, што напісаныя ў 2006-м, безнадзейна састарэюць), альбо выкананьня нейкіх сацыяльных функцыяў (тыя ж самыя лямпачкі ў пад'ездах), здзяйсненьне якіх наўпрост вядзе да ліквідацыі пазастаўных апазыцыйных актараў (лямпачка ў пад'ездзе — гэта ўсё ж такі подкуп выбаршчыка).

Па сутнасьці, мы маем справу з майстравіта сканструяваным суіснаваньнем

супярэчлівых рэалій і ўяўленьняў, якія адно аднаму не адпавядаюць, а таксама практыкі і яе ўспрыманьня. Назваць рэчы сваімі імёнамі, заявіць, што палітыкі няма і пакуль ня будзе, для апазыцыі яшчэ даражэй — тады яна сама распысвалася б у тым, што яе існаваньне ня мае сэнсу.

Перафарматаваньне электрату

Разьлічваючы на нейкія зьмены ў рамках асобна ўзятых мясцовых выбараў — гэта глупства, зразумела. Праблема, аднак, ня толькі ў мясцовым фармаце, але і ў самой сацыяльнай тэматыцы, якая непазьбежна будзе дамінаваць, і якая, як ні круці, служыць дэмабілізацыі грамадзтва.

Палітычныя перамены ва ўмовах прэвэнтывага рэжыму і карпаратыўнай дзяржавы магчымыя толькі ў рэжыме выбуху — прычым ня толькі сацыяльнага, але і маральнага — той самай рэвалюцыі духу, якая адбылася ў сакавіку ў межах адной асобна ўзятай плошчы. Рацыянальныя людзі на абардаж не ідуць — яны прытасоўваюцца да таго, што ёсць, і рэалізуюць свае жыццёвыя памкненьні, у тым ліку і прагу да пэўнай ступені свабоды, у межах магчымых. На абардаж лезуць людзі, апантанія верай і каштоўнасцямі, тыя, хто гатовыя змагацца за Бога і Бацькаўшчыну.

Галадоўка пратэстанцкіх вернікаў толькі пацьвердзіла тэзу, якую аўтар гэтых радкоў прапанаваў быць пасля сакавіцкіх падзеяў, — што небяспечнымі для ўладаў на сёньняшні дзень могуць быць ня нейкія палітычныя ды сацыяльныя тэхналогіі (іншымі словамі, праявы рацыянальнага дзеяньня і мысьленьня), а ірацыянальныя, самаахварныя ўчынкі адзінак і групаў. У той жа час, абмежаваньні на падобныя ўчынкі накладваюцца далёка ня толькі жорсткасьцю рэпрэсіяў.

За апошнія гады ў грамадзтве адбылася рацыяналізацыя дачыньняў паміж рэжымам і грамадзянамі. З аднаго боку, падтрымка ўлады і яе кіраўніка пазбавілася нейкай экзальтаванасці яе прыхільнікаў, якая была характэрная ў іншы час.

Любая бабця сёння можа лягічна і пасьядоўна растлумачыць, чаму яна за Лукашэнку. А вось адказам тых, хто супраць, часьцяком гэтай лягічнасьці і пасьядоўнасьці бракуе — таму што апанэнты хочаш ня хочаш, а вымушаныя прызнаваць, што ў Беларусі ў нейкім сэнсе, з жыцьцёвага гледзішча, ня ўсё так дрэнна (а калі ня ўсё дрэнна, то чаму быць супраць? Мы ж самі сабе на гэтае пытаньне адкажам, а што сказаць тым, хто не падзяляе нашай веры, каштоўнасьцяў і памкненьняў?)

Зь іншага боку, гэтая самая рацыяналізацыя прывяла да пашырэння кола падтрымкі рэжыму ў грамадстве — проста таму, што пэўныя сацыяльныя групы, як той казаў, перафарматаваліся, увайшлі ў кантракт зь дзяржавай і вызначаюць свае адносіны выключна адпаведна ступені і пэрыядычнасьці аплаты гамбурскіх рахункаў.

У чым сэнс дзейнасьці

Дадамо да гэтага, што на палітычны вынік у блізкай ужо выбарнай кампаніі разьлічваюць таксама не даводзіцца. Рызыкую зрабіць прагноз, што мы неўзабаве пабачым давяршэньне стварэньня сыстэмы татальнага кантролю за выбарамі. Гэтая сыстэма трохкі прабуксавала ў 2003 г., калі некалькі дзясяткаў апазыцыйнаў усё ж такі здолелі дамагчыся дэпутатскіх мандатаў. Што іх саміх не зьберагло, а мабыць, толькі падкінула многім зь іх, напрыклад, Алесю Чыгіру з Бабруйска ці Юрасю Губарэвічу зь Белаазёрску, жыцьцёвых непрыемнасьцяў.

Шмат хто зь іх будзе ізноў змагацца, так бы мовіць, на пэрспектыву — сэнс удзелу ў выбарах, незалежна ад стадыі, на якой удасца фінішаваць, шмат для каго будзе проста нагодай засьвяціцца сярод выбаршчыкаў, разьлічваючы на гіпатэтычную пару, калі выбары стануць больш зьмястоўныя, а мандаты — больш важкія. Але гэта, хутчэй, індывідуальныя стратэгіі, а не калектыўныя. На гэты раз, прагназую, усё будзе, як на праспэктце Незалежнасьці пасья суботніку. Што ў такім разе рабіць апанэнтам улады на мясцовых выбарах, ды на выбарах на агул?

Зь большага, ізноў паўстае пытаньне, якое неаднаразова задавалася цягам гэтага году: а ў чым наагул сэнс палітычнай дзейнасьці ва ўмовах карпаратыўнай дзяржавы. Калісьці я выказаў меркаваньне, што такая дзейнасьць ня мае шмат сэнсу. Але ж...

Агульнаацыянальныя лямпачкі

Калі мы настойваем на тым, што па-

літычная апазыцыя мусіць захавацца, то варта нешта паспрабаваць. Толькі рабіць гэта апазыцыі трэба, ня ўцягваючыся ў фармат гульні, запраграмаваны ўладамі, а спрабуючы гуляць у сваю гульню. Фактычна, гутарка ідзе пра тое, каб выкарыстаць кожную магчымасьць, нават кожную дату ў афіцыйным палітычным календары для рэалізацыі больш шырокіх мэтаў прыхільнікаў пераменаў. Што тут маецца на ўвазе?

Па-першае, у апазыцыі сёння катастрафічны недахоп эфэктыўных мясцовых палітыкаў. Ня «крэпкіх хазяйсць-веннікаў» і не народнікаў, а тых, хто сапраўды ўмее разгарнуць мясцовыя, жыцьцёвыя, сацыяльныя праблемы ў палітычную роўніцу. Бо палітык — гэта ня той, хто ўкручвае лямпачкі (гэты чалавек завецца электрыкам), а той, хто здольны мабілізаваць грамаду, у пад'ездзе ці ў вёсцы, на рашэньне сваіх уласных праблемаў, зрабіць штосьці карыснае ці дамагчыся праўды разам. Такія прыклады сярод нашай апазыцыі

Перамены ва ўмовах прэвэнтывага рэжыму і карпаратыўнай дзяржавы магчымыя толькі ў рэжыме выбуху — прычым ня толькі сацыяльнага, але і маральнага — той самай рэвалюцыі духу.

ёсьць.

Праблема ня толькі ў тым, што такіх людзей няшмат, але і ў тым, што на іх час ад часу, мякка кажучы, коса паглядаюць нават тэрэтычна свае. А шкада. Не называючы імянаў (хто ведае, той ведае), а б грунтоўна параіў нашым палітычным лідэрам выкарыстаць гэтых людзей прынамсі для трэнінгаў патэнцыйных кандыдатаў. Досьведу, як зарганізаваць і змабілізаваць людзей на месцы, у нас мала, і дзеля гэтага ён яшчэ больш каштоўны.

Па-другое, мясцовая кампанія ёсьць проста добрай нагодай, для таго, каб павысіць пазнавальнасьць і палітыкаў з агульнаацыянальнымі амбіцыямі. Спадар Мілінкевіч падаў добры прыклад, вырашыўшы прыняць удзел у кампаніі не на карысьць сабе, а на карысьць іншых кандыдатаў. Усе астатнія лідэры мусяць зрабіць тое ж самае. Вас здымаюць з дыстанцыі — нават лепш. У вас разьвязаныя рукі працаваць на больш шырокую аўдыторыю.

Па-трэцяе, нават самой мясцовай кампаніі сьлед імкнуцца надаваць агульнаацыянальнае адценьне. Адзін з такіх кірункаў — інфармацыйная праца з выбаршчыкамі. Ёсьць нагода проста праінфармаваць пэўную частку грамадства аб тым, што насамрэч адбываецца ў краіне. Другі напрамак — больш шырокі.

Рацыяналізацыю стасункаў паміж дзяржавай і грамадствам, аб якой казалася вышэй, таксама можна паспрабаваць выкарыстаць як пэўную магчымасьць для выпрацоўкі і данясення пазытыўных пасланьняў.

Штодзённыя праблемы беларускіх выбаршчыкаў наўрад ці радыкальна адрозьніваюцца ў розных кутках Беларусі. А гэта значыць — і простым рэчам, такім, як тыя ж самыя лямпачкі, варта надаваць больш шырокае, агульнаацыянальнае адценьне.

Зьбіраць камяні

Болей за тое, перад грамадствам паўстаюць абсалютна канкрэтныя пытаньні і праблемы, на якія палітыкі мусяць рэагаваць. Мясцовая кампанія — гэта проста нагода, каб данесьці на конт іх той самы пазытыўны мэсыдж. Напрыклад, што варта рабіць у эканоміцы ў сьвятле блізкага ўжо падвышэньня цэнаў на газ? Як вырашыць пытаньне імклівага ўзьлёту коштаў на жылло, якое становіцца галаўным болям для цэлага пакаленьня беларусаў? Ці як, напрыклад, скарыстаць з прапановаў аб нармалізацыі дачыньняў, вылучаных нядаўна Беларусі Эўрасаюзам, і што гэтыя прапановы нясуць сярэднестатыстычнаму беларусу?

Вядома ж, кандыдаты будучь размаўляць і імправізаваць, але, каб гэтая імправізацыя была зьмястоўная і мела хоць нейкія доўгатэрміновыя наступствы, трэба, пакуль ня позна, адмовіцца ад бачаньня мясцовай кампаніі як проста сумы кампаніяў індывідуальных.

Надзвычай палітызаваць мясцовыя выбары было б таксама недарэчна. Палітычнага запалу, настрою, узбуджанасьці, якія былі падчас сакавіцкіх падзеяў, цягам наступных двух месяцаў ня будзе. Пабітая лямпачка ніколі ня будзе нагодай для рэвалюцыі. А калі так, то лепш выкарыстаць нагоду, каб паказаць, што апазыцыя можа і здолее ня толькі раскідваць камяні, але і зьбіраць іх. Урэшце, маленькая спроба ў гэтым напрамку будзе лепшай, чым выхад з чарговага афіцыйнага мерапрыемства з нулявым вынікам.

Сяргей Скрабец: Не шкадую,

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

Вызвалены на мінулым тыдні з турмы Сяргей Скрабец не выглядае стомленым. Скрабец даў па вызваленні ўжо дзясяткі інтэрвію, і надалей нікому не збіраецца адмаўляць, бо «абяцаў гэта Казуліну».

«Не магу расказаць усе падрабязнасці, каб не шакаваць чытачоў»

«Наша Ніва»: Давайце ўзгадаем, як Вас арыштоўвалі, бо пра гэта амаль ніхто ня ведае.

Сяргей Скрабец: Яшчэ перад гэтым мае сябры патэлефанавалі мне ў Маскву і сказалі, што мяне арыштуюць, каб я не вяртаўся ў Беларусь. Я вярнуўся, і мяне на самарэч арыштавалі. У нядзелю зранку, калі я ішоў у басейн. У мяне сапраўды тады ўзнікла адчуванне, што вольна, бо каля дому ў той дзень дзяжурлілі міліцэйская і гэбэшная машыны. Я прайшоў дзесьці з кілямэтар пешшу, і да мяне

падышлі людзі ў цывільным, яны прапанавалі праехаць з імі на паўгадзіны. Я тады яшчэ пасмяяўся, што ў нас у краіне затрымліваюць на паўгадзіны, а пасля выпускаюць толькі праз восем гадоў. Яны запіхалі мяне ў машыну і павезлі. Дарога ішла праз лес, таму я нават спалохаўся, што могуць забіць.

«НН»: Як падзеі развіваліся пасля?

СС: У Менск па мяне прыехалі нейкія людзі з Берасця. Адвезлі мяне туды. Я адразу па дарозе аб'явіў галадоўку, каб асабліва не расслабляцца.

«НН»: Адрозна на арышце Вы аб'явілі галадоўку. Значыць, Вы бачыце сэнс ад

палітычных галадовак, ці яны могуць прынесці вынік толькі ва ўмовах знявольнення?

СС: Так, канечне. Галадоўкі карысныя заўсёды. Гэта пратэст ня толькі ў фізічным, але і ў мэнтальным плане. Ты можаш не адстаяць сваю праўду сёння, але пасля ўсё

Калі мне не заўжды пісалі зваротны адрас, то Казуліну пішуць. Страх у народзе становіцца меншым.

абавязкова вернецца да цябе. Такім радыкальным шляхам толькі і магчыма адстаяць свой пункт гледжання. У прынцыпе, галадоўка — гэта крок адчаю. Яна моцна б'е па нэрвовай сыстэме. Галадоўкі, вядома, кепска адбіліся на стане майго здароўя, бо пасля

ля трыццаці сутак у арганізме пачынаюць адбывацца жахлівыя працэсы, пра якія я ня буду расказаць чытачам «НН», каб не шакаваць іх.

«Пры нашым ладзе твой голас могуць пачуць толькі з турмы»

«НН»: Не было спакусы застацца за мяжой, ведаючы, што Вас арыштуюць?

СС: Не, ні ў якім разе. Мне ўжо тады Швэцыя прапаноўвала палітычны прытулак, але я адмовіўся. Я сказаў, што не баюся турмы, а з краіны павінны ўцякаць сапраўдныя злачынцы, а ня я.

«НН»: Што адчувае чалавек, які ведае пра сваю невінаватасць, але знаходзіцца ў турме?

СС: Я абсалютна нармальна сябе адчуваў, бо разумеў, што пры нашым ладзе твой голас могуць пачуць толькі з турмы. Я, натуральна, не ўзрадаваўся, бо турма — гэта

што прайшоў праз турму

жорсткае выпрабаваньне. Але ўспрыняў гэта як знак лёсу, сёння я не шкадую, што прайшоў праз турму.

«НН»: Вам далі 2,5 году, хаця пракурор патрабаваў значна большага тэрміну. Як Вы ўспрынялі прысуд?

СС: Калі скласьці ўсё, што патрабаваў пракурор, то выходзіла гадоў адзінаццаць. Адвакат таксама гаварыў, што менш чым пяць з паловай не дадуць. Прысуд усё ж быў значнай палёгкай, хаця я не чакаў такога выраку. Што датычыць злачынства, у якім мяне абвінавацілі, то праз два з паловай тыдні сканчаўся тэрмін дзеяньня гэтага злачынства.

«Мэтады ГУЛАГу і гестапа»

«НН»: Вы казалі, што ў турме давялося перажыць мноства абраз. У адным з інтэрвію ўжылі такі выраз, як «мордай аб асфальт».

СС: Натуральна, што гэта вобразны выраз, але, калі, напрыклад, ты пішаш запіску, што патрэбны доктар, праз тое сутак прыходзіць жанчынка і пытаецца: «Чаго хацеў?» Кажу, што баліць жывот, але мне даюць таблетку ад прастуды, ад якой мне няма ніякай карысьці. Альбо на этапе мне даводзілася гадзінамі на кукішках сядзець тварам у сьнег, у трыццаціградусны мароз. Нібыта ў ГУЛАГу ці ў гестапа. Свалачное стаўленьне. Цябе яшчэ нават не пасыпалі асудзіць, але ніхто ўжо ня лічыць цябе за чалавека, ты — скаціна. Кожная дробязь. Напрыклад, трэба абрэзаць пазногці, а нажніцаў няма. У кожную секунду цябе могуць абшукаць. Ідзеш па зоне, цябе кліча нейкі сэржант, якому заманілася цябе правярць. Могуць у любы момант цалкам распануць. Табе пастаянна кажуць, што ты — г...о. Праз адно і тое ж акенца ў камэры, «кармуш-

ку», падаюць і ежу, і мачу для аналізу. Дык пра што тады можна гаварыць?

«НН»: Лісты з волі дапамагалі?

СС: Так. На маю радасьць, іх было шмат, я сам не чакаў такога нашыву. Людзі пісалі. Што захапляюцца маёй мужнасьцю, казалі, каб я трымаўся. Лістоў было шмат, прычым ня толькі зь Беларусі, але і з Амэрыкі, Нямецчыны і г.д. Я не чакаў такога, ад разуменьня, што мяне памянць, было здорава. Казуліна цяпер папросту завалілі лістамі, і калі мне не заўжды пісалі зваротны адрас, то Казуліну пішучь, страх у народу становіцца меншым.

«НН»: Знаходзячыся ў турме, Вы пайшлі на прэзыдэнцкія выбары. Дзеля чаго?

СС: Я не лічу сябе палітыкам. Палітыкай я займаюся не таму, што я гэтага хачу, а таму, што гэта неабходна. У мяне ёсьць мара, каб некалі кінучь гэты занятак і засяродзіцца на сваіх справах, але ня ведаю, ці ўдасца мне гэта.

«Нісьцюк — гэта здраднік»

«НН»: Знаёмства з Казуліным адбылося ў турме?

СС: Не, яшчэ за два месяцы да арышту мы абмяркоўвалі нашу стратэгію на прэзыдэнцкіх выбарах. Аднак першае наша знаёмства адбылося яшчэ ў 1998 годзе, я зьвяртаўся да Казуліна па сваіх бізнэсовых справах. У турме ж мы даведаліся адзін пра аднаго як чалавек пра чалавека. Выявілася, што ў нас вельмі падобныя погляды на жыцьцё, сьвет, палітыку. Больш песнае знаёмства з Казуліным дало мне веру ў будучыню Беларусі. Цяпер я пераканаўся, што зьявілася сіла, якая можа нешта змяніць у краіне. Казулін, што самае галоўнае, ведае шляхі для вырашэньня сваіх задач. Мяне радуе, што

зьявіўся такі чалавек.

«НН»: Як увогуле трымаецца Казулін?

СС: Добра трымаецца. Гэта сапраўдны стоік. Казулін сказаў, што ў гэтай галадоўцы ён гатовы зайсьці настолькі далёка, наколькі гэта магчыма. Па вызваленьні я зьвярнуўся да лідэраў палітычных партыяў, да Алесья Пашкевіча, Уладзімера Коласа з просьбай падтрымаць Казуліна, ягоную галадоўку і патра-

Ты — скаціна. Кожная дробязь. Напрыклад, трэба абрэзаць пазногці, а нажніцаў няма.

баваньне, але, на жаль, ня ўсе згадзіліся на гэта. Яны баяцца згубіць нейкі там аўтарытэт, але ж яго яны згубілі і так сваімі ўнутрыкааліцыйнымі разборкамі, а ня тым, што яны падтрымаюць чалавека, які памірае ў турме.

«НН»: Што думаюць зьявольленыя пра палітыку, пра Вашы з Казуліным галадоўкі?

СС: Зьявольленыя звычайна кажуць, што мы за лобы «кіпіш», апроч галадоўкі. Яны падобныя да людзей на волі: батарэі цёплыя, ежа ёсьць, значыць усё нармальна. Палітыка іх не цікавіць, як ні дзіўна, зьявольленыя жывуць сёньняшнім днём.

«НН»: Што Казулін думае пра заявы Нісьцюка?

СС: Ні я, ні Казулін не разумеем яго. Мы шмат размаўлялі з Казуліным па гэтым пытаньні. Казулін назваў здрадай прапановы Нісьцюка аб дыялёгу з уладай, якая пасадыла на такі тэрмін лідэра партыі. Нісьцюк — гэта здраднік, які паверыў уладам, што яны дадуць яму месца ў гарсавеце, а ў 2008 годзе яму паабяцалі месца ў парламэн-

це. Аднак Казулін гэўны, што Нісьцюка абдураць у любым выпадку.

«Я памыляўся наконт ролі парламэнту»

«НН»: Як праз краты бачыліся палітычныя падзеі, што разгортваліся ў краіне?

СС: Інфармацыя была, але яе было вельмі мала. У турме немагчыма было выпісваць «Нашу Ніву» ці «Народную волю», бо ўсё блякавалася. Была магчыма крыху паглядзець тэлевізар, але ўсе добра ведаюць, што такое Беларускае тэлебачаньне. Тое, што я бачыў на прыкладзе дзеяньняў Казуліна і Мілінкевіча, мне ў цэлым спадабалася. Яны годна змагаліся. Мяне больш расчаравала тое, што адбылося пасля выбараў. Я найперш маю на ўвазе фактычнае прызнаньне ЭЗ трэцяга тэрміну Лукашэнкі, бо амаль ніхто не адмаўляецца супрацоўнічаць зь ім. Даверчыя лісты дасылаюць усе краіны ЭЗ.

«НН»: Што Вы думаеце пра дзейнасьць дэмакратычнай кааліцыі сёння?

СС: Такая кааліцыя, якая ёсьць у апазыцыі цяпер, на карысьць толькі аднаму чалавеку, на месцы Лукашэнкі я б ужо ўсталяваў апазыцыі помнік, бо пры такой раскладцы ён будзе кіраваць яшчэ вельмі доўга.

«НН»: Ці варта апазыцыі ісьці на мясцовыя выбары?

СС: Я думаю, што трэба выкарыстоўваць дзеля палітычнай агітацыі, але ні ў якім выпадку не ісьці ў мясцовыя саветы, бо яны, як і парламэнт, ня маюць абсалютна ніякай улады. Я, калі ішоў у парламэнт, моцна памыляўся, думаючы, што ён мае нейкія паўнамоцтвы. Гэта проста фон, які надае легэтымнасьці уладзе.

Гутарыў Зьміцер Панкавец

Адваротны бок Месяца

Што нам рабіць з супрацоўнікамі спецслужбаў? Піша Віталь Тарас.

Сярэднявечча на пачатку стагоддзя

Брытанская крымінальная паліцыя — Скотлэнд-Ярд — распачала афіцыйнае следства ў справе атручэння былога афіцэра ФСБ Аляксандра Ліцьвіненкі ў Лёндане. Па сустрэчы з сваім італьянскім інфарматарам у рэстарачы, падчас якой Ліцьвіненка разлічваў атрымаць важныя звесткі наконт забойства расейскай журналісткі Ганны Паліткоўскай, ён быў дастаўлены ў шпіталь зь цяжкім атручэннем. У крыві Ліцьвіненкі выявілі талій і яшчэ адзін яд, склад і паходжаньне якога пакуль што невядомыя.

Ліцьвіненка вядомы тым, што ў свой час публічна заявіў аб замаху, які, нібыта, рыхтавала ягонае ведамства супраць Барыса Беразоўскага. На эміграцыі ў Англіі Ліцьвіненка выпусьціў кнігу, у якой піша, быццам да выбухаў у жылых дамах у Маскве пры канцы 1990-х таксама мела дачыненне ФСБ.

Успамінаецца даўняя гісторыя з расейскім пісьменьнікам Уладзімерам Вайновічам, якая здарылася зь ім перад тым, як той вымушаны быў эміграваць на Запад. Паводле Вайновіча, супрацоўнік КГБ падчас гутаркі зь ім незаўважна для суразмоўцы падмяніў пачак цыгарэт. Пасьля гэтага пісьменьнік адчуў на сабе моцнае псыхатропнае ўздзеянне нейкага рэчыва. Самае цікавае ў тае гісторыі, што знаёмыя Вайновіча адмаўляліся тады верыць яму й нават пасьміхаліся — лічылі, што ён стаў ахвярай уласнай параноі.

Успамінаецца й больш блізкая ў часе трагічная сьмерць Генадзя Карпенкі, аднаго зь лідэраў беларускай апазыцыі, чалавека, які карыстаўся высокім маральным аўтарытэтам. Лекары назвалі прычынаю сьмерці інсульт, які напаткаў Карпенку неўзабаве пасьля

вячэры з знаёмымі журналістамі ў менскай рэстарачы. Што стала непасрэднай прычынаю інсульту — невядома. Няма доказаў таго, што Карпенка мог быць атручаны. Тым больш няма доказаў датычнасьці да раптоўнай сьмерці апазыцыянера спецслужбаў. Як, дарэчы, няма доказаў, што да атручання Ліцьвіненкі ў Лёндане спрычынілася ФСБ.

Выпадкі з атручэннем, як паказвае старадаўняя ды найноўшая гісторыя, цяжка раскрываць. Досьць згадаць выпадак зь Віктарам Юшчанкам, які быў атручаны падчас выбарчай кампаніі ва Ўкраіне. Нягледзячы на тое, што Юшчанка стаў прэзыдэнтам, следства ў гэтай справе дагэтуль не дало вынікаў.

Відавочна, што ва ўсіх гэтых выпадках арганізатары замаху не абавязкова ставілі на мэце забіць сваіх ахвяраў. Куды больш важная для іх задача — запалохаць. І ня толькі канкрэтных асобаў, але й грамадства ў цэлым.

Нішто безь нічога не зьнікае

Гэтай задачы спецслужбы, трэба прызнаць, паспяхова дасягнулі. У часе перабудовы быў папулярны такі вершык: «*У нас сёйчас эпоха гласнасьці, свабода слова нам дана. Но Комитет госбезопасности запомнит наши имена*». Тады гэты вершык выклікаў сьмех. А пасьля таго як з Лубянскай плошчы ў Маскве прыбралі помнік Дзяржынскаму, многім падалося, што разам зь ім адышла ў нябыт эпоха КГБ. Але ёсьць закон захаваньня рэчыва. Нішто бясьледна не зьнікае.

Яшчэ да таго, як копія таго помніка зьявілася ў Беларусі (а ўсьлед за ёй — і бюст Сталіна), перабудовачны вершык пачаў успрымацца не як гумар, але як сумнае прароцтва.

Зноў, як у даперабудовачны час, людзі пачынаюць размаўляць паміж сабой з аглядкай. Яшчэ адзін стары савецкі жарт перастаў быць сьмешным: «Ты чытаў сёньняшнія

газеты?» — пытаецца чалавек па тэлефоне ў свайго знаёмага. «Ціха, ціха! Гэта не тэлефонная размова!» — у страху адказвае суразмоўца. Дзяржаўныя газеты, нават «СБ», дазваляецца толькі выпісваць ці купляць. У крайнім выпадку, іх можна чытаць. Але ні ўякім выпадку не цытаваць і не камэнтаваць, тым больш публічна. Інакш можна чакаць непрыемнасьцяў. Сытуацыю прадбачыў Оруэл у рамане «1984». (Больш за дваццаць гадоў мінула, як назва антыўтопіі састарэла, але сам зьмест рамана — ні трохі!) У Міністэрстве праўды, разумеючы небяспеку старых газет, штодня цалкам перапісвалі іх, каб яны адпавядалі патрабаваньням моманту.

Аднак Оруэл недаацэньваў узровень цынзму ўлады ў будучыні. Ніхто ў дзяржаўнай прэсе не баіцца сёньня казаць адно, заўтра — процілеглае. Сёньня няважна, ці вераць людзі ў тое, што гавораць газеты і тэлебачаньне. Галоўнае — каб баяліся выказваць свае думкі, каб трымалі іх каля сябе. (Вось пішу гэтыя радкі, а ўнутраны рэдактар нашэптвае — лягчэй, лягчэй. Можна, ня трэба пісаць на гэтыя тэмы?)

Падпіска на выданьні, выкінутыя з каталёгаў «Белпошты», ператвараецца ў акт грамадзянскай мужнасьці. Таксама як і маўленьне па-беларуску ў публічным месцы.

Аматыры чапляць пагоны

Але паралізуе волю людзей і грамадства ня толькі страх і вера ва ўсёмагутнасьць органаў бясьпекі. Ёсьць яшчэ друкі бок мэдаля — узасмны недавер людзей, усеагульная падазронасьць і гатовасьць верыць у горшае.

Калі ў якой-небудзь грамадзкай арганізацыі насцьпявае раскол — найначай да гэтага спрычыніліся спецслужбы.

Не пасьпеў Беларускі ліцэй прыпыніць зь нейкіх прычынаў заняткі, як папаўзьлі чуткі: «да гэтага яўна спрычыніліся органы».

Пра каго толькі не даводзілася чуць ад самых аўтарытэтных людзей: вось той, без усялякага сумнення, служыць у КГБ. У таго пад цывільнай вопраткай пагоны лейтэнанта, а ў таго — нават палкоўніка. Такое гавораць часцей за ўсё пра тых, хто больш навідавоку. Называць імёны няма сэнсу — кожны, хто хоць чымсьці вылучаецца на шэрым фоне, можа быць завочна «ўганараваны» рознымі званнямі. А чаму, калі гэты апазыцыянер такі смелы, яго дагэтуль не пасадзілі? А чаму, калі газета сапраўды беларуская, яе яшчэ не забаранілі? А чаму гэты піша крытычныя артыкулы пра ўладу — напэўна, яшчэ недзе атрымлівае зарплату.

Яскравы прыклад такой псыхалёгіі — пытаньне, зададзенае галоўнаму рэдактару «ARCHE» Валеру Булгакаву падчас он-лайнавай канфэрэнцыі на радыё «Свабода». Сэнс пытаньня зводзіўся да наступнага: ці не таму прыпынілі выхад вашага часопісу, што вы разьлічваеце атрымаць грант? Спэцслужбы ў гэтым выпадку ня згадваюцца, але яны як бы трымаюцца на ўвазе ў падтэксьце (хіба можна ў наш час атрымаць фінансавую падтрымку бяз згоды ці ведама ўладаў?)

Можна дапусьціць думку, што падобныя пытаньні ў часе он-лайнавых канфэрэнцыяў задаюць супрацоўнікі спэцслужбаў. Але й гэтае цьверджаньне з разраду спэкуляцыяў, якія толькі затуманьваюць сутнасьць справы.

Чаму так зацягнуўся працэс люстрацыі ў некаторых постсавецкіх краінах, напрыклад, у Латвіі? Не таму што КГБ захаваў там былую магутнасьць. Проста латвійскія палітыкі ня хочуць паўтараць чужыя памылкі. Усе, хто ў свой час трапляў у поле зроку органаў дзяржбясьпекі, заносіліся ў картатэку. Нават імёны тых, каго «апрацаваць» не ўдавалася, засталіся ў адпаведных архівах, пад адпаведнымі мянушкамі. Так здарылася ў Польшчы, дзе ў ролі агента ГБ апынуўся нават... Лех Валэнса. А цень супраць з СБ упала ледзь не на ўсіх былых лідэраў апазыцыйнага прафсаюзу і дзеячаў КОС-КОР. Тыя ж, хто нічым асаблівым не вылучаўся ў падпольлі альбо ўвогуле трымаўся ўбаку ад нелегальнай дзейнасьці, аказаліся цяпер ледзьве не героямі нацыі.

Адваротны бок Месяца

Гэта звычайны вынік усіх рэвалюцыяў, пладамі якой, як

вядома, карыстаюцца зусім ня тыя, хто іх ажыццяўляе.

Нядаўна былі абнародаваныя дакумэнты, зь якіх вынікае, што ніхто іншы, як Берыя, распачаў пасьля сьмерці Сталіна шырокую амністыю. І тычылася яна не «крывінальнаў», як запэўнівалі афіцыйныя гісторыкі, а непаўналетніх дзяцей, жанчын і старых — усяго ў 1953-м было вызвалена з ГУЛАГу амаль мільён чалавек.

Органы партыйнай і савецкай улады пачалі тады закідваць лістамі: што ж такое робіцца, чаму выпускаюць ворагаў народу? Абураліся тыя, каго прынята называць «простымі савецкімі людзьмі» — дворнікі, прыбіральшчыцы, дробныя службоўцы, настаўнікі ды хто заўгодна. Грамадзтва не было гатовае да рэабілітацыі ахвяраў сталінскіх рэпрэсіяў, і Берыя быў скінуты й абвешчаны... брытанскім шпіёнам. У што ахвотна паверылі масы. А вось у даклад Хрушчова на XX зьездзе доўга не хацелі верыць.

Гэты факт я згадаў таму, што і ў беларускім грамадзтве таксама хапае добраахвотных памочнікаў улады, заўсёды гатовых напісаць данос на знаёмых і нават на сваякоў. «Усёмагутнасьць» сакрэтных службаў заўсёды грунтавалася на тым, што яны зьвяргаліся да цёмнага боку чалавечай душы. Гэты бок, як і ў Месяца, застаецца нябачным звычайнаму назіральніку.

Што з гэтага вынікае? Калі стваралася польская «Салідарнасьць», яе актывісты ведалі, што сярод іх ёсьць агенты спэцслужбаў. Але яны вырашылі ігнараваць гэты факт і дзейнічаць так, быццам усе аднолькава служаць супольнай справе. Яны паставілі на сьветлы бок чалавечай натуры. І ў канчатковым выніку выйгралі.

А што пладамі іх перамогі скарысталіся ўсе, у тым ліку й нягоднікі — ня страшна. Прынамсі, гэтым людзям давалася прыкідвацца прыстойнымі людзьмі і хаваць да пары ад усіх цёмны бок сваёй душы. А гэта ўжо няблага для пачатку.

Левыя яднаюцца

Камуністы зьвязваюць зь аднаньнем вялікія надзеі. Сацыял-дэмакрат Анатоль Сідарэвіч крытыкуе сваіх аднапартыйцаў.

Неўзабаве можа паўстаць саюз левых партыяў. З такой прапановай выступілі прадстаўнікі Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамада) і Партыі камуністаў Беларускай. У саюз мае ўвайсці таксама Партыя жанчын «Надзея».

Паводле папярэдняй інфармацыі, новае ўтварэньне атрымае назву Саюз левых партый або Сацыял-дэмакратычны саюз. Галоўным органам саюзу будзе Канфэрэнцыя.

Са згоды ўсіх партыяў-заснавальніц да СДС на правах удзельніц або назіральніц могуць далучыцца іншыя сілы.

Алена Скрыган (ІКБ) тлумачыць: «Партыі-заснавальніцы саюзу дзейнічаюць у рамках адзінага дэмакратычнага руху і не нясуць яму ніякай пагрозы. Робіцца гэта для ўзгаднення нашых пазыцыяў». На яе думку, левыя партыі Беларусі маюць шмат супольнага ў сваіх праграмах, але часта дзейнічаюць з розных пазыцыяў. «Будучы саюз дазволіць нам працаваць больш эфэктыўна, што будзе на карысьць дэмакратычнаму руху».

Адзін з бацькоў Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады Анатоль Сідарэвіч

разаслаў аднапартыйцам з БСДП (Грамада) ліст з рэзкай крытыкай ідэі аб'яднаньня. На яго думку, недапушчальна «аддаваць сыяг сацыял-дэмакратыі камуністам». Ён нагадвае: у праграме ІКБ няма адмовы ад спадчыны КПСС—КПБ і асуджэньня сталінскага тэрору. Між тым, у ім загінулі ў тым ліку гістарычныя лідэры беларускай сацыял-дэмакратыі Тарашкевіч, Луцкевіч, Смоліч.

Лідэр камуністаў Сяргей Калякін паслядоўна выступаў супраць дыктатуры і за саюз з усім спектрам дэмакратычных партый.

Лідэр БСДП (Грамада) Аляксандар Казулін адбывае пакараньне ў турме, 34-ты дзень трымае там галадоўку пратэсту.

На мясцовых выбарах ІКБ выставіла каля 150-ці, а Грамада каля сотні кандыдатаў.

Сямён Печанко

У Баранавічах апаганілі бігборд пратэстантаў

21 лістапада ноччу на бігбордзе царквы «Збаўленьне» (хрысьціянская веры эвангельскай) на скрыжаванні вуліц Тэльмана і Першукевіча, чорнай фарбай напісалі «Не верь секте», закідалі камянямі і пляшкамі ад шыва.

На думку Юр'я Ступакова, адміністратара бажніцы, прычына ў тым, што пратэстантаў называюць сэктамі па тэлебачаньні. «Нехта спецыяльна напружвае сытуацыю». Кіраўніцтва царквы зьвярнулася ў міліцыю.

Тое самае некалькі тыдняў таму адбылося ў Менску з будынкам бунтоўнага «Новага жыцця».

МБ

У Мацкевіча ныркаявая недастатковасьць

16 лістапада шпіталізавалі палітоляга Ўладзімера Мацкевіча, які 23 дні ўдзельнічаў у галадоўцы пратэсту царквы «Новае жыццё». Ён ляжыць у гастрэнтэралягічным аддзяленьні 1-й клінічнай больніцы Менску. Ды-

ягназ — ныркаявая недастатковасьць у выніку галадоўкі. У 6-й больніцы з дыягназам пнэўманія да гэтага часу знаходзіцца яшчэ адна ўдзельніца акцыі — Ірына Васілеўская.

МР

Дочкі Казуліна абвесьцілі галадоўку

Вольга і Юлія Казуліны далучыліся да эстафэтнай галадоўкі салідарнасьці, якую ладзяць актывісты Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамада). «Мы ва ўсім падтрымліваем нашага бацьку, які змагаецца за Беларусь», — кажа Юлія Казуліна.

Дзяўчаты галадаюць ад 18 лістапада. У эстафэтнай галадоўцы ўдзельнічала ўжо 30 актывістаў партыі.

Казулін у турме трымае галадоўку ад 20 кастрычніка. Ён дамагаецца разгляду беларускага пытаньня ў Радзе бясьпекі ААН.

Паводле радыё «Свабода»

Журналіста «Каўказ-цэнтру» пасадзілі на 5 гадоў

Суд Масквы прысудзіў да пяці гадоў зняволеньня рэдактара выданьня «Радикальная политика» і журналіста сайту «Каўказ-цэнтар» Барыса Стамахіна.

Стамахіна прызналі вінаватым у распальваньні міжнацыянальнай варожасьці і ў закліках да экстрэмізму ў публікацыях, прысьвечаных Чачэніі. Сваёй віны журналіст не прызнаў.

Больш за два гады Стамахін знаходзіўся ў вышукі і быў затрыманы сёлета ў сакавіку.

Стамахін вядомы публікацыямі з асуджэньнем вайны ў Чачэніі, расейскай нацыі як такой і імпэрскай палітыкі расейскіх уладаў. Ён аддаўна ўдзельнічаў у дысыдэнцкім руху Расеі.

МБ; радыё «Свабода»

Што цікавага на «Лістападзе»

З 18 да 25 лістапада ў сталіцы адбываецца традыцыйны кінафэст «Лістапад». Хоць сапраўдным кінафэстам – з прадуманаю палітыкай і інтрыгай – яго назваць цяжка, асобныя фільмы паглядзець можна. Звольшага расейцы – і крыху Захаду.

Тутэйшыя стужкі «Я памятаю» Сяргея Сычова і «Спакуса» Маргарыты Касымавай можна смела можна прапусціць. Расейская распрацоўка традыцыйных беларускіх тэмаў крыху цікавейшая.

Так, вайсковая стужка «Франц + Паліна», пастаўленая маладым рэжысэрам Міхаілам Сегала паводле сцэнару нашага клясыка Алеся Адамовіча, расказвае

пра каханьне беларускай дзяўчыны і немца. Гэта скандал для «дзяржаўнае ідэалёгіі», але не для спонсара, кампаніі «Югра». Расейская акторка Святлана Іванова гаворыць у фільме на бездакорнай беларускай мове. Праўда, відэакліпны досвед рэжысэра тэме не адпавядае.

Прадстаўленая на фэсьце й карціна Валера Рубінчыка, слыннага рэжысэра «Дзікага паляваньня». З 90-х гадоў Рубінчык жыве ў Маскве. Але 21 лістапада ў кінатэатры «Цэнтральны» будзе ісьці ягоная стужка «Наанкіні пэйзаж».

З расейскіх фільмаў будуць карціны «Эйфарыя» Івана Вырыпаева, «Граючы ахвяру» Кірыла Сярэбранікава і «Мне не балоча» Аляксея Балабанава. Яны ўжо дэманстраваліся на беларускіх экранах.

У стужцы «Выспа» Паўла Лунгіна Пётра Мамонаў грае праваслаўнага сьвятара. Гэта карціна – пра пакаяньне й дараваньне. А фільм Аляксандра Велядзінскага «Жывы» – драма пра «віетнамскі синдром» у выкананьні братоў Чадавых. Абедзьве стужкі ўжо закупленыя

менскім кінапракатам. На фэсьце прэзэнтуюцца й «Сувязь» – дэбют «тэлеплаткаркі» Дуні Сьмірновай, але неўзабаве гэты фільм зьявіцца на малым экране.

Кіргіскі «Куфар продкаў» засьвяціўся ў фармаце «4x4», а вось эстонская дарожная стужка «Дастала» Пэтарэ Сіма нам пакуль невядомая. Карціна – пра дачыненні Эстоніі і вялікай Эўропы – вачыма недарэкі-вандроўніка.

Сярод найцікавейшых паказаў – «Марыя» амэрыканскага незалежніка Абэля Фэрары. А самы ўганараваны фільм «Вечер, што калыша верас» Кена Лоача – пра нацыянальна-вызваленчую барацьбу ірляндцаў. Ірляндцы падобныя да Беларусі, і таму карціна найбольш пасуе нашым глядачам. Абодва фільмы ўжо сустракаюцца на лічбавых носьбітах.

З самых невядомых карцінаў – бэльгійска-мараканскае «Дзіця заснула» і японскае «Каб я мог пражыць іншае жыцьцё» Хірокі Хаяшы. Мо гэтыя стужкі стануцца сюрпрызам і для крытыка.

Андрэй Расінскі

Літканфэрэнцыя на кватэры

17—18 лістапада ў полацкай майстэрні мастачкі Тацяны Козік адбылася літаратурная канфэрэнцыя, прысьвечаная сучаснаму моманту.

Арганізатарам выступіў паэт Алесь Аркуш. Раней на падобныя імпрэзы ў Полацку выдзяляліся цэлыя музэі. Цяпер ёсьць магчымасьць сабрацца толькі на прыватнай кватэры. Нехта з прысутных параўнаў гэты сход зь першым зьездам РСДРП.

Зьехаліся дваццаць творцаў з усёй Беларусі і госяць з Украіны — рэдактарка аўтарытэтной украінскай «Крытыкі» Багдана Маціяш. На канфэрэнцыю не прыехаў ніхто з кіраўніцтва Саюзу пісьменьнікаў. Ніхто з крытыкаў і пісьменьнікаў, што працуюць на дзяржаўных пасадах. Затое з Горадні дабраўся паэт Юрась Паццопа. З Пружаншчыны – паэт (і пчаляр) Мікола Папека. Зь Менску — паэт Віктар Жыбуль і філэзаф Валяцін Акудовіч. Ён прачытаў эсэ на тэму крызысу ідэі літаратурнага часопісу. Серж Мінкевіч гаварыў пра беларускую дзіцячую літаратуру, а філэзаф Юрась Барысевіч — пра літаратуру ў Інтэрнэце.

Багдана Маціяш паінфармавала пра стан рэчаў у сучасным украінскім прыгожым пісьменстве. Усе даклады суправаджаліся актыўнымі дыскусіямі.

Прайшлі й прэзэнтацыі кніг Алеся Аркуша «Аскепкі вялікага малюнку», Альгерда Бахарэвіча «Ніякай літасці Валяціне Г.», а таксама «Прыгоды Какоса-маркоса» Сержа Мінкевіча.

Аркуш абяцае ладзіць такія сустрэчы і надалей.

Зьміцер Панкавец, Полацк

Парыж гаворыць – Беларусь!

Тыдзень у Парыжы доўжыўся фэст «Мы гаворым – Беларусь!», прымеркаваны да Дня беларускай салідарнасьці, што праводзіцца ў 16-ы дзень кожнага месяца.

Дні салідарнасьці набылі статус буйных грамадзка-культурных мерапрыемстваў у розных краінах Эўропы. У варшаўскім канцэрце рок-музыкаў у падтрымку Беларусі браў удзел Анджэй Вайда. «NRM» выступіў на сцэне Швэдзкага каралеўскага тэатру. Праект «Музыкі свету ў падтрымку Беларусі» стартваў з выступу ў Менску тройкі вядучых эўрапейскіх ды-дзэяў. Прэзэнтацыя п'есаў беларускіх драматургаў у Нью-Ёрку прайшла пад патранажам Тома Стопарда.

Фэст «Мы гаворым – Беларусь!» знаёміў зь беларускай контракультурай парыжанаў.

Канцэрты Вайццошкевіча й Камоцкай адбыліся з аншлягамі. Напярэдадні іх выступу паказваў свае фільмы Юры Хашчывацкі. Публіка, якая цалкам запоўніла залу «Дому Ўсходняй Эўропы», прагледзела «Звычайнага прэзыдэнта» і працоўны матэрыял новае стужкі

«Плюшча Каліноўскага». Пасьля паказу рэжысэра дзьве гадзіны закідулі пытаньнямі.

На працягу ўсяго фэсту працавалі фотавыставы. Адна зь іх – фотамастака Джэфа Баніфацыно – уяўляла сабой партрэтамі вядучых дзеячаў нефармальнага мастацтва Беларусі.

Кульмінацыйнай фэсту стаў паказ спэтаклю «Свабоднага тэатру» «Пакаленне Jeans» у тэатры Theatre-Studio (ён ёсьць рэзыдэнцый «Свабоднага тэатру» ў Заходняй Эўропе). На сцэне менавіта гэтага тэатру на вясну запланаваны першыя вялікія гастролі тэатру з паказам 20-ці спэтакляў.

Праект стаў магчымы дзякуючы энтузіязму Ганны Дыд'е, арганізатаркі. «Перавага беларускага праекту – у яго прастаце, — кажа яна. — Мінімум сродкаў і максымум вынаходлівасьці».

Паводле charter97.org

Валер Булгакаў: Куды завяла

Галоўны рэдактар часопісу «ARCHE» пра газ, выбары, Фідэля Кастра, Наталью Пяткевіч, будучыню беларускай мовы, грамадства й інтэлектуалістыкі, і, вядома ж, пра сытуацыю вакол «ARCHE». Адказы на пытаньні чытачоў і слухачоў радыё «Свабода».

Якую цапу на газ Вы прагназуеце?

Для лукашэнкаўскай Беларусі цэны на энэрганосьбіты — гэта галоўнае пытаньне. Прагнавую доўгую фізычна і псыхалогічна затратную кампанію перамоваў, прычым беларускі рэжым будзе выкарыстоўваць аргумэнты самага рознага кшталту, каб толькі зьмяніць гэтыя кошты як найменш. Зь іншага падыходу, відавочна, што такіх цэнаў, як сёньня, беларускаму рэжыму дасягнуць ужо ніколі ня ўдасца. Мой прагноз, што ў наступным годзе цэны на газ для Беларусі будуць у калідоры паміж 80 і 130 далярамі ЗША за тысячу кубамэтраў.

Чым Вы патлумачыце, што міністар абароны Беларусі фактычна дэзавуіраваў пазыцыю Лукашэнка адносна перагляду дамовы з Масквой аб утрыманьні на тэрыторыі Беларусі расейскіх ваенных базаў у выпадку росту цэнтаў на энэрганосьбіты?

У палітыцы гэта называецца мэтадам бізуна і перніка, у крыміналістыцы — мэтадам добрага і злага следчага. Да таго ж, ад ідэі кроўнага братэрства з Расеяй беларускі рэжым проста так ня можа адмовіцца, хоць ідэі гэтай менш за 200 гадоў веку. Я не выключаю, што нават пасля пераходу з Расеяй на радыкальна іншыя прынцыпы гаспадараньня гэтая ідэя проста так не памрэ. Як афіцыйная пазыцыя яна аджыве сваё толькі пасля краху цяперашняга рэжыму.

Лукашэнка ўжо пабіў рэкорд Мілошавіча (той кіраваў 11 гадоў). Ці здолее ён хаця б прыблізіцца да паказчыка Фідэля Кастра?

АНДРЭЙ ПЯТКЕВІЧ

Антон.

Я не люблю такія пытаньні, бо яны не даюць беларускай супольнасьці аптымізму. Перадусім, ад Вас, Антон, і ад Вашых прыцяляў залежыць, як доўга будзе кіраваць Лукашэнка. Ніякага дэтэрмінізму, што ён будзе кіраваць столькі ж, як Кастра, няма. Дзеля гэтага яму трэба стварыць такую перадумову, як цалкам адгарадзіць Беларусь ад вонкавага сьвету, ператварыць Беларусь не ў анкляў аўтарытарызму на эўрапейскім кантынэнце, а ў нейкую іншую геаграфічную адзінку, напрыклад, у востраў, якім ёсьць Куба.

Мне падабаецца Пяткевіч

Якія з сучасных беларускіх палітыкаў Вам падабаюцца?

Вольга Карач і Алёна Вальнец. Вельмі падабаецца таксама Наталья Пяткевіч.

На Вашую думку, наколькі апраўданы ўдзел апазыцыі ў мясцовых выбарах? Ці ня ёсьць гэта

гульнёй паводле сцэнара ўлады, які ўжо адпрацаваны фактычна да дасканаласьці і не прынясе ніякіх станоўчых вынікаў, калі не перахапіць ініцыятыву? І ці магчыма ў цяперашніх умовах тую ініцыятыву перахапіць?

Удзел апазыцыі ў афіцыйных выбарчых мерапрыемствах апраўданы. Як паказалі сёлетнія прэзыдэнцкія выбары, нават пры поўным кантролі ўлады над вынікамі галасаваньня магчымыя неспадзяванкі. Выбары, адным словам, у Беларусі — гэта падзея, вынікі якой немагчыма прадугледзець на сто працэнтаў.

Цешыць таксама, што рэжыму патрэбныя выбары для таго, каб пацьвярджаць сваю палітычную легітымнасьць. Значыць, калі заўтра іх проста скасууюць, апазыцыя будзе мець магчымасьць паказацца людзям.

На Вашую думку, чаго вартыя нашы палітычныя лідэры як палітыкі? Чаму год ад году мы бачым адзін і той жа сцэнар барацьбы:

усе на выбары, выбарчыя камісіі ў руках улады, мітынг у дзень выбараў, АМОН, арышты актывістаў і выпадковых удзельнікаў, і потым усе дахаты? Што гэта, адсутнасьць палітычнага майстэрства ці нізкія арганізацыйныя якасьці апазыцыйных палітыкаў?

Я бачу праблему палітычнага лідэрства інакш. У адрозьненьне ад суседніх дэмакратыяў, дзе рэгулярна адбываецца зьмена ўладнай эліты і ратацыя апазыцыйнага кіраўніцтва, у Беларусі палітычная прастора замарожаная. У нас касьнее ня толькі апарат улады, але і т.зв. сыстэма апазыцыі. Ёсьць апазыцыйныя палітычныя партыі, кіраўнікі якіх не мяняліся дзесяцігодзьдзямі.

У такой сытуацыі кіраўніцтва апазыцыйных сілаў сапраўды сутыкаецца зь небясьпекай ператварыцца ў палітычных кліентаў Захаду. Часам здаецца, што набаяла аскаміну нерашучасьць лідэраў дэмакратыі тлумачыцца тым, што яны даўно ўжо граюць у спэктаклі, пастаўленым закуліснымі рэжысэрамі. У такой сытуацыі ініцыятыўнасьць непатрэбная — яна нават шкодная, таму што можа пабурыць арыгінальную задуму.

Што нас чакае ў найбліжэйшы час? Што нам рабіць, каб нас не праглынула Расея?

У найбліжэйшы час нас чакае незалежнасьць. Але ад народу нашага залежыць, якой яна будзе — змрочнай ці сьветлай. Пара ўжо ўсьвядоміць, што паміж Лукашэнкам і незалежнасьцю няма супярэчнасьці. Незалежная Беларусь — дасканалае палі-

нас вялікая расейская культура

ітычнае цела для нашага дзейнага прэзідэнта. Бязвольнае, апатычнае насельніцтва, якое ў нашай краіне пражывае, дае магчымасць рабіць з сабой што заўгодна. Я думаю, бадай толькі калі ўлада, як той цар Ірад, пастанавіла б забіваць немаўлятаў адразу пасля іх нараджэння, нашы людзі схямянуліся б.

Несвабодная краіна некультурных людзей

Калі Вы ўжо выведзеце беларускія інтэлектуальныя прадукты з маргінасу ў мэйнстрым? Бяз гэтага ў наш час «паўстаньня мас» яны ня маюць шанцаў на выжываньне.

Інтэлектуальныя прадукты — гэта прадукты, прызначаныя для эліты. Я калісьці думаў, што ў такіх высокаразвітых краінах, як ЗША ці Нямеччына, жывуць толькі вельмі інтэлігентныя людзі, якія чытаюць вельмі разумныя кнігі. Я памыляўся. Свабоднае грамадства — гэта ня тое грамадства, дзе інтэлектуальныя прадукты сталі ўсеагульным здабыткам. У такім грамадстве кожны мае сваё. Большасць выбірае кока-колу, парнафільмы і пагрыманія аўтамабілі, а ня Ніцшэ з Чэхавым. У такім грамадстве няма прымусу чытаць інтэлектуалістыку. Свабоднае грамадства — гэта грамадства, дзе інтэлектуальныя прадукты існуюць як сацыяльная зьява, і ніхто не пярэчыць паліпэзныю іх якасьці.

Беларусь — несвабодная краіна малаадукаваных і малакультурных у масе сваёй людзей (хоць, натуральна, у грамадстве функцыянуе адваротнае ўяўленьне). Так што інтэлектуалістыка тут будзе на маргіназе. Вастрыня моманту палягае ня ў тым, ці стане яна масавай, а ў тым, ці стане яна якаснай. Выяўляецца, у нашай краіне — гэта па-

літычнае пытаньне.

Не дзяржава, а людзі

Як вы ацэньваеце перспэктывы беларускай мовы цяпер, калі ёсьць стандарт «Нашай Нівы», «Дзеяслова», іншых і школы?.. Ці не была галоўнай памылкай Вашага пакаленьня бабілёнская гардыня: спроба паправіць мову?

«Наша Ніва», «Дзеяслоў» ці «ARCHE» не папраўляюць мову, а спрабуюць яе аджывіць. Розныя правапісныя мэтоды толькі падкрэсьліваюць той цяжкі стан, у якім яна апынулася. Наагул, што да беларускай мовы — я ап-

Пэрспэктывы ў мовы зьявляцца, калі нацыя будзе змагацца за кожную клясу, школу, кніжку.

...
тыміст. Адмаўленьне лукашэнкаўскім рэжымам за нашай мовай правоў, якія маюць у Эўропе нават мовы этнічных меншасцяў, штурхае да супраціву тых, для каго нацыянальныя каштоўнасьці нешта значаць.

Як Вы лічыце, ці ёсьць перспэктыва разьвіцьця Беларусі як беларускамоўнай дзяржавы?

Пэрспэктывы ў беларускай мовы ў Беларусі зьявляцца, калі за іх нацыя будзе змагацца. Трэба біцца за кожную беларускую клясу, кніжку і школу. Я ўжо гаварыў, што нічога ў нашай моўнай сытуацыі фатальнага няма. На жаль, да апошняга часу наша інтэлігенцыя думала, што беларусізацыю і, напрыклад, стварэньне беларускамоўнага ўнівэрсытэту мусіць здзейсьніць беларуская дзяржава. Гэта ня так — статус беларускай мовы ў на-

шай краіне зьменіцца ад пасьядоўнай і мэтаскіраванай дзейнасьці твар у твар, плячо ў плячо. Не дзяржава, а людзі могуць паламаць існы каляніяльны статус-кво.

Нас дзесяць тысяч

Разгортваньне справы з «ARCHE» выдае на тое, што Рэдакцыя наўмысна вырашыла «зьліць праект», каб звонку склалася ўражаньне, што сыход з дыстанцыі вымушаны, а не заканамерны.

...і падкупіла міністра Русакевіча, каб ён прыпыніў наш часопіс. А пасья суд, каб ён пакінуў Русакевічаў загад у сіле. Ваша сьцьвярджэньне паказвае, што параноікаў ня так мала ў беларускім адраджэнскім руху.

Спадар Валер, колькі пастаянных чытачоў у «ARCHE» ў Беларусі і за мяжой? Ці існуюць якія-небудзь пляны па пашырэнні аўдыторыі?

Мне цяжка сказаць, колькі ў нас чытачоў. Ад моманту пуску праекту сукушны наклад выданьня склаў больш за 40 тыс. асобнікаў. Але меркаваць, што нас прачытала 40 тыс. чалавек, бадай, няма падставаў. Сэлета наклад часопісу вагаўся ад 700 да 900 асобнікаў. Наклад нумару 5 прададзены зусім. Я ацэньваю, што кожны нумар трымала ў руках 3—5 чалавек. Калі далучыць яшчэ Інтэрнэт, выйдзе, што наша аўдыторыя складае ад 5 да 10 тыс. чалавек.

Ці адноўіць «ARCHE» выхад у папярэвым выглядзе? Калі можна чакаць наступнага нумару?

Тры папярэвыя нумары выйдучь у апошняю дэкаду сьнежня.

Ці мусяць выданьні ў Польшчы ці Літве паведамляць у свае міністэрствы пра зьмену тэматыкі? І ці могуць іх міністэрствы ўзяць і забараніць зьмену

тэматыкі?

Сытуацыя зь зьменаю тэматычнага профілю і з рэпрэсіямі з гэтай нагоды магчыма толькі пры жорсткім аўтарытарным рэжыме — я нядаўна быў у Лёндане на сустрэчы рэдактараў культурных часопісаў з усёй Эўропы, і мне амаль гадзіну давялося тлумачыць, за што ж нас пакаралі. У Эўропе такога няма — але ёсьць у Бірме і Зымбабвэ. Гэта, між іншым, паказвае нам месца, куды завяла нас вялікая расейская культура.

Якую мастацкую прозу можна будзе пабачыць на старонках «ARCHE» бліжэйшым часам?

У бліжэйшых нумарох з мастацкай літаратуры будзе і Яраслаў Гаўлічак, і Філіп Топал, і Сьцяг Жадан, і Юры Андруховіч, і другія.

Ці няма ў плянах вельмішаноўнай рэдакцыі «ARCHE» нейкім чынам палепшыць працу сайту часопісу?

Магчыма, з наступнага году зьменіцца і наш сайт — відаць, у бок набліжэньня да звычайнага інтэрнэт-парталу.

Што варта рабіць падсічкам, якія па віне міністра інфармацыі ня могуць чытаць друкаваную вэрсію часопісу? Якія пляны ў Рэдакцыі «ARCHE» на наступны год?

Якой бы моцнай ні здавалася цяперашняя беларуская дзяржава, я думаю, што яна ня ў сілах зьнішчыць «ARCHE». Адзіны эфэктывны мэтад закрыць часопіс — гэта фізычна зьнішчыць яго рэдакцыйны персанал. Пакуль гэтага не адбудзецца, «ARCHE» будзе выходзіць. У Беларусі ці Літве, Польшчы ці Ўкраіне — хутка гэта ня будзе мець значэньня. Таму ў плянах нашых змагацца не за выжываньне, а за працвітаньне «ARCHE».

Паводле
www.svaboda.org

Кардынал Сьвэтак – першы беларускі кавалер Ордэну Ганаровага Легіёну пасья Тызэнгаўзаў

Францускі прэзыдэнт Жак Шырак надаў кардыналу Казімеру Сьвэтку званьне Камандора Ордэну Ганаровага Легіёну. Як гаворыцца ў прэс-рэлізе французскага пасольства, узнагарода нададзена «чалавеку, які ў вачох французаў увасабляе сабой гісторыю беларускага народу апошніх сямідзесяці гадоў».

Кардынал Сьвэтак — адзін беларус, якому было нададзена гэтае званьне з моманту абвешчваньня дзяржаўнага сувэрэнітэту. Да кардынала апошнімі з нашых суайчыннікаў Крыжам Ганаровага Легіёну ўзнагародвалі Ігнацыя Тызэнгаўза і ягоны сын Канстанціна, палкоўнікаў войска Вялікага Княства Літоўскага.

Урачыстая цырымонія ўзнагароджаньня адбудзецца 23 лістапада ў рэзыдэнцыі пасла Францыі ў вёсцы Зацань.

СП

Гістарычная даведка

Ордэн Ганаровага Легіёну — найвышэйшая ўзнагарода Францыі. Заснаваны Напалеонам у 1802 годзе, ён прыйшоў на зьмену каралеўскаму ордэну Сьвятога Людовіка. Сярод яго кавалераў — Ёзаф Ратцынгер, сеньянін Папа Бэнэдыкт XVI, Гюстаў Эйфэль, Мсьціслаў Растрпавіч, Мая Плісецкая. Ордэн мае пяць ступеняў — кавалер, афіцэр, камандор, вышэйшы афіцэр і кавалер

Вялікага крыжа, які прызначаецца за выключныя заслугі.

У войску дзье трагедыі

На Гарадзеншчыне на вучэньнях загінулі двое салдатаў, яшчэ двое пакалечыліся. Гэта другі за гэтую восень трагічны выпадак у нашым войску: у верасьні ў адной зь берасьцейскіх частак салдату выбухам адарвала руку.

Трагедыя здарылася 16 лістапада на палігоне Гожа пад Горадніям. На плянавых стрэльбах 6-й гвардзейскай асобнай мэханізаванай брыгады адбыўся выбух снараду. У выніку загінулі 20-гадовы шараговец Аляксандар Кулеша і 21-гадовы сяржант Віталь Ляўкевіч. Прапаршчык М.Касянік і старэйшы лейтэнант Т.Шарадок атрымалі раненьні і цяпер ляжаць у рэанімацыі ў цяжкім стане.

У верасьні Берасьцейская міжгарнізонная пракуратура таксама разглядала выпадак выбуху, у выніку якога 20-гадоваму салдату адарвала руку, яшчэ двух яго аднагодкаў параніла. Гэта здарылася 20 верасьня ў 38-й асобнай мабільнай брыгадзе.

Сямён Печанко

Шатляндзкія фаны патрабуюць адстаўкі Малафеева

Заўзятары шатляндзкага «Хартсу» патрабуюць адстаўкі прэзыдэнта клюбу

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

літоўскага бізнэсоўца Ўладзімера Раманава, які таксама валодае літоўскім «Каўнасам» і менскім МТЗ-РППА, і выканаўцы абавязкаў трэнэра «Хартсу» Эдуарда Малафеева (на фота).

У 15-м туры чэмпіянату Шатляндзіі «Хартс» мінімальна саступіў на сваім полі «Рэйнджэрз» і апусьціўся ў турнірнай табліцы на 5-е месца.

Капітан «Хартсу» і яшчэ некалькі гульцоў старэйшага пакаленьня (апошнім часам у складзе «Хартсу» зьявілася сямёра літоўскіх футбалістаў) выступілі супраць палітыкі клюбнага кіраўніцтва. Да гульцоў далучыліся заўзятары.

Летась «Хартс» заняў другое месца ў чэмпіянаце Шатляндзіі, саступіўшы толькі «Сэлтыку», але ня трапіў у групавы турнір Лігі чэмпіёнаў, саступіўшы грэцкаму АЕКу.

Сам Малафееў заявіў, што з радасьцю вярнуўся б працаваць у Беларусь, але яго не адпускае клюбнае кіраўніцтва.

Зьміцер Панкавец

Ад прэзыдэнцкай адміністрацыі адганяюць варон

Сталічных варонаў прымуслі зьмяніць месца жыхарства. Дзякуючы эксперымэнтальным біаакустычным дыўльтрагукавым прыстасаваньням, вароны з ваколцаў Адміністрацыі прэзыдэнта пераляцелі ў іншыя месцы.

На думку арнітоляга Аляксандра Вінчэўскага, старшыні грамадзкай арганізацыі «Ахова птушак Беларусі», зьяняць варон з населжаных месцаў — ня значыць вырашыць праблему чысьціні гораду. «Наяўнасьць вялікай колькасьці варон у горадзе — індыкатар чысьціні гораду. Як тэрмомэтар. На Захадзе гарадзкія сьметнікі апрацоўваюць адмысловай пенай, пасья гэтага ўжо ітупшкі не ядуць гэтага — значыцца, у пошуках ежы будуць шукаць іншыя месцы. А ў нас іх папросту

сагналі з населжаных месцаў, а сьмецьця, дзе яны шукаюць ежы, засталася столькі ж. Біаакустычныя сьстэмы зьнішчаюць сымптомы, а не іхную прычыну. Зь іншага боку, гэта робяць без забойства».

Паводле радыё «Свабода»

На Шуміліншчыне падпалі вёску

16 лістапада а восьмай ранку на пульт МНС у Шуміліне паступіў сыгнал: гарыць вёска Скаціца. Тэлефанавалі з Казьянаў, ад якіх да Скаціцы 5 км. У самой Скаціцы выклікаць пажарных няма каму. Гэтая вёска вымірае. Сталых жыхароў у ёй не засталася. Дзясятка хат выкарыстоўваюцца пад леішчы. Калі выратавальнікі прыехалі, палалі дзье хаты, ад адной да другой мэтраў дзьевесце адлегласьці. Каб ня пільнасьць жыхаркі Казьянаў, зьнепадзеля вёска магла б выгарэць дашчэнтку.

Мусіць, прычынай быў падпал. Каму і нашто было гэта трэба, разьбіраюцца.

Паводле «Народных навінаў Віцебску»

«How to make revolution in Belarus», альбо падарунак для мытнікаў

Актывіст Сяргей Сямёнаў падрыхтаваў спэцыфічны падарунак для супрацоўнікаў мытнай службы. Улічваючы пастаянную цікавасьць да ягонай асобы падчас перасячэньня мяжы, маладзён узяў з сабой CD з надпісам «How to make revolution in Belarus», на якім была запісана інфармацыя эратычнага зьместу.

На днях Сяргук перасякаў украінска-беларускую мяжу. Яго асабістыя рэчы пільна надглядалі мытнікі. Яны аж схаліліся за кружэлку з надпісам «Як рабіць рэвалюцыю». У выніку быў складзе-

ны пратакол і дыск канфіскавалі. «Спадыся, азнаёміўшыся са зместам дыску, – адзначыў маладзён, – хтось з супрацоўнікаў мытнага пункту ўсвядоміць абсурднасць дадзенай сытуацыі».

Глядзі, Сярожа, каб табе толькі распаўсюд эротыкі не прычашлі.

**МБ; Паводле
hart.3dway.org**

Беларусы — у фінале Кантынэнтальнага кубку

Трыюмфальна для хакейна-клубу «Юнацтва» скон-

чыўся паўфінальны турнір розыгрышу Кантынэнтальнага кубку 17—19 лістапада у менскім Палацы спорту.

У Менск прыехалі кіеўскі «Сокал», аўстрыйскі «Рэд Бул» і казахскі «Казахмыс». Галоўным прэтэндэнтам на выхад у фінал былі менскае «Юнацтва» і «Казахмыс». Акурат таму матч гэтых каманд быў прызначаны на апошні дзень турніру, нядзелю.

Напярэдадні «Казахмыс» меў перавагу над «Юнацтвам» па колькасці пайбаў: у выпадку нічыі ў фінал выйшлі б казахі.

Палац спорту быў запоўнены. Гульня спраўдзіла ча-

каньні. «Юнацтву» прыйшлося адыгрываць дзве пайбы, і зрабілі гэта хлопцы літаральна ў апошнія секунды матчу.

На овертайм казахі выйшлі дэмаралізаванымі. Прайшло ўсяго 50 секундаў, як Ігар Андрушчанка прынёс «Юнацтву» перамогу і адначасова пудэўку на фінальны турнір Кантынэнтальнага кубку, які 5–7 студзеня прыме вугорскі Сэкешфэхервар.

Акрамя нашых, там гуляюць вугорская «Альба Волян», фінскі «Ільвэс», расейскі «Авангард». Беларусы гулялі ў фінале такога турніру ў 2004-м. Тады «Гомель» атрымаў срэбныя медалі.

Зьміцер Панкавец

BeCT будзе выкарыстоўваць вышкі МТС і Velcom

Супольнае выкарыстаньне вежаў сувязі пачнецца ў 2007 г. «Гэта выгадна ўсім, бо дазваляе эканоміць на будаўніцтве вежаў, кошт якіх складае 40 тыс. даляраў», – тлумачаць у дзяржаўнай кампаніі.

Незразумела, якую выгаду ад пагадненьняў атрымаюць лідэры сотавага рынку. Відца, гешэфту паспрыяў адміністрацыйны рэсурс. Бо як патлумачыць рэзкае зьніжэньне цэнаў на паслугі «BeCT».

Bybanner.com

Вікторыя Махота зь Менску будзе прадстаўляць Беларусь у фінале конкурсу «Форд супермадэль сьвету», які пройдзе ў Нью-Ёрку. Летась супермадэляю сьвету агенцтва «Форд Модэлс» стала беларуска Кацярына Даманькова. На здымку: Даманькова (справа) віншуе Вікторыю Махоту.

**ПАВАЛ
СЕВАРЫНЕЦ**

Павал Севярынец — у 1998—2004 лідэр незарэгістраванага «Маладога фронту». Асуджаны за арганізацыю акцыяў пратэсту пасля рэфэрэндуму 2004 году. Цяпер у высылцы ў Малым Сітне, на поўначы Полаччыны.

Штопятніцы тысячы беларусаў атрымліваюць праз пошту вялікую капэрту землянога колеру, якой чакаюць цэлы тыдзень. Адкладаюць усе свае справы, бліскучым лязом, быццам плугам, або проста прагнымі пальцамі ўспорваюць пакунак, за ім расплавінваюць газэтныя палі, засеяныя роўнымі барознамі радкоў, — і рушыла, да апошняе літаркі, перабіраюць ворыва.

Нашу Ніву.

Гэтаксама штопятніцы тысячы беларусаў вылучаюць час для Нацыянальнага посту і малітвы за Беларусь — каб прасіць у Бога збавення і дабраславення для гэтага народу і гэтае зямлі.

Супадзенне зусім не выпадае.

Надрукаваныя ў адным з апошніх нумароў «НН» звесткі пра рэлігійнасьць і канфэсійную прыналежнасьць чытачоў вельмі паказальна характарызуюць нашаніўскі фэномэн. Толькі каля 1/10 зь іх — няверуючыя. Першую беларускую газету чытаюць тыя, хто *верыць*.

У Першым пасланні да Карыньцянаў ёсьць такі зварот да вернікаў: «Мы — супрацоўнікі ў Бога, а вы — Божая ніва» (І Карынц 3:9). Божая ніва — хрысьціянне гэтаі зямлі. «Каласы пад

сярпом Тваім» — амаль паводле Караткевіча.

Для Беларусі «Наша Ніва» была й застаецца той самай эвангельскай нівай, дзе зерне «ўпала на добрую зямлю і дало плод, што ўзышоў і вырас, і ўрадзіла тое трыццаць, тое шэсьцьдзсят, а тое сто» (Марка 4:8). Стогадовае поле сьвядомасьці, поле памяці, поле спадчыны дае найбагацейшыя валавы збор беларушчыны. А стагодзьдзе таму «Першая беларуская газета з рысункамі» адна ўрабляла сямімільённую вёску, падымала, быццам паліну, стоеную ў стагодзьдзях прыгнёту ды акупацыяў беларускасьць, сеяла, зжынала, малаціла, веяла, малала, выпякала — і раздавала тыя пяць хлябоў па ўсёй згаладалай краіне.

Асноўная прычына посьпеху «Нашай Нівы» з таго часу не зьмянілася — укарэненасьць у народзе. Прынцып тут просты: кожнаму народу Бог даў магчымасьць расьці, квітнець і прыносіць плён. Калі супрацоўнікі Бога будуць працаваць як сьлед на гэтаі Божай ніве — абуджаны народ дасць ураджай, сувымерны з маштабамі краіны.

«Нашу Ніву» часта называюць *элітнай*. Справядліва: практычна ўсе «валадары дамоў»

ХРОНІКА

15 лістапада: суд над ПКБ адклалі

Маскоўскі суд Берасьця аштрафаваў за Дзень салідарнасьці, наладжаны ў кастрычніку, **Андрэя Шарэнду** (50 базавых велічын), **Анатоля Ермака** (30 б.в.), **Ганну Берсан**, **Юр'я Боўбеля**, **Кацярыну Бельскую** (па 20 б.в. кожнага).

Вярхоўны суд адклаў разгляд пазову Мін'юсту да ПКБ наконт прыпынення дзейнасьці партыі — да заканчэння выбараў у мясцовыя саветы.

Гандлёвая фірма «Эўраопт» звольніла з працы спэцыяліста па рэкламе і мэчэндайзінгу, актывіста БСДП(Г) **Максіма Касьцевіча**, калі ён вырашыў балытавацца ў дэпутаты.

16 лістапада: Дзень салідарнасьці

Суд Цэнтральнага раёну Менску не задаволіў пазоў ПКБ пра абарону дзелавой рэпутацыі, скіраваны на адрас КПБ і яе газэты «Коммунист Белоруссии. Мы и время» за артыкул пра «ўзьяднаўчы» зьезд партыі. Суд пастанавіў, што адбываецца палітычная дыскусія.

У Менску на вакзале перад пачаткам акцыі «Дзень салідарнасьці» затрыманыя моладзевыя актывісты **Зьміцер Хведарук**, **Сяргук Гумілін**, **Надзея Клімовіч**, **Крысьціна Шацікава**, **Вольга Жураўлёва**. Пазьней тамсама затрымалі 9 удзельнікаў акцыі салідар-

насьці і фотакарэспандэнтаў **Юлію Дарашкевіч**, **Сяргея Грыца**, **Васіля Фядосенку** і **Аляксея Мацюшкова**. Журналістаў пасля правэркі дакумэнтаў адпусьцілі. На затрыманьні **Аляксандра Сыцепаненку** пагражалі скласьці пратакол пра «супраціў работнікам міліцыі», калі ён не аддасць лічбавы фотаапарат з здымкамі затрымання.

Каля станцыі мэтро «Маскоўская» затрымалі **Ўсевалада Шашарына**, **Кірылу Шымановіча**, **Надзею Клімовіч**, **Сяргея Гумінскага**, **Натальню Харытанюк**, **Уладзімера Малаяўку**, **Віалету Мікульчык**.

У Горадні на акцыі салідарнасьці затрымалі музыку **Станіслава Пачобута**: наступнага дня яго асудзілі на 5 сутак арышту. На знак пратэсту актывіст абвясціў галадоўку.

Падчас Дня салідарнасьці ў Віцебску затрымалі актывіста ПБНФ **Кастуся Смолікава**, журналіста радыё «Рацыя» **Вадзіма Баршчэўскага** і праваабаронцу **Леаніда Сьвеціка**, у якіх не было пры сабе пашпартаў.

У Гомелі на акцыі салідарнасьці былі затрыманыя каля 10 чалавек, у тым ліку звычайныя мінакі.

Аўтамабіль **Анджэя Лісоўскага** апячаталі: гарадзёнскі актывіст Саюзу палякаў у Беларусі застаецца падазраваным у справе пра кантрабанду наркатыкаў.

У Салігорску «за зьдэк зь дзяржаўнай сымболікі» аштрафавалі бацькоў моладзевых ак-

тывістаў **Івана Шылы**, **Зьмітра Бараноўскага** і **Андрэя Тычыны**. Кожны штраф склаў 3 б.в.

Сябра грамадзянскай ініцыятывы «Трэці шлях» **Паўла Марозова** выклікалі ў менскую пракуратуру й азнаёмілі з пастановай сьледства: ён стаў падазраваным у паклёпе на Лукашэнку за мультфільмы палітычнага зьместу.

У Магілёве суд прызнаў законнымі дзеянні міліцыянтаў, якія ўлетку затрымалі **мясцовых дэмакратычных актывістаў** за нашэньне саколак з надпісам «Надакучыў».

Міліцыя адмовілася распачынаць крымінальную справу па факце апаганьваньня царквы «Новае жыцьцё».

18 лістапада

У добраахвотнага распаўсюдніка «НН» **Уладзімера Лазарчыка** міліцыянты канфіскавалі 48 экзэмпляраў газэты. З Лазарчыка было ўзятае тлумачэньне. Газэты, пасля падачы рэгістрацыйных дакумэнтаў «НН», міліцыянты вярнулі.

20 лістапада

Праваабаронца **Уладзімер Вялічкін** атрымаў зь Берасьцейскага гарвыканкаму адмову на заяўку аб правядзеньні пікетаў для збору подпісаў: ён вылучаецца кандыдатам у дэпутаты.

АШ

і «інжынэры чалавечых душаў» нацыянальнага руху чыталі «НН» тады і чытаюць цяпер. Але «Наша Ніва» заўжды была гэткай жа народнай, як і поле, засеянае збожжам. Унікаў «НН» — гэта унікаў *народнае журналістыкі*, асноўная місія якой — распавесці аб самім сабе як аб народзе. Такім чынам, «Наша Ніва» — зьява ня столькі мэдыяпрасторы, колькі гісторыі. У іншых народаў ролю цэнтру нацыянальнай крышталізацыі выконвалі вялікія вайскаводы, крывавыя рэвалюцыі, патрыятычныя дыктатуры, а вось у беларусаў — незалежная газета.

Згадаю «Нашу Ніву» шторааз, калі атрымліваю ў лістах салідарнасьці невялікія выданьні тае народнае журналістыкі — «Наш Смаргонскі край», шаркаўшчынскую «Бацькаўшчыну», аркуш з Залесься «Крок» або «Баявы лісток вёскі Дуброва Парыцкага павету». Мне мрояцца тысячы й тысячы беларускіх вясковых і местачковых газэтаў, якім, паверце, ёсьць што распавесці гораду і сьвету. Насьледаваньні «Нашай Ніве», пра якія напісана: «Узарэце сабе новыя нівы і ня сейце сярод церня» (Ерамій 4:3). «Наша Ніва» — кульмінацыя беларускага культурніцтва. Кніжныя бачыны, разгорнутыя ў папяровыя палеткі, ахапляюць літаратуру, фальклёр, быт, мастацтва, палітыку — ды ўвогуле ўсё жыцьцё. Гранёны нашаніўскі шрыфт, у якім угадваюцца дробачкі з эўфрасіньнеўскіх літараў і поўнае зерне

Капіевіча, зьбірае ў адно ўсе знакі 1000-годзьдзя беларускасьці, каб засяваць *Нашу Ніву* зноў і зноў.

Як раней, так і цяпер «наша старонка» ператвараецца ў краіну на старонках «Нашае Нівы». «НН» была праграмаю для абьяшчэньня БНР і беларусізацыі 20-х — і пераняла ролю лідэра Адраджэньня на мяжы тысячагодзьдзяў. У выніку 100-гадовая «Наша Ніва» сталася для Беларусі гэткай жа нацыянальным сымбалам, як *The Times* для Ангельшчыны, *Le Figaro* для Францыі ці *The Wall Street Journal* для Амэрыкі.

Сёньняшняя «Наша Ніва» — аднаўленьне *мае нівы*. Ня большае й ня меншае, ня іншай і ня «вашай» — *нашай*.

Сёньняшня ж Беларусь — адно вялікае Малое Сітна. Зьяверанае, занябанае, загрузлае ў граху й рабстве. Сеяць і вырошчваюць нацыю на такой ніве надта цяжка. Хтосьці абавязкова заўважыць: ды паглядзеце на свой наклад... Што гэта некалькі тысячаў для 10-мільённай краіны? Але так было заўсёды: «Жніво вялікае, а працаўнікоў мала» (Лукі 10:2).

Гэта, хто верыць, ніколі ня кінучь, ня спляжаць і не прададуць Нашай Нівы. Бо, як і 100 гадоў таму, тут сеюць, вырошчваюць і зьбіраюць ня хлеб і не відовішчы, а нацыянальнае абуджэньне.

в.Малое Сітна

У іншых народаў ролю цэнтру нацыянальнай крышталізацыі выконвалі вялікія вайскаводы, крывавыя рэвалюцыі, патрыятычныя дыктатуры, а вось у беларусаў — незалежная газета.

Дзень салідарнасьці ў Менску. 16 лістапада.

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

За вашу і нашу «Ніву»

Вечарына ў ЭГУ.

У Вільні, у будынку Эўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту, 16 лістапада прайшла вечарына, прысьвечаная стагоддзю «Нашай Нівы». ЭГУ месціцца на Ангокалі, далёка ад Базылянскіх муроў, але тым умовам, якія маюць беларускія студэнты ў Літве, пазаздзросьцяць многія іх калегі на радзіме. Дый нашаніўцы ня маюць сёння ў Беларусі доступу ў такія залі, як абсталяваная па апошнім слове тэхнікі актавая зала ЭГУ.

Ад «Нашай Нівы» былі галоўны рэдактар Андрэй Дынько, ягоны намесьнік Андрэй Скурко і фатограф Андрэй Лянкевіч.

Вечарына пачалася прэзэнтацыяй фотавыставы нашаніўца-вэтэрана Дзяніса Раманюка.

Пасьля згасла святло, загучаў нашаніўскі гімн «Не пагаснуць зоркі ў небе» на Купалавы словы, і на вялізным экране разгарнулася слайд-шоў «Вандроўкі па нашаніўскіх мясяцінах Вільні», падрыхтаванае студэнтамі-беларусістамі ЭГУ. Старонкі першых нумароў «НН» і

сучасная Вільня, твары мэтраў нашаніўскае пары і сённяшняга беларускага моладзь.

Прывітальнае слова прысутным сказаў рэктар ЭГУ, акадэмік Анатоля Міхайлаў. Сымбалічна, што прамову ён пачаў па-беларуску.

Пасьля прамаўляў Андрэй Дынько. «Мы пачалі сьвяткаваньне стагоддзя газеты з Бэрліна, працягнулі ў Менску, Полацку і Вільні, а скончыць спадземся ў Маскве», — сказаў ён.

Паэт зь Вільні Алег Мінкін чытаў клясычнага, перастворанага ім па-беларуску, «Крумкача» Эдгара По і ня менш клясычнага ўжо «Кукабаку». А таксама свой новы верш «Імгла», прысьвечаны беларускай мове. Аўтар ахвяраваў яго рэдактару-аднаўляльніку «Нашай Нівы» Сяргею Дубаўцу.

З прамовай выступіў былы міністар замежных спраў Беларусі Пятро Краўчанка.

Чаравала сьпявачка Марыя Крупавес — увасабленьне вытанчанае віленскае шматкультурнасьці. Беларускія, літоўскія, польскія, габрэйскія сьпевы ў яе выкананьні вярталі ў залю атмасфэру шма-

тязычнай Крывіцкай Мэкі.

Падчас фаташоў Андрэя Лянкевіча, расквечанага яго ляканічнымі камэнтарамі, зала то замірала, то выбухала рогагам. Студэнты усьцешана дазналіся, што гэта іх не апошняя сустрэча зь Лянкевічам у сьценах ЭГУ. Нашаніўскі фатограф запрошаны чытаць цыкл лекцыяў.

Вядоўца імпрэзы — гісторык Алесь Смалянчук — дадаў гістарычную нотку: урывак з успамінаў нашаніўца Францішка Ўмястоўскага пра сьвяткаваньне выхаду першага нумару «Нашай Доля».

Цягам усёй вечарыны з залі на сцэну цяклі пытаньні: як нам будаваць адносіны з Расеяй? Якому правапісу аддае перавагу? Як выжывае газета ў сённяшніх умовах? Калі яна пераедзе ў Вільню? «Мы будзем адцягваць гэты шчаслівы момант, як толькі можам», — аджартоўваўся галоўны рэдактар.

У Менск сябры Рэдакцыі везьлі падарунак студэнтаў-беларусістаў: транспарант «За нашу і вашу ніву!». Ён упрыгожыць менскія й магілёўскія юбілейныя імпрэзы. Вільня, Менск і Магілёў — адна ніва.

Сяргей Мікулевіч

Сьпявачка Марыя Крупавес зачаравала слухачоў.

Дэкарацыя для «Славянскага базару»

У Віцебску вырашылі «адбудаваць» вежу Альгерда на Верхнім замку, што была знішчаная ў XVII ст. Але як?

Што ў большасці гарадоў Беларусі былі мураваныя вежы ў замках, ня дзіва. Многія зь іх сталі ахвярамі расейскіх захопнікаў яшчэ ў XIX ст., калі збурылі славытыя вежы-данжоны ў Тураве, Берасці, Пінску...

Чаму цяпер улады схопіліся за ідэю ўзнаўлення сярэднявечнай вежы ў Віцебску? Каб паказаць, што рушца пра гісторыю. Чаму ж тады няма сродкаў на сапраўдны, цалкам аўтэнтычны замак у Крэве, што быў сьведкам грандыёзных гістарычных падзеяў, а цяпер рассыпаецца? На дзясяткі іншых замакаў, што руйнуюцца на вачах, — ад Быхава да Геранёнаў?..

Ну, напрыклад, таму што сродкі ёсць пакуль толькі ў Віцебску. Або таму што там разумнейшае мясцовае начальства. Або таму што Віцебск — гэта частка фасаду, праз «Славянскі базар». Але і ў Віцебску, бадай, варта найперш рэстаўраваць наяўнае, а не адбудоўваць тое, чаго ніхто ня бачыў.

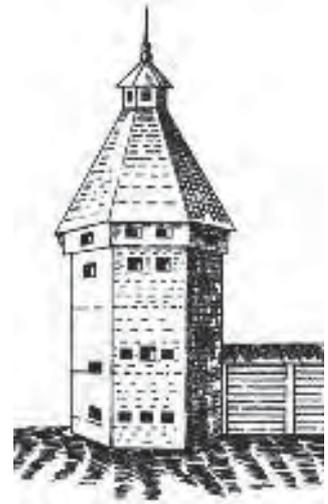
Але дапусьцім, хочацца нешта менавіта «ўзнавіць», каб

быў такі знак. Узнаўленьне. Добра. Тады мо варта спачатку аднавіць нешта, знішчанае нядаўна, выглед чаго добра вядомы? Напрыклад, Усьпенскі сабор на гары, узарваны ў 1936 годзе сапэрнай брыгадай Пятра Грыгарэнка. Альбо касцёл Сьв. Антонія й кляштар бэрнардынаў, зруйнаваны паводле спецыяльнай пастановы ў 1938-м. Разам з бэрнардынскім кляштарам на супрацьлеглым беразе Віцьбы калегіюм езуітаў ствараў нібыта лостэркавую сымэтрыю Рынкавай і Саборнай плошчаў гораду і адзіны ансамбль. У 1956 г., з мэтай «добраўпарадкаваньня і рэканструкцыі», сабор і калегіюм езуітаў таксам ўзарвалі... За савецкім часам у Віцебску было знішчана больш як 25 (!) храмаў. Існуюць жа шматлікія фота гэтых ансамбляў, дакладныя абмерныя красьлюнкі. Альбо — цалкам рэальнае ўзнаўленьне Стрэчанскай царквы XVI стагодзьдзя, муры якое былі выяўленыя ў 1993 годзе пры археалагічных дасьледаваньнях Сялянных складоў.

Праўда, узнаўленьне гэтых сур'ёзных аб'ектаў вымагае вялікай кваліфікацыі, ня робіцца ўраз. Вежу Гедыміна ў Вільні аднаўлялі ў два этапы ў XX ст. У Пскове і ў Смаленску панаставілі такіх «гістарычных» вежаў. І Троцкі замак таксама на тры чвэрці — фантазія літоўскіх будаўнікоў. Але: а) тамака гэтыя аб'екты былі прадметам шматгадовых публічных дыскусіяў (пра Гедымінаву вежу нават Мсьціслаў Дабужынскі напісаў цэлае эсэ); б) гэтыя аб'екты ўключаліся як «разынкі» ў адроджаную й дагледжаную тканку аўтэнтычнага асяродзьдзя.

У нашым выпадку рапэньні прымаюцца невядома кім. А таму ўсё залежыць ад сумнеўных суб'ектыўных густаў. Напрыклад, знаны архітэктар Армэн Сардараў у «Советской Белоруссии», кажа: «У Віцебску як нідзе адчуваецца стражытнарускі, праваслаўны ўплыў. І тут ёсць момант пэўнай этыкі — наколькі мы маем права вярнуцца да схемы Альгердавай вежы. (...) Ці маем мы права ў Віцебску падкрэсьліваць гэтую літоўскасьць? Тым больш, што ніхто ня ведае, якой была вежа ў XIV стагодзьдзі».

Сп. Сардараў яўна не цікавіўся беларускай гісторыяй настолькі, каб ведаць сэнс тэрміну «літоўскі» ў Сярэднявеччы. Інакш бы ведаў, што яно азначала менавіта «беларускі». Як ня ведае ён, што князь Альгерд быў сьлінным рушліўцам праваслаўя, а ягонай жонкаю была віцебская княжна. І вось яму Віцебск бачыцца «старажытнарускім». А камусьці — гатычным, а камусьці — супрэматычным... Але ж аднаўляць трэба тое, што было, што вядома, а ня тое, што бачыцца! Напрыклад, каталіцкае і ўніяцкае дойдзтва XVIII ст., той дасканалы барочна-ракайльны ансамбль, што датрываў да са-

Прыкладна так выглядала вежа Альгерда.

вечкага часу.

Дарэчы, мэтадалагічна разьвязаць праблему вобразу тае вежы й характару яе канструкцыі няцяжка. Мы мусім заплюшчыць вочы і... уявіць сабе горад у XIV стагодзьдзі. Лёгка? Няма праблемаў, сьцьвярджае «Советская Белоруссия»! У сваім артыкуле «Камяні Альгердавай вежы» Святлана Ліцкевіч піша з аптэмам: «Пытаньне пра тое, як будзе выглядаць адроджаны крутлік, гэтак і не знайшло пакуль дакладнага адказу. Але гэта ўжо дэталь. Галоўнае, у чым адмыслоўцы адзінадушныя: вежа павінна быць». От жа «адбудова» помнікаў: як выглядала — ня ведаем, як будзе выглядаць — таксама. Але — павінна быць! Зьвярнеце ўвагу, што аўтарка не ўдакладняе, якія «адмыслоўцы» і дзе выявілі такую рэдкасную аднадушнасьць. А можа, мы ведаем гэтага адмыслоўца?..

Калі ў Камянецкай вежы даўмеліся ўстаўціць плястыкавыя шклопакеты, калі ў Лідзкім замку зрабілі жалезабэтонны праезд, то...

Новая «старадаўняя» вежа Альгерда сярод савецкага Віцебску будзе глядзецца ня горш, чым комін ТЭЦ. Дэкарацыя для «Славянскага базару» будзе. А толку?

Сяргей Харуўскі

Вежу Альгерда паставяць ва ўрбаністычным антуражы.

Будзе табе і кава, і какава з гарбатаю!

Ведаючы мэнтальнасьць улады, 12 пунктаў ЭЗ чытаеш, як прыгожую ўтопію. Піша **Аляксандар Класкоўскі**.

Эўразьвяз прэзэнтаваў новую стратэгію ў дачыненні да Беларусі. Аналітыкі ў адзін голас кажуць, што афіцыйнаму Менску прапанаваны пернік (дакладней, шакалядка, Брусэль славыты менавіта гэтым прадуктам).

Іншае пытаньне, наколькі спакусяцца пачастункам беларускія ўлады. Бо начыньне — то бок набор умоваў — можа падацца цяжкатраўным.

Прынамсі, раней такога выразнага канцэптуальнага дакумэнту не было (калі не лічыць «пакрокавай стратэгіі», што не прасунулася ні на крок).

Былі шматлікія заявы, рэзалюцыі эўрапейскіх структураў. Спрабавалі напалохаць санкцыямі.

Цяпер Беларусі прапануюць бонусы: гандлёвыя выгады, фінансавую

дапамогу, спрашчэньне візавага рэжыму, разьвіцьцё абменаў і г. д.

Палітоляг Валер Карбалевіч лічыць, што для эўрапейскай палітыкі гэта крок наперад. Зьявілася канцэпцыя, прычым са стымуламі для ўлады і народу.

Дый апазыцыя атрымлівае козыры. Калі раней кіроўныя вярхі казалі, што ў Эўропе нас ніхто не чакае, то цяпер — вось, калі ласка, дзьверы прыадчыняюцца!

Цяпер, ідучы ў народ падчас мясцовых выбараў, замест абстракцыяў (кшталту пасланьня «Шлях да свабоды») можна прасоўваць у масы новую стратэгію Эўразьвязу. Акурат з улікам «каўбаснага мэнталітэту», як раілі аналітыкі.

Во, глядзеце, людцы добрыя, як мы заживем, калі спадзе жалезная заслона! Трэба толькі трохі націснуць на ўладу. Будуць вам і таньня каўбасы, і добрыя легкавікі, і кватэры ў эўрастылі, і адпачынак на Мальце... («...і какава з гарбатаю», — дадасьць тут аматар чорнага гумару).

Безумоўна, альтэрнатыўныя плыні інфармаваньня ў пэўнай ступені

спрабуюць, і грамадзяне Беларусі дазнаюцца аб прапановах Эўропы.

Але ўсё ж разьвіцьцё эўрапейскага сюжэту будзе вызначацца тым, наколькі — скажам наўпрост — варункі прыціснуць кіроўныя вярхі. Аналітык Андрэй Фёдараў канктэтызуе: найперш гэта будзе залежаць ад моцы расейскага ціску.

Зрэшты, нават калі добра прыціснуць, невядома, што атрымаецца. Можа быць і горай.

Пакуль што паводзіны Менску выглядаюць супярэчліва. Улады баяцца прадэманстраваць слабасьць. Вызваленьне аднаго ці некалькіх палітвязьняў — гэта, мусіць, яшчэ дапушчальнае поле гульні з Захадам. Тым болей што рэпрэсіўная машына заўжды можа зрабіць новы абарот. А вось канкрэтныя крокі ў кірунку дэмакратызацыі пакуль праблематычныя.

«Улады баяцца трэшчыны ў сыстэме, калі іх апанэнт атрымаюць большыя магчымасьці ўздзейнічаць на палітычны працэс», — рэзюмуе Валер Карбалевіч.

Сапраўды, ведаючы мэнтальнасьць вярхоў, 12 пунктаў ЭЗ чытаеш, як прыгожую ўтопію. Хаця гэта той выпадак, калі хочацца памыліцца ў прагнозах.

WWW.SVABODA.ORG

Беларускі пасол Васіль Даўгалёў уручае даверчыя лісты прэзыдэнту Ўсяе Русі Ўладзімеру Пуціну.

Маршрутам графа Тышкевіча

У 2007 г. спаўняецца 150 гадоў з часу экспэдыцыі графа Канстанціна Тышкевіча па Вяльлі. Падчас яе Тышкевіч упершыню наведаў, абмерыў і апісаў вытокі й першыя 77 кілямэтраў ракі. Група энтузіястаў вырашыла наступным летам паўтарыць падарожжа графа Тышкевіча. Удзельнікі экспэдыцыі прагнуць далучэння да выправы водных турыстаў.

У 1857 годзе ўпершыню комплексна, з пагляду геаграфіі, гісторыі, этнаграфіі, былі вывучаны Вялейшчына і Віленшчына. Вынікі экспэдыцыі выйшлі ў кнігу «Вяльлі і яе берагі» (1871 г., пасля сьмерці аўтара). Кніга графа Тышкевіча — адзіная манаграфія ў Эўропе, у якой этнічны рэгіён дасьледаваны шляхам падарожжа па рацэ.

Праз 150 гадоў ад Каменя да Коўна выбіраюцца прадстаўнікі розных грамадзкіх арганізацый.

У Віленскай ратушы адбыўся ўрачысты абрад ушанаважання будучае экспэдыцыі. Прадстаўнікі пяці грамадзкіх арганізацый падпісалі дамову аб партнэрстве.

Ініцыятары ідэі, праплыўшы па Вяльлі ў памяць графа Тышкевіча, хочуць нагадаць грамадзтву Літвы і Беларусі аб яго навуковых заслугах і зьвярнуць увагу грамадзтва

на значэньне Вяльлі для абодвух народаў. Вяльля лучыла людзей розных нацыяў, якія жывуць абапал ракі.

Задумана паўтарыць экспэдыцыю Тышкевіча і, карыстаючыся сучаснымі тэхналягіямі, зафіксаваць зьмены на берагах Вяльлі, што адбыліся за 150 гадоў.

Удзельнікі экспэдыцыі прагнуць далучэння да выправы водных турыстаў з абедзьвюх дзяржаў.

Кінадакумэнталіст Вітаўтас Дамашэвічус мае створыць відэааповед пра эўрарэгіён Вяльлі, які будзе паказаны па эўрапейскіх тэлеканалах. Таксама ў 2007 г. вынікі экспэдыцыі будуць абагулены ў асобным выданні.

Граф Тышкевіч сваё падарожжа пачаў 5 чэрвеня 1857 г. Роўна праз 150 гадоў яно зноў пачнецца ад вёскі Камена, ад легендарнага каменя, дзе пачынаецца Вялейскае вадасховішча.

Шлях да беларуска-літоўскай мяжы экспэдыцыя праплыве за два тыдні з начлегамі ў Нарачы, Смургонях, Данішаве, Жодзішках. Дзяржаўную мяжу пераплы-

Граф Канстанцін Тышкевіч.

вуць 18 чэрвеня.

У Буйвідах да экспэдыцыі далучыцца плыт «Блюкшыс» з камандай. Праплываючы Літвой, удзельнікі экспэдыцыі збіраюцца ўшанаваць міталогічныя мясціны Сантаку, Рэву, Папульнішкі.

Купальне, як і 150 гадоў таму, будзе адсьвяткавана ў Вільні, насупраць парку Зьвярынец. Начлегі ў Літве запланаваны ў Судэрве, Дукштах, Кернаве, Руклі. А скончыцца экспэдыцыя 1 ліпеня ў Коўне.

**Людвіка Вітушка,
Вільня**

Камень з шасьціканцовым крыжам ля вёскі Камена на малюнку графа Тышкевіча (зьлева) і сёньня (унізе).

ЛЕВЫМ ВОКАМ

Грыбаедаў пра сучасную Беларусь

«Дома новы, но предрассудки стары» — будаўніцтва Нацыянальнай бібліятэкі.

«Суждения черпают из забытых газет» — «Беларусь сегодня — Советская Белоруссия».

«Поют все песнь одну и ту же» — «Мы, беларусы — мірныя людзі...»

«Защиту от суда в друзьях нашли, в родстве...» — по comment.

«Забрать все книги бы да сечь» — у Акадэміі навук распрацаваны новы від паліва для камбайнаў і трактараў.

«А мужу моему совет дал жить в деревне» — праграма «адраджэння сяла».

«Не должно сметь свое суждение иметь» — пра ўсіх грамадзянаў.

«Ведь надобно ж зависеть от других» — аснова дзяржаўнай ідэалогіі.

«Кто другой так мирно все уладит! Там моську вовремя поглядит...» — вырашэнне газавага пытаньня.

«Смесь языков?» — «Да, двух, без этого нельзя ж» — хопіць трасянкі, канец дзвюхмоўю.

«Строжайше запретил б я этим господам на выстрел подбегать к столицам» — пра міжнародных назіральнікаў на выбарах і рэфэрэндуме.

«Ах, злые языки страшнее пистолета» — «Наша Ніва», радыё «Свабода».

«Услужлив, скромный, в лице румянец есть» — Сідорскі.

«Надежды много впереди» — «Жыве Беларусь!»

Перадала вучаніца менскай гімназіі №3

Скульптуры верхнікаў у Беларусі ўжо ёсць

Час ад часу на старонках друку зьяўляецца інфармацыя аб плянах узьвядзеньня першага ў нашай краіне коннага помніка. Апошняе паведамленьне ў «Нашай Ніве» аб праекце коннай скульптуры князя Ёсяслава Чарадзея ў Полацку пацвярджае недахоп інфармацыі аб конных помніках, што ўжо ёсць. «Беларусы дагэтуль не паставілі ніводнага коннага помніка», — піша Сямён Печанко. На самай справе толькі на Магілёўшчыне іх два: адзін у Бабруйску, другі — у Хоцімскім раёне.

Хоцімскі верхнік узьвядзены за 800 мэтраў ад расейскай мяжы ў лесе між беларускай вёскай Горня і расейскай Аскінка. Тут чырвонаармейцы далі апошні ў 1941 г. бой на беларускай зямлі.

Невялічкі атрад савецкіх коннікаў прыкрываў адыход ад Хоцімска 21-й конна-кавалерыйскай дывізіі 13-й арміі. Заслон з 25 воінаў на чале з палітруком роты сувязі Іванам Гарабцом усю ноч караў аконы, а ўвесь наступны дзень 16-га жніўня адбіваў спробы немцаў наступаць на

Сураж. Спыніць танкавую атаку салдаты не змаглі. Практычна ўсе яны загінулі ў няроўным баі.

У 1981 г. на месцы бою была ўзвядзеная скульптура. Баявы конь з кавалерыстам, які застыў у напружаным імкненьні кінуцца ў бой з паднятай над галавой шабляй.

Бабруйскі помнік навішчы. Гараджане празвалі скульптуру «Конь Раманоўскага». Ён усталяваны некалькі гадоў таму на галоўнай магістралі гораду побач з праваслаўнай капліцай. Дзіўны сымбіёз «Георгія Перамаганосца» і савецкага пехацінца на кані. У касцы і плашч-накідцы ён у імклівым кідку дзідай прабівае галаву нямецка-фашысцкага зьмея.

Разгледзець дэталі скульптуры практычна немагчыма. Яна ўзьнесена на высачэннай арцы вышэй дрэў. Злыя бабруйскія языкі кажуць, што так атрымалася дзеля жаданьня тутэйшых вэтэранаў бачыць чырвонаармейскую зорку на касцы воіна вышэй за крыж праваслаўнай капліцы. Амбітныя імкненьні вэтэранаў савецкай арміі падтрымліваў старшыня гарвыканкаму Раманоўскі.

Воіна на кані паказваець гасцём, спрачаюцца аб ягонай сымбольшы.

Адны бачаць у ім традыцыйны сымбаль перамогі над фашызмам. Іншыя, апэлюючы да таго, што верхнік чамусьці скача на ўсход, кажуць, што ён сымбалізуе адыход расейскай арміі ў Азію і зьмяншэнне арэалу расейскага ўплыву ў Эўропе. А нацыянальная плынь тутэйшай апазыцыі сьцьвярджае, што помнік лёгка перапрабляецца ў «Пагоню»...

Пакуль конныя скульптуры адлюстроўваюць толькі афіцыйна ўсталяваную старонку нашай гісторыі — апошняю вайну, дзясяткі іншых гістарычных сюжэтаў і асобаў незаслужана занябаныя. Таму, хоць помнікі Ёсяславу Чарадзею, Гедыміну ці Вітаўту і ня стануць першымі ў нашай краіне, але іх узьвядзеньня чакаюць неацярпліва.

Аляксандар Агееў, Магілёў

Хто ня кінуў і ня здрадзіў

Так хочацца паразважаць пра тое, што сёння адбываецца ў апазыцыі ў дачыненні да лідэра А.Мілінкевіча. Для мяне настолькі відавочна, што час і гісторыя абралі гэтага чалавека як лідэра. І тое, што адбылося ўвесну, немагчыма ня звязваць з імем А.Мілінкевіча. Бо ня толькі фальсыфікацыя і хлусня вывелі людзей на вуліцу, але і давер да прыстойнага лідэра, які ня кінуў і ня здрадзіў. Так, выступы па ТВ А.Казуліна далі пэўны рэзананс. Але давайце ўявім, што не было б Казуліна як кандыдата такога ўзроўню, — падзеі з такой жа колькасцю людзей і энэргіяй усё адно адбыліся б. А вось калі б не было А.Мілінкевіча як кандыдата, а быў бы іншы з прэтэндэнтаў, я вельмі сумняюся, што мы б убачылі такі вынік. Я перакананая: нягледзячы на нейкія дробныя пралікі і памылкі, менавіта ахвярнасьць і самаадданасьць сумленнага лідэра перадаліся і памножыліся ў сэрцах маладых людзей, якія стаялі на Плошчы. І непрыемна чуць выразы кшталту: «Ну, пры чым тут лідэр, усё адно, хто быў бы лідэрам».

А тыя, хто цяпер супрацьстаяць А.Мілінкевічу, аслабляючы ягоны аўтарытэт, спрабуючы нават адхіліць яго, сваімі дзеяньнямі паказваюць, што жадаюць задавальненьня ўласных амбіцыяў болей, чым свабоды сваёй краіны.

Звычайна Бог і гісторыя сарамацяць такіх людзей. А пасляховыя лідэры заўсёды застаюцца лідэрамі.

Хрысьціянка-эвангелістка
Наталля Грышко, Менск

Працаваў на шасьцідзесяці працах. Піша вершы

Яшчэ ў 1971 годзе Вольга Іпатава раіла яму выдавацца. У той час паэты былі добра забыяць печанья матэрыяльна. Уладзімер Мільцюк — чалавек вельмі сьціплы.

Ён марудзіў ажно 35 гадоў, але друкаваўся ў часопісе «Вожык», газэце «Наша слова» і пэрыядычным друку Гарадзеншчыны...

У 2006 г. У.Мільцюк выдаў кнігу «Зь любоўю да жывых». Яе наклад мээрны — 20 асобніку. Некаторыя вершы прысьвечаны родным. Адзін з іх — далёкай сваячцы з Бабра на Меншчыне Яніне Пушкінай. Мільцюк адметны тым, што да свайго 60-годзьдзя меў больш за шэсьцьдзсят запісаў у працоўнай кніжцы. Працаваў у розных арганізацыях па розных спэцыяльнасьцях. Мае некалькі адукацыяў. Цяпер жыве ў вёсцы Дулічы, будзе катэдж і піша вершы.

Аляксей Шалахоўскі, Менск

Мы здабудзем Волю!

Прысьвячаю «Маладому фронту» і асабіста Зьмітру Дашкевічу

Нішчаць маладзёнаў —
Хлопцаў і дзяўчатаў,
Каб ня зналі волі,
Садзяць іх за краты.

Ды ня зломачь духу
Гэтых маладзёнаў,
Яны прагнуць волі
Богам ухвалёнай.

Быць таго ня можа,
Што не пераможам,
Разам з Божай Воляй
Здабыць Волю зможам!

Мікалай Кукса, Івянец

«НН» з радасцю друкуе ў газэце і на сайце www.nn.by чытацкія лісты, водгукі і меркаваньні. З прычыны вялікага аб'ёму пошты мы ня можам пацвярджаць атрыманьне Вашых лістоў, ня можам і вяртаць неапублікаваныя матэрыялы. Рэдакцыя пакідае за сабой права рэдагаваць допісы. Лісты мусяць быць падпісаныя, з пазнакай адрасу. Вы можаце дасылаць іх поштай, электроннай поштай ці факсам.

Наш адрас:
а/с 537, 220050 Менск.
e-mail: nn@nn.by.
Факс: (017) 284-73-29.

Прага «Нашай Нівы»

Факсымільнае выданьне «НН» зробленае з арыгіналаў, падораных кадэбістам. Піша **Ўладзімер Содаль**.

Пра «Нашу Ніву» людзі майго пакаленьня пачулі найперш у школе пры знаёмстве з творчасцю Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Канстанцыі Буйлы, Алаізы Пашкевіч-Цёткі, Максіма Гарэцкага і шмат-шмат каго іншых. Менавіта ўсіх іх паклікала да творчасці «Наша Ніва». Гэта інтрыгавала. Аднак пазнаёміцца з самым выбітным выданьнем, з арыгіналам «Нашай Нівы» мала хто з нас тады мог. Хіба толькі тыя, хто жыў у Менску. І то з адмысловага дазволу. А яго давалі ня кожнаму. Дый не ва ўсіх менскіх бібліятэках, прынамсі і ў так званай Ленінскай дый і ў Акадэмічнай, быў поўны камплект гэтага выданьня за ўсе гады. Яшчэ ратавала цікаўнасьць самых апантаных Вільня. У віленскіх бібліятэках «Нашу Ніву» можна было пачытаць у больш поўных комплектах. Але адно чытаць «Нашу Ніву» ў бібліятэках, архівах, а другое — удома. Спакойна, няспешна, зь вяртаньнем да прачытанага і раз, і другі — з кубачкам кавы. Акурат такая мажлівасьць мне аднойчы выдалася. Было гэта дзесь на самым пачатку васьмідзясятых гадоў. Я працаваў на Беларускам тэлебачаньні, выдаваў тэлевізійны часопіс «Роднае Слова». Аднойчы мне захацелася распавесці пра

«Нашу Ніву» з тэлевізійнага экрану. Я пазнаёміўся з наяўнымі нумарамі «Нашай Нівы» ў Нацыянальнай бібліятэцы. Былі там і некаторыя ўкамплектаваныя гадавікі. От гэтым часам пра маё памкненьне дачуўся і вядомы цяпер фальклярыст і энцыкляпэдыст Янка Саламевіч. Ён пад вялікім сакрэтам сказаў, што мае колькі гадавікоў гэтай легендарнай газэты і можа мне даць на колькі дзён пакарыстацца ёй дома.

Я не паверыў сваім вухам: я магу ў звычайных хатніх абставінах разам зь сям'ёю, з сваімі дзецьмі чытаць «Нашу Ніву», газэту-легенду!

Праз колькі дзён Янка Саламевіч прынёс абяцаныя гадавікі, і мы сваёй дружнай сямейкай з гэтай газэтай правялі не адзін вечар. Пра гэта сьведчаць і фатаздымкі той пары. Як каму, а для мяне гэтае чытаньне зрабілася знакавым, накіраваўшы да пошукавай і дасьледніцкай працы, якая працягваецца да гэтае пары. Але пра гэта хіба крыху пазьней. А цяпер дарэчы будзе згадаць, адкуль жа ў Янкі Саламевіча «Наша Ніва». Уражаны нечаканай сустрэчай з «Нашай Нівай», сустрэчай нечаканаю, ды і з звычайных меркаваньняў я не адважыўся пацікавіцца ў сп. Саламевіча, адкуль у яго такая каштоўнасьць, такі рарытэт. І толькі праз шмат гадоў Янка распавёў:

— Працаваў у нас у «Энцыкляпэдыі» Мікалай Камінскі. От ад яго і дасталося мне колькі камплектаў нашай першай беларускай газэты. А яму гэтыя комплекты дасталіся з архі-

АРХІВ У СОДАЛЯ

Ўладзімер Содаль з арыгіналам «Нашай Нівы». 1980 год.

іву. Да «Энцыкляпэдыі» Камінскі працаваў у архіве. У якім? Здаецца, Кастрычніцкай рэвалюцыі. Там акурат захоўваліся згаданыя гадавікі. А на той час вядома, якая была трактоўка «Нашай Нівы» — лібэральная, дробнабуржуазная. То каму такая газэта патрэбная ў нашай краіне, дзе от-от настане камунізм? Дык от адзін з кадэбістаў, апыкун архівістаў, каза Камінскаму: «Калі хочаце, можаце забраць сабе». І Камінскі забраў. Тады што? Камінскі зьбяднеў, і я за пэўную плату купіў тыя гадавікі. Мне дасталася ад Камінскага «Наша Ніва» за

1909—1910, 1912—1914 гады. Зь іх Зьміцер Санько адбіў факсымільныя гадавікі.

Гэтым парадкам, праз ксэракапіяваньне, былі ўкамплектаваныя гадавікі старой «Нашай Нівы» ў нашых бібліятэках, і гэтым самым нашыя дасьледнікі і проста чытачы атрымалі мажлівасьць прасачыць гісторыю станаўленьня нашай першай легальнай газэты. І ня толькі гісторыю газэты, але і народзіны новай беларускай літаратуры і іншых праяваў беларускай культуры. «Наша Ніва» — гэта жывы летапіс гісторыі Беларусі пачатку XX стагодзьдзя.

Хто народны? Вынікі апытання

Улетку «Наша Ніва» запачаткавала дыскусію на тэму Народнага пісьменьніка: ці варта захаваць званьне Народных пісьменьнікаў у сучаснай Беларусі і, калі так, то як?

Да закранутай «НН» тэмы далучыліся шараговыя чытачы. На сайце «НН» адбылося інтэрнэт-апытаньне. Выказаліся беларускія літаратары, літаратуразнаўцы, мастакі, музыкі, выдаўцы і перакладчыкі, сярод якіх Міхась Скобла, Арлен Кашкурэвіч, Генадзь Вінярскі, Пятро Васючэнка ды інш. На радыё «Свабода» ў праграме Юр'я Дракахруста свае меркаваньні выказвалі Адам Глёбус, Яўген Будзінас і Валянцін Акудовіч.

За Народнага

Патрыярх беларускае інтэлектуальнае Арсень Ліс мяркуе: «Калі творца годна рэпрэзэнтую літаратуру свайго народу як мастак слова і грамадзянін, то ня грэх яго ўшанаваць адпаведным чынам». Ад сябе прапануе колькі кандыдатураў, сярод якіх Аляксей Дудараў, Генадзь Бураўкін, Алесь Разанаў.

Чытачка зь Менску Г. уважае тэму Народнага актуальнай. На яе думку, гэтага званьня годны рок-музыка і літаратар Лявон Вольскі, дзякуючы творчасці якога моладзь пачала вяртацца да роднай мовы.

Кася зь Менску піша, што сапраўдны Народны пісьменьнік найперш павінен быць адданы Бацькаўшчыне. Яна сьцьвярджае, што Міхал Анемпадыстаў сваімі вершамі гэтую адданасьць дэманструе. Да таго ж піша тэксты для рок-гуртоў, якія маюць ушлёў на моладзь.

Чытач Ягор Марціновіч згодны на Народнага, адно што яму бачацца ў гэтай ролі сталыя творцы і менавіта пісьменьнікі. Не перакладнік Сёмуха ды палітык Пазыняк, пры ўсёй да іх пазыве, а, напрыклад, Іван Пташнікаў.

І супраць

А. Глёбус лічыць савецкую традыцыю Народнага пісьменьніка праявай непавагі расейцаў да літаратараў з правінцы: «Пісьменьнікі, якія пісалі парасейску і былі імпэрскімі пісьменьнікамі — імпэрыі СССР, не атрымлівалі званьня Народнага пісьменьніка Расеі. А гэта такое грэблівое стаўленьне да літаратараў з усходу».

Зь ім пагаджаецца чытач Юры Мян-

коў з Кармянскага раёну: «Гэтае званьне прысуджалі ў імпэрскі час з мэтай кантраляваць пісьменьніцкае асяродзьдзе». Сп.Мянкоў лічыць, што творцы мусяць займацца сваёй справай ня дзеля ўзнагародаў і прызнаньня, тады гэта будзе сапраўдная творчасць і літаратура. І ставіць у прыклад паэтку Ларысу Геніюш, якая ніколі ня мела званьняў, у тым ліку званьня Народнай, але паводле духу, сваіх перакананьняў яна была сапраўднай народнай, бо жыла дзеля свайго народу, жыла дзеля Беларусі.

Сяргей Харэўскі лічыць аджыллай гэтую традыцыю, а за лепшае ўважае стварэньне літаратурнай прэміі, кшталту Ганкураўскай. І зазначае, што пэўныя спробы і правобразы такой прэміі ў беларусаў ужо ёсьць, маючы на ўвазе «Залатую літару» і «Глінянага Вялеся».

Кандыдаты на Народнага

Вынікі зладжанага праз пошту і тэлефанаваньні галасаваньня ў значнай ступені адрозьніваліся ад вынікаў інтэрнэт-галасаваньня. У апошнім прынялі ўдзел 715 чалавек. Іх галасы разьмеркаваліся наступным чынам: **Уладзімер Арлоў** — 191, **Лявон Вольскі** — 99, **Адам Глёбус** — 90, Сьвятлана Алексіевіч — 88, Генадзь Бураўкін — 45, Алесь Разанаў — 33, Іван Пташнікаў — 4. Савецкім перажыткам званьне Народнага назвалі 148 чалавек, 17 палічылі, што ніхто ня варта быць Народным пісьменьнікам. Такія сымпатыі маладзейшае часткі нашаніўскай аўдыторыі, чытачоў сайту.

Пры дапамозе пошты і рэдакцыйных апытаньняў прагаласаваў 121 чалавек. Тутака першае месца падзялілі **Генадзь Бураўкін** і **Алесь Разанаў**, за якіх аддалі па 17 галасоў, на другім месцы — **Уладзімер Арлоў**, 14, трэцяе — за **Вольгай Іпатавай** ды Іванам Пташнікавым, па 7. Па 6 галасоў маюць Уладзімер Някляеў ды Віктар Казько, Сяргей Законьнікаў — 4, Сьвятлана Алексіевіч, Анатоль Вярцінскі ды Андрэй Федарэнка — па 3. Па 1—2 галасах атрымалі Адам Глёбус, Лявон Вольскі (лідэры інтэрнэт-апытання), Міхал Анемпадыстаў, Валянцін Тарас, Рыгор Барадулін, Алесь Петрашкевіч, Юры Станкевіч, Васіль Сёмуха, Вітаўт Чарокпа, Данута Бічэль, Аляксей Дудараў, Андрэй Хадановіч, Васіль Зуёнак, Зянон Пазыняк, Янка Сіпакоў. Ня бачаць вартых

узнагароды 12 чалавек.

Хто мае ўзнагароджваць

Найлепш, калі гэтым будуць займацца «старыя» Народныя, мяркуе Міхась Чыгунок. Бо толькі яны маюць маральнае права ўзнагароджваць іншых такім ганаровым тытулам ці вырашаць, што такое ўзнагароджваньне не патрэбна наагул. «Хто пасья дазволіць сабе заявіць, што Барадулін ці Гілевіч памыліліся ў вызначэньні таго ці іншага на гэту пасаду?» — значае сп.Міхась і дадае, што пры гэтым абавязкова трэба ўлічыць меркаваньне народу. Для гэтага трэба ладзіць шматлікія апытаньні, грамадзкія абмеркаваньні з прыцягненьнем вядомых і аўтарытэтных людзей.

Вольф Рубінчык прапануе надаць гэтую функцыю парлямэнту, які мае ўзнагароджваць творцаў падчас адмысловых паседжаньняў.

Зь іншых ідэяў, што прагучалі, найбольш рэалістычнай здаецца прапанова, каб наданьнем званьня Народнага займалася Таварыства беларускай мовы. Няма іншай такой масавай і аўтарытэтной арганізацыі. Дый і задачы ТБМ — захаваньне, узбагачэньне і папулярызаваньне нашай мовы й літаратуры. Засталася распрацаваць справядлівы і юрыдычна варты мэханізм...

Яскравы аргумэнт

Пісьменьніцкі асяродак перажывае нялёгкае час. Апальныя пісьменьніцкі саюз канчаткова выселілі з будынку, кіраўнік іншае арганізацыі дазваляе сабе называць беларускамоўных школьнікаў «ублюдкамі». На адкрыцьці помніка Народнаму пісьменьніку Івану Шамякіну не было прадстаўнікоў абедзвюх пісьменьніцкіх арганізацыяў.

У той жа час Народны паэт Рыгор Барадулін выказаўся ў падтрымку непрызнанага ўладамі Саюзу палякаў у Беларусі акурат у той момант, калі перасьлед яго набыў злавесныя рысы. Адзін з актывістаў Саюзу Андрэй Пачобут назваў гэта «салідарнасьцю Беларусаў з Палякамі», заступніцтва паэта распэньваецца як голас беларускага народу. Магчыма, гэта найбольш яскравы аргумэнт на карысьць таго, што аўтарытэт Народнага пісьменьніка яшчэ ня жывуць сябе.

Сямён Печанко

Алег Трусаў: «Трэба ствараць аргкамітэт па ўручэнні агульнаацыянальных прэміяў»

Закінутае летам «Нашай Нівай» пытаньне аб тым, хто ў сённяшняй Беларусі можа лічыцца Народным пісьменьнікам, сустрэла значны грамадзкі розгалас. Нехта называў прозьвішчы вартых на гэтае званьне творцаў. Хтосьці казаў, што гэта перажытак мінулага і добра, што сучасная Беларусь адмовілася ад гэтай савецкай спадчыны. Рэдакцыя атрымала дзясяткі лістоў з меркаваньнямі чытачоў.

Каб падсумаваць вынікі нашага апытаньня, мы звярнуліся да старшыні Таварыства беларускай мовы Алега Трусава. Пры памыслых умовах акурат Таварыства беларускай мовы магло б стаць інстытуцыяй, якая магла б надаваць званьне Народнага пісьменьніка.

«Наша Ніва»: **Сп.Алег, як Вы ўвогуле паставіліся да нашаніўскай ініцыятывы вызначыць, хто сёння Народны сярод беларускіх пісьменьнікаў?**

Алег Трусаў: Сама па сабе ініцыятыва, канечне, цікавая. Хоць «Народны», «Заслужаны» — гэта, натуральна, савецкая спадчына. У нармальных эўрапейскіх краінах такога няма. У нашай жа краіне былыя савецкія традыцыі почасту робяцца адносна дэмакратычнымі, улічваючы спэцыфіку разьвіцьця нашай краіны. Хто, напрыклад, мог падумаць, што будуць апазыцыйныя камуністы? Калі ўлады пасля распаду СССР працягвалі даваць гэтае званьне, то я думаю, і спрэчка бы не ўзьнікала, трэба яно ці ня трэба.

«НН»: **Значыць, Вы не ўважаеце наданьне званьня Народнага за савецкі анахронізм?**

АТ: Раней казалі, што няма патрэбы ў існаваньні Саюзу пісьменьнікаў, казалі, што ён савецкі, сталінскі, яго трэба закрываць. Аднак калі ўлада пачала ціснуць на Саюз, то ў яго ўступілі ўсе ранейшыя крытыкі: ад Сідарэвіча да бумбамлітаўцаў. Тое самае і з прываеннем званьня Народнага. У краіне ў любым разе павінны быць нейкія літаратурныя прэміі. Ёсьць Нобэлеўская прэмія, але ніхто не заяўляе, што гэта анахронізм буржуазнага часу, яе крытыкуюць, штогод кажучь пра тое, што ўшанавалі ня тога пісьменьніка, але ўсе хочучь яе атрымаць. І калі ў Беларусі будзе нешта падобнае, хай гэта будзе прэмія, пасада, званьне ці нешта іншае, дык гэта нармальна. Гэта не супярэчыць агульнаэўрапейскай практыцы.

«НН»: **На Ваш погляд, чаму сённяшняй беларускія ўлады не імкнуцца адрадыць гэты інстытут Народнага пісьменьніка?**

АТ: Таму што цяперашняя ўлада не разумее і ня хоча зразумець ролі пісьменьніка ў грамадзтве. Ва ўладзе цяпер стаяць людзі, якія ўвогуле не чытаюць ніякіх кніжак, ня тое што беларускіх. У савецкі час пры ўсіх агаворках слова «пісьменьнік» было станоўчае, таму і ўлады трымалі пісьменьнікаў ля сябе. Савецкая ўлада будавала камунізм, яна думала пра вечнасьць, гэтая ўлада жыве толькі сённяшнім днём, яна нічога не будзе, ні да чаго не імкнецца. Пісьменьнікі ў такіх умовах уладам папросту непатрэбны, ні савецкія, ні беларускія, ні праўладныя, ні тым болей незалежныя. З гэтай прычы-

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

ны не даюць пісьменьнікам ні ордэнаў, ні званьняў.

«НН»: **А хто тады б сёння змог узяцца за наданьне званьня Народнага пісьменьніка?**

АТ: Было б вельмі добра, каб за гэтую справу ўзяліся адразу некалькі арганізацыяў. Скажам, ТБМ, ТБШ, Згуртаваньне беларусаў сьвету «Бацькаўшчына», БАЖ, ПЭН-Цэнтар і г.д. Адным словам, тыя арганізацыі, якія маюць дачыненне да прыгожага пісьменства. Спачатку, я думаю, варта зладзіць пры «Нашай Ніве» круглы стол з удзелам прадстаўнікоў гэтых арганізацыяў. Вызначыць разам крытэры, паводле якіх будуць адбірацца годныя кандыдаты. Можа быць, у далейшым гэтае званьне ня будзе называцца «Народны пісьменьнік», а як-небудзь іначай. Проста насыпела патрэба ў нейкай агульнаацыянальнай пісьменьніцкай прэміі.

«НН»: **Калі такая прэмія ўрэшце зьявіцца, якія Вы бачыце пэрспэктывы для яе?**

АТ: Такая прэмія мусіць уручацца штогод. У ідэале было б добра, каб яе ўручалі ня толькі пісьменьнікам, але

і скульптарам, мастакам, журналістам, гісторыкам і г.д. Кожная прэмія можа насіць сваё імя. Для пісьменьнікаў — Багушэвіча, для мастакоў — Драздовіча і г.д. Для пачатку хай бы ляўрэатаў узнагароджвалі якім-небудзь чыста сымбалічным прадметам. Скажам, невялічкім зьліткам золата. І ня вельмі дорага, і з густам. Пасьля, можа быць, дапамогу будуць аказваць нашы эмігранты, бізнэсоўцы.

Мусіць існаваць грамадзкі камітэт, які і будзе займацца вылучэньнем кандыдатаў на гэтыя прэміі. Будзе існаваць цікавасьць у грамадзтве, спаборніцтва між кандыдатамі. Гэткая прэмія можа ізноў адрадыць інтарэс да беларускай літаратуры. Існуюць прэміі «Гліняны Вялес», ПЭН-Цэнтар уручае прэмію імя Алеся Адамовіча, але ўсе яны маюць нейкі мясцовы характар, а патрэбная агульнаацыянальная прэмія для творцаў.

«НН»: **Якую ролю ў грамадзтве мусіць выконваць ляўрэат?**

АТ: Найперш ён мусіць быць прапагандыстам беларускасьці. Арганізацыі, што вызначалі яго, бяруцца за раскрутку гэтага творцы. Выдаюць ягоныя кніжкі, ладзяць сустрэчы з чытачамі.

«НН»: **А хто з сённяшніх пісьменьнікаў варты званьня Народнага?**

АТ: Як на мой погляд, то найлепшыя кандыдатуры цяпер Уладзімер Арлоў і Вольга Іптава. Менавіта на сустрэчы з гэтымі пісьменьнікамі збіраецца шмат людзей, іхнія кнігі чытаюцца людзьмі.

Гутарыў
Зьміцер Панкавец

Першы беларус

Непасрэдным продкам усіх беларусаў можна лічыць толькі першага чалавека, які сам сябе назваў беларусам. Гэта быў Саламон Рысінскі, *Solomo Pantherus Leucorussus*. Піша Алег Латышонак.

Пэўне ж няшмат на сьвеце нацыяў, якія ведаюць імя і прозьвішча першага чалавека, які да гэтай нацыі належаў. Вядома, кожны народ мае сваіх продкаў, а ўсе мы паходзім так ці інакш ад Адама і Эвы. Пра беларусаў Мацей Стрыйкоўскі пісаў, што паходзяць яны, так як і маскоўцы, ад Ноевага сына Яфэта, ягонага нашчадка Мосаха і Мосахавага «ўласнага патомка» Роса або Руса. Усё такі непасрэдным продкам усіх беларусаў можна лічыць толькі першага чалавека, які сам сябе назваў беларусам. Гэта быў Саламон Рысінскі, які ў 1586 годзе запісаўся ва Альтдорфскі ўнівэрсытэт пад Нюрнбэргам як *Solomo Pantherus Leucorussus*. Гэта і ёсьць першай вядомай гістарычнай навуцы дэкларацыйнай беларускасьці.

Праз два гады ён, у пісьме з каментаром да прац Аўзоніяда, накіраваным свайму нямецкаму суаўтару і сябру Капранду Рытэрзгаўзэну, назваў сваю бацькаўшчыну *Leucorossia*. У іншым пісьме Рысінскі тлумачыць суаўтару ўжываньне прыналежных прыметнікаў: «Яшчэ й цяпер маскоўцы, беларусы (*Leucorussi*) і вялікая частка літоўцаў такім часта карыстаюцца».

А дзе тая Беларусь?

Да Рысінскага назву Белая Русь прымянялі выключна чужаземныя пісьменьнікі ў дачыньні да самых розных частак Русі: ад Галіччыны праз Валынь, Пскоўшчыну, Полаччыну і Ноўгарад Вялікі па Маскоўшчыну. Пры тым яны пісалі пра «Белую Русь», «белых русінаў» або «беларусаў». У Рысінскага назвы краіны і нацыі зьяўляюцца адразу ў сёньняшняй форме: Беларусь і беларусы, бо так перакладаюцца грэцка-лацінскія тэрміны *Leucorossia* і *Leucorussi*.

Альтдорфскі ўнівэрсытэт, дзе вучыўся Рысінскі.

Інтэлектуальны прарыў

А цяпер уявім сабе, што ніхто ў сьвеце ня лічыць сябе беларусам. Пра Белую Русь пішучь толькі чужынцы, прычым памяшчаюць ад Белага да Чорнага мора. Усе навокал называюцца хто русінам, хто ліцьвінам. І вось Рысінскі прыходзіць да думкі, што гэтая «Белая Русь» — менавіта ягоная бацькаўшчына, а беларусам зьяўляецца ён сам. Такім чынам тое, што Рысінскі сябе назваў беларусам, а сваю бацькаўшчыну Беларусь было абсалютнай навізнай, проста гіганцкім інтэлектуальным прарывам.

Застаецца яшчэ ўстанавіць, што канкрэтна значылі для Рысінскага тэрміны беларус і Беларусь. Са згаданага раней выказваньня Рысінскага вынікае ясна, што ён не лічыў сябе ні маскоўцам, ні літоўцам. Стасоўна апошніх Рысінскі ведае, што вялікая частка літоўцаў гаворыць па-славянску, але ня ўсе (зь літоўскай мовай мусіў быць знаёмы з часу, калі настаўнічаў у Жмудзі). Дарэчы, знаёмься ў Нямецчыне ведалі яго як руса (*Russus*). Сваю бацькаўшчыну ў прыдуманай самому сабе эпітафіі падчас сьмяротнай, як

яму здавалася, хваробы таксама традыцыйна назваў проста Русьсю: «Вось я, каго нарадзіла на мяжы Масквы шматсьнежнай, / Слаўная зьвярамі, паляўнічымі пушчамі, борамі Русь». Гэтая Русь ляжала там, дзе бачылі яе тады ўсе тубыльцы,

Крыштап Радзівіл Пярун.

г. зн. над Дняпром і Дзвіной у Вялікім Княстве Літоўскім.

Пад маскоўскай акупацыяй

Тэрміналогія, якой карысталіся сучаснікі Рысінскага, дазваляе ўстанавіць месца яго нараджэння. Саламон быў, як можна меркаваць, сынам шляхціца Фёдара Рысінскага гербу Астоя з Рысіна ў Полацкім ваяводстве (сёння ў Расеі). Сам Рысінскі ўсё-такі двойчы назваў як месца свайго нараджэння Кабыльнікі. Існавалі тады дзве мясцовасці з такой назвай: мястэчка Кабыльнік (сёння Нарач) у Ашмянскім павеце і ленны маёнтак Кабыльнікі ў Віцебскім ваяводстве. Ашмянны тады не лічыліся часткай ні Русі, ні Белаі Русі. У 1585 г. ашмянскія францішкане Белаі Руссю (*Alba Russia*) называлі Полаччыну. Такім чынам, Рысінскі нарадзіўся відавочна ў Кабыльніках Віцебскага ваяводства. У час яго нараджэння Полаччына знаходзілася пад маскоўскай акупацыяй, і Рысінскія, відаць, вымушаны былі пакінуць сямейнае гняздо.

Беларус, шырэй — сармат

Як беларус, лічыў сябе прыналежным да шырэйшай супольнасці сарматаў, бо аднойчы падпісаўся як *Solomo Rysinius Sarmata*. Сарматызм пазней вырадзіўся ў вузкую ідэалёгію шляхты Рэчы Паспалітай. Усё-такі, у часы Рысінскага і для яго асабіста сармата абазначала альбо грамадзяніна Рэчы Паспалітай і ў тым сэнсе паляка, або, шырэй — славяніна. Рысінскі карыстаўся тэрмінам сармат адначасова ў абодвух значэннях. Відаць гэта ў яго пісьме да Вінанда Карнэлія. З аднаго боку, Рысінскі захапляецца польскай мовай і называе яе сармацкай, а палякаў — сарматамі. З другога боку, Рысінскі піша, што мова рускага народу таксама багатая як мова палякаў. Увогуле сьцьвярджае: «Як шырока сармацкая мова распаўсюджаная, на колькі гаворак падзяляецца, якія народы, якія краіны, якое насельніцтва абымае, тут немагчыма даць дакладны пералік; але, карыстаючыся дабрадзействамі гэтай мовы, кожны зможа прайсці ад Адрыятыцкага заліва да Каспійскага мора без перакладчыка, разумеючыся на такіх велічэзных прасторах. Пры тым, якія народы, якія плямёны, якія акругі ўключыць гэтая старана сьвету, пакідаю дзеля адрэнкі вучоным у геаграфіі». Тут відавочна, што сармацкая мова — гэта мова ўсіх славянаў.

Правава Новага часу

Такім чынам, Саламон Рысінскі лічыў сябе беларусам і славянінам, грамадзянінам Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.

Полаччына.

Самаакрэсленне Рысінскага як беларуса можна трактаваць як літаратурную гульню. Тым ня менш, спосаб думання Рысінскага пра нацыянальнасць — безумоўна праява Новага часу. Раней у ВКЛ этнічнасць была знітаваная з веравызнаннем. Хаця здараліся выняткі, як правіла русін быў праваслаўным, а літовец — католіком. Рэфармацыя прынесла з сабой ломку традыцыйных этнаканфэсійных стэрэатыпаў. У тым сэнсе можна сьцьвердзіць, што Рысінскі змог падумаць пра сябе як пра беларуса менавіта таму, што быў пратэстантам-кальвіністам.

Рысінскі ніколі не вяртаўся да праблемы сваёй нацыянальнасці, а прынамсі нічога пра гэта ня ведаем. Пасля вяртання ў Вялікае Княства служыў Крыштапу Радзівілу Перуну і ягонаму малодшаму сыну, таксама Крыштапу. Да канца жыцця пражываў ва ўласна Літве, перш за ўсё ў Вільні. Займаўся рэлігійнай дзейнасцю, пісаў лацінскія панэгірыкі сваім дабрадзеем, збіраў фальклёр і выходзіў Януша Радзівіла, у будучыні — першага здрадніка Рэчы Паспалітай.

Служба Радзівілам, заўзятым літоўскім сэпаратыстам, можа тлумачыць, чаму Рысінскі пра сваю беларускасць больш ня згадваў — ня месца дзеля гэтага было на двары правадыра Літвы.

Першы беларус быў пратэстантам

Паміраў першы беларус вельмі цяжка. У 1625 годзе ў Дзяліцічах, «у першы чацьвер пасля святаго Марціна, пасля поўдня, калі ён за сталом сядзеў, параліж яго ўзяў і мову яму заняў. Потым ночку меў кадук цяжкі разоў сорок. Паміраў ня страціў і бачаньня, што відаць было з ягоных жэстаў, якія паказваў на напамінаньне ксяндза Раманоўскага,

дазваляючы на замацаваньне яго ў веры і надзеі, аб розных артыкулах. Паліўкі і воды розныя піў, ажно ўжо ў нядзелю вечарам больш глытаць ня мог, а ўсё ж такі кадук меў, хаця ня так цяжка і ня так густа, ажно да самай сьмерці. А з панядзелка на аўторак на досьвітку, у шэсьць гадзін, пры пану Набароўскім і пры ксяндзу Раманоўскім, якія давалі малітвы, ды пры іншай моладзі ціхенька заснуў у Госпадзе пасля стагнаньня цяжкага».

Крыштаф Радзівіл загадаў пахаваць астанкі Рысінскага ў Любчы і «над магілай пана Рысінскага высокі і харошы мураваны слуп узнесці і мармуровую тэблицу ў яго паставіць, а з тылу каля гэтага слупа харошы курган насыпаць». Загад, пэўне ж, быў выкананы, але час сьцёр помнік з твару зямлі. Засталіся ад Рысінскага некалькі кніжак ды ўсе мы з вамі — беларусы.

ГЛЕБ ГАБАДЗЕНКА

Невядома, дзе дакладна ў Любчы пахаваны Саламон Рысінскі.

АЛЯКСЕЙ ЗНАТКЕВІЧ

«ВЫЙШАЎ БЫЎ У АБЕД КУПІЦЬ ГАЗЕТУ...»

Выйшаў быў у абед купіць газету
У восеньскі ціхі дзень.
Падышоў да кіёску, стаў за нейкім хлопцам,
А тут падыходзіць мудзіла
І лезе без чаргі, не спытаўшыся.

Той хлопец, што наперадзе, маўчыць.
Давялося мудзілу мякка адпихнуць.
Пачакайце крыху, кажучы,
І прашу цётчак у шапіку:
«Нашу Ніву», калі ласка».

Заплаціў, узяў газету,
А мудзіла злуецца:
«Ты, калхозьнік, пізь..ец цібе!
Прыехаў тут са сваёй дзірэвні!»

«Гэта ты калхозьнік, а я — беларус».

Мудзілы часта ходзяць гуртам,
Вось і тады падбеглі яшчэ тры, праўда, нейкія нягеглыя.
Самы карузлькік нават нагой мяне садануць спрабаваў,
Ды я паспеў адскачыць.

А той першы ўсё запрашае:
«Пайдзём ва двор, толькі ты і я».
Астатнім кажучы, адыдзіце, маўляў,
Мы, маўляў, удвох разьбярэмся.

Можа, ён і ня поўны мудзіла быў,
Можа, сапраўды хацеў сам-насам,
Але досьвед вучыць,
Што такія рэчы лепей не правяраць,
Таму я пайшоў назад на работу.

Добра, што газету тады хадзіў купляць.
На рагу галоўнага праспекту — там шмат было людзей
У ціхі восеньскі дзень,
Калі «Нашай Ніве» заставалася некалькі год да ста
І яе прадавалі ў шапіках.

АДАМ ГЛЁБУС

СЯБРЫ

Каб недарэмна чалавечы век
Пражыць пад снім купалам нябёсаў,
Мае сябры працуюць у царкве.
Такая праца ў іх, такія лёсы.

Сябры мае малюць на сьцяне
Цяжарную Марыю зь Лізаветай,
Анёла ў прыадчыненым акне
І голуба ў аблоках сьветла-сьветлых.

АЛЕСЬ АРКУШ

гэй лётчык
ці бачыш за аблокамі
зямлю
ці верыш у сілу
матораў
ці маеш абярэг
на шчасьце

колькі ў баках
паліва

АНДРЭЙ ХАДАНОВІЧ

У ЛЮБОЕ НАДВОР'Е!

Адрозьніць за дзьвярыма — туман,
пагроза стабільнасьці нашай бацькаўшчыны.
Мяркуйце самі, колькі грошай убухалі
у пабудову новай бібліятэкі,
колькі студэнтаў гарбацілася на суботніках,
колькі электраэнэргіі штовечар ідзе
на яе падсьветку рознакаляровымі агеньчыкамі...
А спусьціўся туман — і не відаць ні халеры!

Ну і што цяпер паказваць Алене Хадановіч,
што расьсякае ў патрыманым вазочку
па мікрараёне Ўсход?

Іншая рэч — газета «Наша Ніва»:
васямнаццаць тысяч рублёў на тры месяцы —
і ў любое надвор'е, у самы жалівы туман,
што чацьвер званок у дамафоне.
Не, Аленка, гэта не бабуля,
ты толькі глянь, што гэта нам прынеслі.
І Алена Андрэеўна паўзе па тваіх каленях,
падбіраецца да стала і ўважліва разглядае
фоткі й літары на паперы, круціць галавою,
то левым вокам зірне, то правым,
то схопіць за голаў вядомага палітаглядальніка,
то адарве кавалак ад літаратурнага крытыка.
Што ты, Аляка, ён жа татку Нобэля абяцаў!
Толькі пасьпявай адсоўваць — ніякай літасьці
ні жартам, ні прыватным абвесткам,
ні кінарэцэнзіям, ні шахматным этудам,
ні нават калёнцы галоўнага рэдактара!

Хвіліна няўвагі — і рука дацягнулася
да партрэта вядомага палітыка!
«Так яму, так!» — радуецца бацькі.
Дзіця зрабіла свой выбар.
Дзіця наагул расьце — і ўмее ўсё болей і болей.
Хай толькі нам прынясуць новую газету!
Хай толькі настане чарговы чацьвер
і распаўсюднік вынырне з туману,
націскаючы на дамафон!

ЮРАСЬ ПАЦЮПА

ЭЛЕГІЯ V

...бы музыка здалёку, з таго сьвету,
на кухні газ, як курыца худая,
сінее стальлю, п'янай ад крыві,
пралітае з бадзянкі, што камар
паўчаркі выпіў. Ініцытыву
вось праяўляе плебс, з гадзіну недзе
бардзюры крышачы і парапэты
у вольны ад работы плённай час.
Мы зьменім дух, бо гэты верш яшчэ
ня скончаны, але пра што такое
не напісалі мы? У шыбе месяц
сынкрэтычны — макавым насеньнем
у ім Бэтговэн Людвіг Ван. Я вам
такое гэтым вечарам сказаць
хацеў. Даруйце за маўчаньне. Толькі
душа не пракаўтне густое пасты
неба і живот яе бурчыць,
як батарэя ацяплення. Ціск,
тэмпэратура, быццам іншасьвет
у сьвет прыходзіць празь мяне. Было
відаць на месяцы абрысы Джорджа
Бэрклі, і дажджом сыцякла саната.

1990 г.

ДЗЬМІТРЫ ДЗЬМІТРЫЕЎ

мітычнай мітусьнёй абшарпаны абшар:
сёй-той тэсей ў карункавым кірунку
па лёхах лябірыніцца з клубком блукаць,
па лёгіцы цаглін на мудрагелістым падмурку...

падлеткавым палётам замянаюць прамяні:
нібы спрыяе неба спрыту карнікаў ікараў,
што высьпелі на высьпе, каб бяз высьпяткаў увывісь
рашуча рушыць з марай шаргануць па Шары...

дэдалы дадалі дэталь да далягляду:
жартоўны жах і жорсткасць найдасьціпнейшай
сьцяяны...

у шчылінах яна! ад шчырасьці юначай!
наўпрост за ёй — Прастора безь мітычнай
мітусьні

Сакавік 2006 г.

самота:
мо там сам Бог у скрусе
бо ў курсе

як цягнецца рука
да дзьмухавечнага рухавіка

АНДРЭСЬ ХРАПАВІЦКІ

СОН

Пастка зачыняецца. Мы едзем у падземным транспарце,
Бы мышы ў рай ці думкі з голаву на паперу.
Таму, хто стаіць насупраць, ня варта прыдумляць алібі —
Ён сеньня гатовы загінуць, бо сылепа ў нешта верыць.

Вочы, бязглуздыя вочы, бо сьвету яны ня бачаць,
А толькі сьвятло ў канцы жыцьця ці, традыцыйна, тунэлю.
Вось толькі гэта сьвятло зусім нам не на ўдачу,
Мы ў ім ператворымся ў попел, скуматы бяздушных целаў.

Горад будзе дыміцца навінамі, страхам, плёткамі.
Міліцыя зноў з сабакамі будзе хадзіць па вагонах.
Студэнтаў будуць цягаць зноў па чарзе на допыты,
Кагосьці пасадзяць за тое, што носіць на швэдры Пагоню.

Вочы, бязглуздыя вочы камусьці заўсёды дарэчы.
Як проста ператварыць пісьменьніка ў тэрарыста,
Калі ўсе каналы дзяржаўныя, а іншыя можна адсекчы,
Як закладніку голаў ці студэнту права вучыцца.

Я мушу прагнуцца зранку, калі я яшчэ ня мёртвы,
І выйсьці на двор і мёртвых словам рабіць жывымі,
Бо слова мацней за АМОН, ППРБ і бомбы.
Слова, што прыйдзе свабода хутка ўжо на Радзіму.

Перадвыбарчы плякат у Чарнігаве.

ПАВАЛ
КАСЬЦЮКЕВІЧ

(ЖЫЗН.)

All I wanted All I needed

Прысьвячаецца Сяргію Жадану.

Ну, вядома, урэшце *Depeche Mode* у Ізраіль не прыехаў. Можна падумаць, узапраўды мог прыехаць. Я вось, прыкладам, не сумняваюся.

Пакуль Хайфа і Бэйрут сядзелі ў сховішчах ад бомбаў, у Тэль-Авіве зачаравана сачылі за амплітудай палёту ракет, як у цырку назіраюць за паветранымі акрабатамі: даляціць — не даляціць, упадзе — не ўпадзе. Ня ўпала. Менавіта тады мае сябры, выйшлыя з былога Саюзу, ачмурэлыя ад сабачай працы начнога ахоўніка, душачыся «гашам», запіхваючы ў сябе паўфабрыкаты і праганяючы іх напоем блізкаўсходняга пралетарыяту, кока-колай, слабенька так, зусім не ад’ядаючы сабе сэрца, сталі чакаць на *Depeche Mode*. Ён меўся прыехаць. З жніўня. І, як вядома, не прыехаў. Мартын Гор і Дэйв Гэган даслалі ліст, што мы, маўляў, хацелі, гэта нашыя гукарэжысэры адмовіліся, просім прабачэння, мы вас любім, заўсёды радыя, шоў маст гоў он ды іншыя ваніты і локшына на вушы.

Пакаленьне дворнікаў і вартаўнікоў тады канчаткова пераканалася: Мартын Гор — прыдурак і імпатэнт. І пашкадавала таго часу, калі на сьценах блёчных дамоў у далёкай ужо ў прасторы і часе краіне выводзілі ацэтонавай фарбай запаветны вэнзэль «D» і «M». І рэч тут зусім не ў вайне, кажуць яны. Сапраўдныя героі прыяжджаюць і на лінію фронту.

Сьпявайце такой бяды гэтую песеньку разам з намі: «Мы ня любім анікога, наагул, зусім нікога, і ў тым ліку *Depeche Mode*». Дарэчы, правільна — шэйх Насралла і ніякі не Насаралла ці пагатоў Насрулла.

* * *

Сьпяраша хачу паведаміць сёе-тое Вольфу Рубінчыку, рэдактару сымпатычнага бюлетэню «Мы яшчэ тут!» і рэдактару «НН» Андрэю Дыньку. Рэч у тым, што абодва прасілі мяне напісаць для іхніх выданьняў: першы што-небудзь пра ізраільскае жыцьцё, другі — апаবাদаньне. Я пачаў быў пісаць і тое і другое, для першага — аптымістычныя ўспаміны-дзёньнік пра цяжкасьці эміграцыі, а для «НН» — выдумваць апаবাদаньне пра русалчыны сьлёзы, засмучанае каханьне і таму падобны мэзальянс. Але надоечы, каб не збрахаць, 6 лістапада, на пляцы перад Тэль-Авіўскім мастацкім музэем сустрэў купку наркаманаў, выйшлых з былога Саюзу, ім было год па 30. Яны туліліся пад тутавым дрэвам і нешта такое абмяркоўвалі. Напэўна, дзе ўзяць. Я гляд-

зеў ім у вочы і разумеў, што пісаць пра русалчыны сьлёзы я ўжо ня здолею. Такім чынам, шануўныя Вольфе і Андрэю, кіна ня будзе! Я напісаў вам штось больш праўдзівае. Сёе-тое з жыцьця.

Памятаеце, калі былі яшчэ відэакасэты і на іхніх карэньчыках побач з назвай у дужачках пісалі жанр: «Боев.» — баявік, «др.» — драма, «ком.» — камэдыя. І быў яшчэ адзін жанр, які сустракаўся трохі радзей: ён называўся «жизн.» («жизненное кино», кінастужка пра праўдзівае, нявыдуманнае жыцьцё). Дык вось, аднойчы ў Менску ў камэрцыйным шапіку я ўбачыў касэту, дзе побач з назвай (ня памятаю ўжо якой) стаяў надпіс «жизн.». Менавіта так, праз «ы». Думаю, што гэты «жизн.» ненаўмысны, трохі кплівы такі, цынічны-разьдзяўбайскі, як само жыцьцё, лепей за ўсё апісвае жанр майго апаведу.

* * *

Рэальную гісторыю зь непрыдуманнага жыцьця? Ёсьць паміж Хайфай і Галянскімі вышынямі грудок з камяністым плято. Ня дужа высокі такі пагорак, мэтраў шэсьць-дзесят увышкі. Называецца ён Ар Мэгіда. У прынцеце проста Мэгіда, бо «ар» на іўрысьце азначае «гара». Цяпер там археалёгічныя раскопкі ці нешта кшталту таго. Паводле Новага Завету, напярэдадні апакаліпсісу менавіта тут мусіць адбыцца апошняя бітва паміж сіламі Добра і Ліха. У «Адкрыцьці» Яна Хрысьціцеля гэты пагорак называецца Армагедон.

31 сьнежня 1999 году семдзесят (а многія крыніцы чамусьці настойваюць на гэтай лічбе) чалавек, выйшлых з былога Саюзу: талкіністаў, мэталістаў, панкаў, гіпі, наркаманаў і проста харошых людзей — вырашылі адсьвяткаваць надыход новага міленьнюму ў гаёчку пад гарой Мэгіда і, у выпадку канца сьвету, які гэтак назойліва ўпыхвалі народу шматлікія мэдыйныя Вангі, падмагчы чалавецтву ў фінальнай бітве зь Ліхам. Вядома, у канец сьвету тады верылася слаба, сьмех дый годзе, але, як распавядае мой сябра, навочны сьведка, тыя, што сьвяткавалі новы міленьнюм пад Мэгіда, шчыра думалі пра гэтую падзею. Паміж зацяжкамі «дзэда», барбарскімі скокамі ля кастроў і любошчамі ў кустоўі яны прызнаваліся адзін аднаму — і вогнішча ўзносіла іхнія словы ў неба, — што шчыра вераць у хуткі апакаліпсіс, бо ўсе прыкметы ўжо колькі год лунаюць у паветры, ды сьвет навокал даўно нагадвае Бабілён, які неўзабаве мае быць зруйнаваны. Не, яны ня верылі — яны ведалі, яны былі пэўныя, што заўтра — алес капут, усяленскі гамон. І мае быць апошняя бітва.

А за ляском узвышаўся грудок Армагедон.

І гэтая бітва адбылася. Хоць я сам на ёй не прысутнічаў, у галаве я часьцяком пракручваю аповед сябра. У першы дзень міленіюму, нараніцу, зь цяжкасьцю, з вась такеннай галавой ад пахмелья, уся гэтая хеўра паднялася на ўзараенае археалагічнымі раскопкамі і залітае бязьлітасным ізраільскім сонцам плято, гэтыя сем дзясяткаў учора абдзяўбаных, напаленых, закінутых «калэсамі», а сёньня амаль цывязоных пасажыраў, трымаючы драўляныя мячы, апранутыя ў фальшывая кальчугі, што цягаюць на свае сходы талкіністы і сябры рыцарскіх гурткаў.

І яны стаялі там на гэтым мулкім плято: выйшлыя з Украіны, Грузіі, Малдовы, Казахстану, Латвіі, Азэрбайджану. Гэтых 70 бакінскіх (і ня толькі) камісараў, гэтых 70 байцоў-панфілаўцаў. Чамусьці менавіта з ўсяго воінства анёлаў, арханёлаў, сямі мільярдаў жывых людзей і незьлічонай процьмы нябожчыкаў, ня кажучы ўжо пра сілы Ліха, якія ўсе паводле задумы мусілі былі прысутнічаць на прызначаным канцы сьвету, на апошні бой выйшлі толькі гэтыя семдзсят. Пасажыры, якім ня выпала паспытаць манны нябеснай, затое ўдалося пакаштаваць дасхочу камякоў маннай кашы. Якім у трэцяй клясе травілі байкі пра дзядулю Будаленіна, а ў шостаі распавядалі, які ён бэд гай і ўвогуле лашок. Пасажыры, чые мазгі ў дзевяностыя пераехала камбайнам.

Яны стаялі на тым плято і разумелі, што канец сьвету скасавалі. Яны адчувалі, што наагул Дабро і Ліха пакінулі гэтую плянэту, што прароцтва, аб якім так доўга дубнілі Настрадамус і «Камсамольская праўда», у першы дзень міленіюму не збылося. Што д'ябал пабавіў іх і сачкануў, гэтаксама як праз шэсьць з хвосцікам год іх пабавіць *Depeche Mode*, і што ёсьць толькі гэтае сьляпучае сонца, толькі гэтае камяністае плято, гэтае клятае неба і што біцца трэба ўсё роўна. У аповедзе майго сябра мне больш за ўсё падабаецца эпізод, калі адзін мэталіст ці хто з тае кампаніі ўскараскаўся на валун і зьвярнуўся да сваіх улюбёных супляменьнікаў з прамовай: «Ну, шо, піпл? Біцца апошнім боем будзем ці як?» І ў адказ пачулася бразганьне драўляных мячоў і пустых ботлаў з-пад «Стопкі» ды ўзрушаны сін шасьцідзсяці дзевяці прапітых глотак: «Бу-у-удзем, братка!»

Яны падзяліліся пароўну, па-братэрску, трыццаць пяць на трыццаць пяць — сьценка на сьценку. І яны біліся на гэтым факінг Армагедоне, самі з сабой, брат з братам. Трыццаць пяць сумленна біліся за нашых, за Дабро, за мір ва ўсім сьвеце, за чырвоных, за Радзіму, за дэмакратыю, гэтаксама як другая палова, іхнія сябры, якім паводле лёсаваньня выпала быць ліхімі сіламі, з гонарам змагаліся за мангольскае іга, за псоў-рыцараў, за фашыстаў, за пракляты імперыялізм, за ворагаў дэмакратыі, за Бэн Лядэна, за вась Зла. Яны біліся да крыві, да пераломаў, да страсеньня мазгоў, покуль не прыхала паліцыя і не пахапала тых, хто не паспеў даць лататы, у пастарунак. У «аддзельнае міліцыя Заводзкага раёну».

* * *

Цэнтар Тэль-Авіву, золкая восень, аляя Ротшыльда, кавярня ў венскім стылі. Агнястрэльны імем і арыўскі прозьвішчам сюды завітвае Узі Вайль, адзін з найвядомейшых у краіне сатырыкаў. Мы сустракаемся тут пагаманіць наконт перакладу ягонай кніжкі на беларускую. Узі Вайль! Аўтар, які разумее сучаснасьць і сучаснага чалавек як мала хто. Чалавек, чые кнігі дапамаглі мне перажыць такую самотную зіму леташняга году. Сьпяраша мне хацелася распавесці яму трохі пра краіну, на мову якой я зьбіраюся перакладаць. Я зірнуў Узі ў вочы — Узі дэпрэсаваў. Я хацеў распавесці пра постсавок, пра тое, які гнюсны смак быў у гарэлкі на выпускным, пра тое, што ён ні каліва не зьмяніўся пасля выпускнога, у інстытуце, пра тое што і цяпер ён — паскудней ня знойдзеш, карацей, пра ўсё гэта. «Зразумела», — грымотна, усё роўна як дыктар па радыё, прагунявіў Узі і засмучана глынуў з маленькай бутэлечкі содавую. Што табе зразумела, бівень? Я зірнуў у ягоныя акуллары-сподачкі, на ягоную недапітую содавую і выкшталцоную зўрапейскую тугу. І ў мяне зьявілася моцнае памкненьне, проста ўсьведомленая неабходнасьць лягнуць пісьменьніка ў твар. Што ты там зразумеў, карузьлік, пра сусьветны дэпрэсыяк, пра электрычкі, пра мэтафізычныя скавышы, якія дзьмуць у гэтых электрычках, ад якіх пручыяноць ногі ў ке-

All I wanted All I needed

Працяг са старонкі 35.

дах, пра... што ты разумееш, кавярны сядзюк? Я сьцяў кулакі. І ўсьміхнуўся. Мы мірна дагаманілі, дамовіліся на-конт кнігі, я распавёў анекдот, дапіў свой капучына і праводзіў Узі да таксоўкі. Мой зўрапецц ува мне перамог. Сам ня ведаю, як гэта адбылося.

Узі, ты сышоў, а жаданьне начысьціць табе пысу заста-лося. Як засталася яно у майго сябрука, Ігара Сыраежкіна, Цара Ерусалімскага, пасьяля сустрэчы з Жанам-Клёдам Ван Дамам. Але мой сябрук стрымаўся зь іншых прычы-наў.

Ігар любіць Ерусалім. У яго ён свой. Які? Тэлефана-ваньні знаёмым наркадылерам шточацьвер, бандзюкава-тыя, дзе зьбіраюцца адно вышлыя з былога СССР, дыска-тэкі па пятніцах, гарэлка літрамі, зарыганьня прыбіральні, шотысказаўчмо, бойкі да паўсьмерці, пераламаныя рукі і рабрыны, і ён сам, Ігар Сыраежкін Першы, соль гэтага го-раду, які велічнай хадой пераможца нараніцу вяртаецца дадому ў гіпсе з больніцы «Гадаса». Ён ідзе ранішнімі вулкамі, і сонца прыветна, як роўнаму, глядзіць Ігару ў твар.

Так і жыў ён жыцьцём ерусалімскага манарха, ціха-мірна, аж да самага візыту Жана-Клёда Ван Дама. Як са-старэлы жыгала, які, каб давесьці сабе сваю вартаснасьць, шукае сабе ўсё маладзейшых каханак, так на схіле сваёй кар’еры Жан-Клёд шукае ўсё экзатычнейшыя мясьціны для сваіх фільмаў. Сходзі маніякальных сэктаў на антыч-ных крушнях старога гораду, кунг-фу на фоне краявідаў зь Мёртвым морам, страляніна на сярэднявечных вулках і таму падобная лухта. Кіно, якое здымалі з удзелам Ван Дама ў Ерусаліме, называецца «Тайна ордэну». Стоадсот-кавая дрэнь. Калі выйдзеце на пэнсію — абавязкова вазь-меце паглядзець, і добры стул вам забяспечаны.

Дык вось. Сьляпучая раніца. Ігар Сыраежкін з чарговым гіпсам на правай руцэ вяртаецца дадому вулкамі старога гораду і бачыць натоўп разявакаў, масоўку, бодзігардаў. І сярод іх — Ван Дам! Цэнтэр спрэсаваных цягліц. Кумір дзяцінства. Уласнай пэрсонай. І так блізка. Здаецца, дасі пендаля яму па ягоным накачаным задзе і дастанеш по-тым пару кухталёў. Вось ён, кумір, можна ў пысу заехаць, здароў, Жан-Клёдзе, нагой у жылот — мус, прывітаньне ад ерусалімскіх пацаноў, красунчык, а там ужо як пойдзе, пляжыць, лупцаваць, як табе мая левая, дарлінг, дубасіць галівудзкую зорку, пакуль ня скруцяць целахоўнікі. По-тым будзе, вядома, балюча, бо целахоўнікі вунь якія мажныя. Але якое значэньне маюць іхнія кулакі ў пара-ўнаньні зь пендалем, рэальным пендалем пад зад самому Жану-Клёду Ван Даму, які ў позьнесавецкім гіт-парадзе

дзіцячых багоў саступаў адно Рэмба і Шварцнэгеру.

Але, павагаўшыся, Сыраежкін урэшце не заехаў Ван Даму, бо яму надта спадабалася прыгажосць гэтага крыштальнага імгненьня, эстэтыка няспраўджанага: яго-ны ўлюбёны Ерусалім, першыя промні сонца за Аліўнай гарой, ён, Сыраежкін Ігар, поўны мядзьведжай сілы, а побач Жан-Клёд Ван Дам, кумір дзяцінства, ягонае безза-ганнае галівудзкае цела, цэласць якога ліпіць на валаску, залежнае толькі ад яго, Ігара Сыраежкіна, волі. І завіслы ў паветры пендаль пад зад. Я ўпэўнены, што Ігару не сла-бо было выгнуць Ван Дама. Ну, зламалі б Сыраежкіну це-лаахоўнікі не адну рабрыну, як зазвычай яму ламалі на дыскатэках, а тры. Якая Сыраежкіну розьніца?

Я паважаю Ігара нават больш, што ня выгнуў, што аку-рат мог, але паўстрымаўся. Ня біў, як заўсёды б’е, а спы-ніўся, бо заўважыў у тым зіхоткім імгненьні нешта вык-лючнае. А мне становіцца сорамна, што тады ў кавярні, з Узі Вайлем, я наадварот спудлаваў і не заехаў.

Мы сядзім і ўважліва слухаем Сыраежкіна. Мы ўсе даў-но выдатна ведаем сюжэт, аднолькава любім у ім Ігара і Жана-Клёда ды лічым, што гэта — найпрыгажэйшая гісторыя, якую толькі можа распавесці чалавек. Мне на-ват падабаецца, што гэты выпадак Сыраежкін распавядае па дзясятым коле, красава! Як чарговы раз дастае гэты каштоўны дымэнт з кішэні, поўнай саплей, герайну і дваццацішэкелевых купюр. Яго адкшталтаваны да нейма-вернасьці лексыкон, калі апісвае фігурыстасьць кумірска-га азадка і смачнасьць неадпаленага пендаля. Каб вы ве-далі, начысьціць морду Ван Даму — гэта ўсё адно, што пе-распаць з Алісай Селязьнёвай.

* * *

Бог зь ім, з Depeche’am. І што ты возьмеш з Узі Вайля? Ён чалавек зь іншай плянэты. Час ад часу я сустракаю некаторых удзельнікаў той бітвы на Армагедоне. Іхнія ногі пакуль што ходзяць і трымаюць сваіх уладальнікаў на зямлі. Ігар Сыраежкін цяпер працуе праграмістам у адной кампаніі high tech, праходзіць рэабілітацыю ад наркаманіі. Зь Ігарам усё будзе добра. Калі да нас не прыедзе Сільвэ-стар Сталэнэ. Бо гэтым разам Ігар можа не стрываць. Нэр-вы, знаеце.

Пакаленьне ДМ крочыць па плянэце. Па вуліцах Менс-ку, Харкава, Мюнхэну, Тэль-Авіва. З таўром ГОСТу на пакуль слабаакрэсьленых плехах. З кавалкамі квашанай, made in Germany, капусты на стралецкай барадзе. Унучкі Гарбачова і дзеці Саманты Фокс. Усё, што яны ведаюць, гэта тое, што іх каўбасіць не па-дзіцячы. Жыцьцё — мар-ная марнасьць і пагоня за ветрам, але яны, яны не ганяюць-ца за ветрам, ён сам дзьме празь іхнія дзюравыя лёгкія, прыбівае папярковыя плечы да самоткай зямлі. Час ка-роткі. Калі-нікалі мне здаецца, што я зьліваюся зь імі ў сучэльнай джынсамасе, а часам, што яны мне чужыя, што я ім не належу і што на тым, яшчэ да майго нараджэньня, шалёным кастынгу мяне выбралі на ролю жывога і я жыцьцём доўга-доўга. Мо да 47.

All I ever wanted,
All I ever needed
Is here in my arm.

Усё, чаго я жадаў,
Усё, што мне было трэба, —
Вось яно, у маіх руках.

ДАНИЛА ЖУКОЎСКИ

Шампуры і мяса

*Завецца ж спадчына мая
Ўсяго Старонкай Роднаю.
Янка Купала*

Помнікі не паўстаюць раней за падзеі. Яны толькі падкрэсьліваюць, што нешта не забыта і не закінута, працягвае ўплываць, і каб надалей захоўваць дзейнасць уплыву, мае патрэбу ва ўзнаўленьні. Была зьява: літаратурная дзейнасць беларускай эміграцыі па той бок жалезнай заслоны. Амаль не вядомая на радзіме ў час СССР, яна атрымала гістарычны шанец і адыграла сваю ролю падчас перабудовачнага вызвалення розумаў. Тызень за тыднем вёў у этэры цудоўныя гутаркі пра беларускую старасьвеччыну Вячаслаў Ракіцкі і ягоныя суразмоўцы, і цяпер гэтыя словы леглі на паперу. Адбываецца ня толькі перавыданьне, але ствараецца нешта новае, і — парадаксальна — у той жа час другаснае: сьведчаньне памяці, помнік раней зробленай працы, знак нашай пашаны да рупліўцаў. Другаснасьць тут успрымаецца як дадатковая плашчына зьместу.

Рэакцыя, якую выклікаюць гэткага кшталту кнігі-помнікі, амаль цалкам вызначаецца кантэкстам, у які яны трапляюць. Сёньняшні кантэкст, і ў тым ліку юбілей «Нашай Нівы», робіць выданьні напамінам пра адносны характар нашага руху наперад, і гэта падаецца больш актуальным, чым аналіз саміх кніжак.

З аднаго боку, рух навідавоку. Дасататкова зірнуць у выданыя на пачатку 1980-х рэвалюцыйны на той час альбом «Жывапіс Беларусі XII—XVIII стагодзьдзяў», каб пабачыць там «Партрэт невядомага», у якім сёньня нават неспэцыяліст лёгка пазнае Радзівіла Рыбаньку. Разгарнуўшы «Каханы горад», трапляеш на **знаёмныя** імёны і творы: безумоўны прагрэс і дасягненьне.

Але акрамя гэтага прыемнага пачуцьця пазнаваньня, два выданьні 2006 г. ставяць межы нашай радасьці, бо дагэтуль застаюцца актуальнымі чыста інвэнтарнага характару звесткі пра мінуўшчыну, і дагэтуль творы, сабраныя ў «Каханым горадзе», хаця ўжо ўлучаныя ў беларускую літаратуру, не перадалі эстафэту сучасным

пісьменьнікам. У абодвух разох можна канстатаваць, што па-ранейшаму захоўваецца стан сымбалічнай апазыцыі: аднаму пантэону гістарычных дзеячаў процістаўляецца іншы, беларускі, савецкай літаратуры — літаратура эміграцыйная, але пры параўнаньні не ўжываецца аніякіх крытэраў, акрамя наяўнасьці/адсутнасьці.

Сп.Ракіцкі з суразмоўцамі стварыў новы, удасканалены й пашыраны, багата ілюстраваны каталёг нашай гераічнай мінуўшчыны, годна працяг-

нуўшы (а дзе й перасягнуўшы) папярэднікаў — Ластоўскага, Караткевіча, аўтараў «100 пытанняў і адказаў з гісторыі Беларусі» і іншых. Перадача, а за ёй і кніга істотна наблізілі да людзей шэраг цікавых фактаў, якія маюць усе падставы ўвайсьці ў нацыянальную сьвядомасьць.

Складальнікі й выдаўцы «Каханага горада» стварылі яшчэ адну магчымасьць пазнаёміцца са здабыткамі эміграцыйнай літаратуры, якія маюць поўнае права прэтэндаваць на месца ў культурным багажы адукаванага беларуса. Але — і тут мы гаворым не пра кнігі, а пра кантэкст — вышэй за сілы згаданых дзеячаў перавесці гэтыя каштоўнасьці са стану пасіўнае даступнасьці ў больш актыўны стан прысутнасьці. Два тамы ўдасканалілі тое, што й бязь іх мела месца, і ў чарговы раз падкрэсьлілі, што мяжа паміж наяўнасьцю й выкарыстаньнем «рэпатрыяваных» культурных каштоўнасьцяў зьбольшага непераададзена. Складзены яшчэ адзін падрабязны каталёг спадчыны, асобныя рэчы выстаўлены перад самімі вочы нашчадкаў, але ўступленьне ў правы адбываецца з зусім іншай хуткасьцю.

Не ў апошнюю чаргу з тае прычыны, што вартасьць прапанаваных скарбаў вельмі шмат залежыць ад спосабу выкарыстаньня. «Запіскі эмігранта» Л. Савёнка просяцца на сцэну і ў этэр, маляўнічыя падрабязнасьці мінулага зь «Беларускай Атлянтыды» крыкам галосыць аб выкарыстаньні ў кіно ці літаратуры, але самі па сабе гэтыя тэксты не выглядаюць на добрую чытанку. Усё нарыхтавана: і шампуры, і мяса, і паліва, і смакавітыя дадаткі, але гатовага шашлык — няма, і вогнішча не гарыць. І гэты стан трывае ўжо вельмі працяглы час.

Зьяўленьне кожнай папулярнай (ненавуковай) працы, скіраванай на агульнаасьветныя функцыі ў пытаннях Беларускай культуры, раз за разам падкрэсьлівае адсутнасьць хаця б роўнага сілай патоку мастацкіх твораў, дзе выведзены на дзённае сьвятло шэрагі фактаў і падрабязнасьцяў асэнсоўваліся б і набывалі новае жыцьцё. Мала пазначыць нашу спадчыну ў часе і прасторы, трэба спрабаваць завесці на ёй гаспадарку.

**Вячаслаў Ракіцкі.
Беларуская
Атлянтыда.**
— Радзія
Свабодная Эўропа
/ Радзія Свабода,
2006. — (Бібліятэка
Свабоды. XXI
стагодзьдзе).

**Каханы горад:
Зборнік
эміграцыйнае
ваеннае прозы.**
— Менск:
Беларускі
кнігазбор, 2006.

Ці прыйдзе збавенне?

Сучасныя спробы атрымаць максымум эфекту ад рэлігійнага рэнэсансу 1990-х, хоць і пашыраюць абрад, але падважваюць веру. Піша **Алег Дзярновіч**.

Гэтымі восеньскімі днямі, але толькі 1517 году, Марцін Ліютэр прыбыў да брамы Вітэнбэрскага кляштару гэзы супраць індальгенцыяў ды слаўнага іх прадаўца Ёгана Тэцэля, які дасягнуў вяршыняў у бессаромнасьці свайго рамяства. 95 тэзаў, прызначаныя для ўласна тэалогічнай дыскусіі, вельмі хутка сталі шырока вядомыя ды нечакана выклікалі масавую і палкуто дыскусію. Працэсы, якія былі падштурхнутыя абурэньнем ад дэкадансу клеру, скончыліся ня проста зьменамі ў царкве, але прывялі да перагляду фундаментальных дагматаў каталіцтва. Першапачаткова ж

палемічныя стрэлы скіроўваліся супраць індальгенцыяў — спэцыяльных граматаў, выдадзеных ад імя папы, якія былі сьведчаньнем дараваньня грахоў — тых, што зьдзейсьненыя, і тых, што будуць учыненыя. Індальгенцыя выдавалася за асаблівыя заслугі перад царквой альбо за грошы. Акурат у канцы Сярэднявечча практыка продажу індальгенцыяў дасягнула неверагодных маштабаў, і ў гэтай праблеме сфакусаваліся незадавальненьне і расчараваньне ў пазыцыі царквы ў тагачасным грамадзкім жыцьці. Індальгенцыі можна было купіць паўсюль — ня толькі

ля храмаў, але і на кірмах. Хоць продаж індальгенцыяў меў і зусім іншы эфэкт ужо для гісторыі культуры. Папа Леў X, які паходзіў з роду Мэдычы, упрыгожваў галерэі Ватыкану творамі Рафаэля ды выдаткоўваў вялізарныя сумы на актыўнае будаўніцтва. Гэтыя ініцыятывы аплачваліся «нямецкімі грахамі» — грашыма, якія праз індальгенцыі вымантачваліся з кішэняў «заальпійскіх барбараў». Сёньня паўсюль: у падземных пераходах Менску, у прадуктовых крамах ва ўсіх гарадох Беларусі — можна пабачыць кіёскі альбо пункты збору ахвяраваньняў на карысьць Праваслаўнай Царквы. Часам гэта вядзе да паніжэньня і так невысокіх стандартаў беларускага гандлю, бо там, дзе былі скрынкі для торбачак пакупнікоў, зьявіліся паліцы з абразамі. Вось у гэтай ідэі паўсюднай

прысутнасьці прыхаваная небясьпека для традыцыйнай рэлігійнай сьвядомасьці.

У 1950—1960 гадох у Францыі маладыя каталіцкія сьвятары, каб быць бліжэй да сваіх парафіянаў, пайшлі на фабрыкі. Яны працавалі побач з заводзкімі работнікамі і меркавалі, што спрыяюць пашырэнню Эвангелья. Вынікам стала япчэ большая сэкулярызацыя францускага грамадзтва. Так і сучасныя спробы атрымаць максымум эфекту ад рэлігійнага рэнэсансу 1990-х хоць і пашыраюць абрад, але падважваюць веру. Біблейская максыма «Богу Богава, а кесару кесарава» мае найперш значэньне падзелу сьвецкай і сьвятарнай сфэраў. Тое, што ёсьць атрыбутам рэлігійнага жыцьця, дарэчы, і ў царкве, ня мусіць вытыркацца з кожнага закуточку нашай паўсьядзённасьці.

Гадаваньне на чужых мовах

«Тата, а ў той дзяўчынкі таксама тата, а ня папа...»
Піша **Руслан Равяка**.

Сёлета адпачываў у Ялце. Мая дачка, перабіраючы на пляжы каменьчыкі, пазнаёмілася з аднагодкаў-ўкраіначкаю. Тая лепятала на сваёй мове, мая, нагуляўшыся, падбегла да мяне і кажа:

— Тата, а ў той дзяўчынкі таксама тата, а ня папа...

Гэткая рэакцыя маёй дачкі дзеля таго, што ходзіць яна ў расейскамоўны садок.

Прыпомнілася, як у 1996 годзе я зьбіраў подпісы за чарговага кандыдата. У адной кватэры падпісвалася маладая сям'я, расейскамоўная. Пачуўшы маю беларускую, раптам аднекуль з пакою выбег хлопчык гадоў чатырох і пачаў сакатаць па-наску. Як выявілася —

водзяць у садок з нашай моваю. Мяне гэта тады моцна ўразіла. Падалося, што ня ўсё згублена на той неспакойны час. Садок заклаў у малага больш, чым ягоньы бацькі. Прынамсі навучыў роднай мове, даў адчуваньне прыгажосці яе гучаньня.

Навукоўцы кажуць, што роднасьць моваў назаўжды прапісваецца ў розуме да шасьці гадоў. Што прапішацца цяперака ў галовах малага пакаленьня, калі людзі ўсё больш адрываюцца ад вёскі ды ня чуюць мовы на тэлебачаньні? Некаторым дзецям нават «Калыханкі» не паказваюць, пераклічаючы на расейскамоўны аналяг на СТБ.

Ня так даўно ў нас гасьцявала жончына сяброўка, што стала жыве ў Менску. Пабачыўшы дубляваны па-беларуску мультфільм, што глядзела мая дачка, сяброўка зьявілася да маёй:

— Як добра, што вы паказваеце дзіцяці

фільмы па-беларуску. Мая ж сёлета пайшла ў школу, і беларуская мова для нас сталася пакутаю. Дачка плача, што нічога не разумее. Ніколі ж раней ня чула. Відаць, давядзецца наймаць рэпэтытара.

Мая расейскамоўная палова ўздыхнула з палёгкаю — прынамсі, у адным прадмеце нам грошай на рэпэтытара выдаткоўваць не давядзецца.

У Баранавічах існуе прыватная шкolkа ці, лепей сказаць, курсы для дзяцей. Іншыя мае знаёмцы водзяць туды сваю дачку пасья школы, ад 19-й да 21-й гадзіны, а таксама ў суботу.

Выкладаюцца розныя прадметы для розных узростаў. Напрыклад, за 75 тыс. у месяц дзяцей там вучаць беларускай мове. Цяпер у групе 9 чалавек. Дарэчы, добрых спэцыялістаў у роднай мове ў горадзе менш, чым высакаклясных выкладчыкаў ангельскай, нямецкай ды нават польскай.

Хацелася б, каб я памыляўся, магчыма, што настаўнікі роднай мовы проста невядомыя — бо незапатрабаваныя...

Баранавічы

Зроблена рукамі Альбіны Юдчыц

НАТАЛКА БАБІНА

Касьцюмчык быў скамечаны. Касьцюмчык з поліэстэру для фізкультуры; толькі мой касьцюмчык у свой час ляжаў у адмыслова пашытым палатняным мяшэчку, а касьцюмчык Томці — у поліэтыленавым; але як мне запомніўся той палатняны, так Томця будзе памятаць гэты. І пах поліэстэру, скамечанага адразу ж па ўроку і засунутага ў мяшэчак.

Восень.

Ужо зімна.

Попелішча зарастае зялёнымі калівамі.

Я нарадзіла Томцю лёгка. Здаецца, можна сказаць, што роды былі самымі лёгкія. Яны былі натуральныя і зразумелыя ў маім расхістаным і штучным жыцці.

Маці перастала са мной размаўляць адразу пасля таго, як я паведаміла ёй, што ў мяне будзе дзіця. Не, спачатку яна накрычэла на мяне. Сэнс крыкаў зводзіўся да таго, што яна, маці, ня ведала, наколькі я дурная. Ведала, што дурная, але ня ведала, што настолькі. Але шчыры дзякуй маці, што яна не спрабавала выгнаць мяне з кватэры — кватэры, якая засталася па бабулі, кватэры, куды маці засяліла мяне, каб я ўладкавала свой лёс, і дзе, замест гэтага, я напоўніла праявіла сваю дурасць.

І мы сталі жыць з Томцям.

Калі я, празь сьлёзы, упершыню пабачыла Томцю, мяне здзівіла, наколькі яна падобная да свайго бацькі. Але нават гэта ня зьменшыла майго шчасся. Аднак потым, калі дзяў-

чынка з кожным месяцам становілася ўсё больш падобная да мяне, я зразумела, што мяне гэта кранае нека па-асабліваму. Час зьвіваецца ў скруткі, і аднойчы ў парку, на старых арэлях, я пабачыла саму сябе трыццаць год таму, русявую і цыбату.

Томця пайшла ў школу.

Як і трыццаць год таму, у Берасьці няма ніводнай беларускай школы, ніводнай беларускай клясы. Як няма ні польскіх, ні ўкраінскіх. Не адчуваючы сябе ў сілах барукацца з гумовымі людзьмі, я адвяла Томцю ў трынаццатую сярэднюю школу, дзе калісьці вучылася сама. Тут гулка і цемнавата, а ў спартовую залу трэба ісьці праз галерэю.

Толькі дзіця будзе любіць цябе ні за што і нават насуперак усяму.

Прыхпіўшы ранец і мяшэчак зь фізкультурнай формай, мы ідем са школы, і Томцін сябрук Назар распавядае пра рымскіх глядыятараў, і што ягонага дзядзьку забралі ў Магілёўцы, і што ў яго ёсьць мульцік «Мадагаскар», і што летам, калі ён быў з сабакам у лесе, то міма іх нехта прабег.

— Чалавек? — удакладняю я.

— Не, — гаворыць ён. — На чатырох лапах, а сабака страшна гаўкаў!

Мне хочацца абараніць Томцю ад усяго, але я ведаю, што гэта немагчыма.

Томця сядзе рабіць урокі. Яна трымае асадку троху ня так, як трэба, і занадта схіляецца над сшыткам, але не даецца, каб я паправіла. Я пакідаю яе на самоце.

Ар'ян даслала фотку. Яна стаіць на тле свайго поля, а Паўль абдымае яе так, каб мы бачылі вялізны круглы жывот. Ар'ян на часах, засталіся мо якія дні. Я пішу ёй некалькі вясёлых слоўцаў і націскаю «Адаслаць». Калі Ар'ян прыехала да нас упершыню, яна прывезла нам у падарунак нож для нарэзкі сыру і кулёчак каштанаў. «Гэта ёсьць ядомы каштан, — тлумачыла яна. — Ён расьце на двары ў

берасьцейскае
апавяданьне

маёй бабулі. Мы збіраем некалькі мяхоў і ямо ўсю зіму. Мы пражым іх на жароўні».

— Мама! — Томця паднімае галаву ад пропісяў. — Я ня веру Назару.

— Наконт чаго?

— Што каля іх нехта прабег на чатырох лапах.

Назар, Ян, Мілена, Ева, Багданка, Саўка — так завуць Томціных дружэбакоў з клясы. У нашай клясе было тры Наташы, чатыры Лены, тры Сьветы, а рэшта — Ірыны.

Я адкідваю бульбу і закрашваю алеем капусту. Потым я яшчэ завару сабе кавы, а Томці зраблю чакаляды.

За вокнамі сьчэ дождж. У цемры чуваць рыканьне машын; гудзіць цеплаход над ракой; вокны сьвєцяцца. Сьньня дзяды, але талеркі не дрыжаць і ня падаюць долу са стала.

Томця есьць і курчыць мінкі, і я раблю ёй заўвагу.

Вось і ноч. Бомкнуў кампутар: Паўль шчасьлівы паведаміць, што Ар'ян нарадзіла дзяўчынку. У сьпісе на рассылку ня менш за паўсотні адрасоў. Я ўяўляю, як цяпер Паўль танчыць і скача на сваёй фэрме пад Дэльфтам; уяўляю, як пачуваецца Ар'ян у больнічнай палаце, як яна разглядае сваё дзіця. Уяўляю, як перад іхным домам шуміць вялізны стары каштан пад гэтым дажджом.

Я дасылаю ім віншаваньне і сядваю за работу. Зараз я зраблю ім падарункі, маёй любай сяброўцы і ейнай дзяўчыны.

Я вяжу вельмі хутка.

Томця бледная, як усе дзяўчынкі ў горадзе. Яна скінула коўдру, а тонкія ручкі схавала пад падушку.

Я і мая дзяўчынка, у вышыні і цемры над горадам, над ракой, над машынамі, там, дзе сьчэ дождж, дзе пралягаюць паветраныя дарогі дзядоў, дзе цячэ час, дзе сьвішча вятрыска. Вось і гатова: пухлыны мілы касьцюмчык для малой і стылёвы жакет для Ар'ян. Зараз яшчэ наляплю свае фірмовыя ярлычкі:

*Handicraft by Albina Judėyc
Belarus*

А калі — ужо хутка — разьвіднее, то зялёныя калівы ўжо спрэс заплятуць попелішча, і жыцьцё са сьмехам пойдзе сабе далей.

**Наталка
Бабіна** —
пісьменьніца.
Нарадзілася ў
Заказанцы
(Берасьцейшчына).
Жыве ў Менску.

Бацьвіньне

Многія супы ў беларускай традыцыйнай кулінарыі носяць назву, аднолькавую зь іхнім галоўным інгрэдыентам: буракі, капуста... Такая ж лёгкая закладзеная і ў назву бацьвіньня, знакавай калісьці стравы, сымбалічнасьць якой сёньня амаль забытая. Акадэмічныя слоўнікі тлумачаць бацьвіньне як:

1) лісьце і сьцёблы буракоў;

2) страву, прыгатаваную з бураковых лісьця і сьцёблаў.

Да гэтых значэньняў варта было б дадаць і трэцяе: адмысловы гатунак буракоў, які вырошчваюць менавіта дзеля бацьвіньня, а не караняплодаў. Гэта так званыя лісьцевыя буракі, або мангольд, як называюць іх немцы. У Эўропе гэтая зеляніна досыць папулярная, а ў нас малавядомая, але паколькі хвалі спажывецкай рэвалюцыі няўхільна нас накрываюць, дык зарэзэрваць за ёй гістарычна абгрунтаваную назву варта ўжо цяпер.

Але маладое лісьце надаецца на салаты, супы і іншыя стравы і ў звычайных буракоў. З бацьвіньня, як і ўласна з буракоў, можна гатаваць халаднік. Аднак халаднік, таксама як знакавая страву, заслугоўвае асобнай размовы, а гэтым разам мы ўсё ж пагаворым пераважна пра бацьвіньне гарачае, ня тое каб зусім забывае ў Беларусі, але без належнай рэпутацыі, «рэстараннай прапіскі» і зь цьмянай для большасьці нашых сучаснікаў міталёгіяй.

Сэзон на бураковае бацьвіньне трывае досыць коротка, 1—2 месяцы, так што стравы зь яго ядуць пераважна ўвесну ці на пачатку лета. Пазьней, калі пачнуць разьвівацца караняплоды, бацьвіньне робіцца грубейшым і нясмачным, таму ласаватца бураковым лісьцем трэба, пакуль яно маладое ды далікатнае. Зрэшты, сэзон можна і пра-

цягнуць. Па-першае, можна скарыстацца лядоўняй. Але нашы продкі рабілі інакш. Бацьвіньне буракоў, як і іншую «дармавую» зеляніну — лісьце шчаўя, крапівы, лебяды, у траўні-чэрвені зьбіралі да іх цвьіценьня, складвалі ў фаскі і макітры, перасыпалі сольлю, давалі кмену і іншых духмяных зэлак, салілі ў запас, а пазьней да самай восені гатавалі розныя вадкія стравы (варывы). Але, напрыклад, у праваслаўнае сьвята Дня адсячэньня галавы Івана Прадпечы 11 верасьня (29 жніўня ст.ст.) чырвонае бацьвіньне баяліся варыць дзеля прымхаў, бо верылі, што інакш у доме на працягу году праліецца чыя-небудзь кроў. Зрэшты, хоць наша бацьвіньне вядомае і ў посьным варыянце, яно ўсё ж лепш праяўляе свой характар у тлустага, скаромнай вэрсіі. Гаршкі ці саганкі на кіслыя стравы (бацьвіньне, боршч, капусту, шчаўе) былі заўжды асобныя, адрозныя ад посуду для варкі прэсных: крупніку, заціркі, макароні.

Самы прасты традыцыйны спосаб заквасіць бацьвіньне — хутка, на адзін вар — накрышыць, апарыць, дадаць некалькі скарынак чэрствага чорнага хлеба і пакінуць (лепш за ўсё ў керамічным гаршчу) на 2—3 дні. Зрэшты, калі няма магчымасьці або цяжкіх чакаць, можна проста скарыстацца лімонным квасам. Лісьце буракоў і так мае натуральны кісьлявы смак, а сьцёблы — саладкаваты, гэтае спалучэньне і робіць смак бацьвіньня такім асаблівым, можна сказаць — падкрэсьлена сармацкім.

Як і большасьць іншых вадкіх страў, бацьвіньне доўгі час «закалочвалі», г.зн. загущалі мукой, пакуль у XIX ст. не распаўсюдзілася бульба. Як вядома, любы сьялянскі суп мусіў быць вельмі густы (бо другой стравы найчасьцей і не было), зь іхніх больш рэдкіх гарадзкіх

аналіяў кпілі — «круціна за круцінай ганяецца з дубінай». Штосьці крухмалістае абавязкова мусіла дадавацца дзеля г.зв. «путранасьці». Спачатку вараная бульба дадалася ў бацьвіньне пераважна расьцёртая ў «камы», але ў больш сучасным варыянце гэта проста пакрышаная бульба. У літоўскай кухні дагэтуль дадаюць панцак (ячныя крупы). Смак бацьвіньня выдатна падкрэсьліваюць варанае яйка і кроп — гэтыя два дадаткі можна лічыць абавязковымі для бацьвіньня, незалежна ад таго, ці мы варым халаднік, ці гарачы суп з бацьвіньня. Таксама клясычны дадатак да ўсіх варыў такога тыпу — сьмятана (або сыракваша ці масьлянка).

Бацьвіньне было настолькі характэрнай стравой жыхароў ВКЛ, сучасных Літвы і Беларусі, што ў Кароне (Каралеўстве Польскім) XVII—XVIII ст. іх называлі *boćwiniarze* — грэбліва мянушка, а якую ўкладаўся прыкладна такі зьмест, як пазьней у «бульбашоў». Для напышлівага паляка было відавочна, што толькі такі дзікун, як ліцьвін, можа есьці гэтую «сьвінскую» страву (што праўда, бацьвіньне і дагэтуль сапраўды часта вараць сьвіньням). Бацьвіньне, бярозавік і жонкі, якія нібыта легкадумна і ледзь не са згоды мужоў дораць сваю пяшчоту першаму-лепшаму госяцю, — такі стэрэатып ліцьвінаў быў калісь распаўсюджаны ў нашых заходніх партнэраў у «саюзнай дзяржаве» таго часу. Кожны трэці сойм Рэчы Паспалітай, які мусіў праходзіць у «барбарскай» Горадні, лічыўся занадта вялікай саступкай «сэпаратыстам»:

«Litwa sejm z Warszawy przенiosła do Grodna, Gdzie dotąd z wilki dzikie sejmowały świnie. Trudno też o inakszy dowcip na boćwinię» («Літва сойм з Варшавы перанесла ў Горадню, Дзе дагэтуль саймавалі дзікія сьвіньні з ваўкамі. Цяжка знайсці інакшы дамарошчаны досьціп»).

Яшчэ адна здэклівая прымаўка з таго часу: «У нашага Радзівіла бацьвіньне нарадзіла, а хлеба — ані кавалка». Але ж і бураковае бацьвіньне не расьпе само — як і збажына, яно патрабуе сякой-такой працы, пра што кажа вершык

зь беларускага дзіцячага фальклёру:

Хто ня ўмее араць,
Таму хлеба ня даць,
Ні капусты, ні бацьвіньня.
Хай пасець у полі сьвініны.
Яму сьвініны дакучылі,
Хутка араць навучылі.

Нягледзячы на ўсе кіпны, бацьвіньне (па-польску *botwinka*) урэшце увайшло ў канон польскай кухні як «крэсовая» або «літоўская» страва — хоць, як і ў іншых выпадках, мала хто з сучасных палякаў усведамляе шматзначнасьць гэтага азначэньня: «літоўскі». Сёньня палякі саромеюцца бацьвіньня менш, чым беларусы, і сьмела экспэрымэнтуюць з інгрэдыентамі: курыны булён, ракавыя шыйкі, шпарагі, любіста... Зрэшты, усе гэтыя прадукты — частка нашага супольнага «сармацкага» канону, табуаванага ў XX ст.

У Літве, зь якой мы, па сутнасьці, дзелім адну кухню, як і адну гісторыю, бацьвіньне называюць *lapienl* (ад *lapas* — «ліст»), але і ў паўночна-заходніх дыялектах беларускай мовы ёсьць гэтае слова: лапеня. Яе гатуюць ня толькі з маладых буракоў, але і са шчаўя, лебяды, сьніткі, дзьмухаўца, крашвы. Але ж і па-беларуску «бацьвіньне» ў шырокім сэнсе азначае націну любой з гэтых расьлін). Яшчэ адзін варыянт беларускай назвы «бацьвіньне» — бацьвіньнік. Ня грэбавалі гэтай стравой і беларускія габрэі, пра што сьведчыць прозьвішча чэмпіёна сьвету па шахматах М.Бацьвіньніка, чые продкі былі з Менскай губэрні. Расейская *ботвінья* — страва, роднасная нашаму бацьвіньню, але ня тоесная. Па-першае, гэта выключна халаднік, звычайна на квасе, гарачай вэрсіі сучасная расейская кухня ня ведае. Па-другое, у якасьці зеляніны ў ёй цяпер чамусьці зусім не ўжываецца бацьвіньне буракоў, а толькі крашва, лебядя, шчаўе, шпінат, зялёная цыбуля і г.д. Па-трэцяе, у яе заўжды кладуць (асобна адвараную) рыбную паляндвіцу — асятра, ласоса, сьперлядзі, судака і г.д.: таннае бацьвіньне і дарагая рыба складаюць своеасаблівы кантраст. У сучаснай Расеі гэтая страва, бадай, ператварылася ў своеасаблівы «атракцыён»

для заходніх турыстаў, бо ў яе дзе-нідзе дадаюць і вішні, і дыню, і нават віно ды гарэлку — магчыма, гэтая экзотыка сапраўды паўтарае капрызныя густы паволскіх купцоў часу ці то Астроўскага, ці то Міхалкова, але ад супольных каранёў з нашым бацьвіньнем, калі такія былі, адышла досыць далёка. Зрэшты, імкненьне здзівіць гасьцей экзотыкай у наш кліпавы ды кічавы, постмадэрнісцкі час абсалютна непазбежнае, ну то і ў радаводзе нашага бацьвіньня можна пашукаць чагосьці гэткага. Але адрозна ад расейскай сваячкі, гэтая страва наўрад ці ўпішацца ў посны фармат. Як сьцьвярджаў калісьці вялікі містыфікатар Вацлаў Ластоўскі, «асабліва славіцца бацьвіньнік зь сьвінімі вангленымі вушамі і скабамі, белены сьмятанай». Я такога не каштаваў, але чамусьці хочацца верыць, што менавіта такую страву і трэба прызнаць кананічнай, самай сапраўднай крывіцкай. Можа быць, яе варта назваць «бацьвіньне а ла Lastowski», або «бацьвіньне падзісенскае»? Хай бы за гэтую ідэю ўхапіліся землякі Ластоўскага ды Драздовіча з былога Дзісенскага павету, багатага калісь на містыку і аўтэнтыку, мусіць, яшчэ з часу, калі тут моцна і яскрава, як нідзе больш у краіне, сутыкнуліся полацкі і літоўскі ўплывы.

Алесь Белы

Ва ўспамінах Юльяны Мэнке

(каханкі Івана Луцкевіча) ёсьць кавалак пра тую бацьвіню: «Памятаю толькі, што ўсе прыносілі Сьвятому Дзіцяці дары й затым пялі: «Вось прыйшлі і два Ліцьвіны, прынясьлі гаршчок бацьвіны! Ах, дурныя вы, Ліцьвіны, не хачу вашай бацьвіны!» Затым была прыпеўка: «Скачы, Саўка, скачы, Машка, выпіў сам гарэлку пляшчкі» і ішлі скокі. Адзін наш работнік, які быў зь Беласточчыны, падтрымаў тату ў гэтых скоках. Мы ўсе сьмяяліся. Потым тата апавядаў, што хлапчуком, калі яго бацькі жылі ў Хорашы ля Беластоку, ён бегаў зь дзіцямі Хрыста славіць і паяў зь імі беларускія калядкі і гэтую яшчэ прыпомніў».

Бацьвіньне

450 г костак для булёну,
2 л вады,
1 сярэдняя морква,
1 корань пятрушкі (або сялеры),
1 цыбуліна,
3 сярэднія бульбіны,
соль на свой густ,
1—2 бабкі (лаўровае лісьце),
па 3—5 гарошын чорнага перцу і ангельскага зелья (духмянага перцу),
1 добры пук бацьвіньня з маладымі бурачкамі,
па 1 невялічкім пучку зеляніны: зялёная цыбуля, пятрушка і кроп,
1 ст. лыжка тлушчу,
2 ст. лыжкі мукі,
½ шклянкі сьмятаны,
3 вараныя яйкі.

Прамыць косткі, заліць халоднай вадой і давесці да кіпеньня. Зьняць шум, праварыць яшчэ 1 хв., дадаць моркву (кубікамі або таркаваную на грубай тарцы), пакрышаны корань пятрушкі, пасэраваную цыбулю, пакрышаную бульбу, соль і закрасы. Варыць, пакуль бульба ня зробіцца мяккая (каля 15 хв.). Добра прамыць бацьвіньне, пакрышыць, апарыць (або праварыць 2—3 хв.). Дадаць у суп бацьвіньне і добра прамытую і пасечаную зеляніну і варыць яшчэ 8—10 хв. На патэльні растапіць тлушч, пакласці муку і, падліваючы крыху булёну, варыць да ўтварэньня густага піорэ (або зьмяшаць муку зь невялікай колькасьцю вады ў аднародную пасту, потым дадаць сьмятаны, старанна перамішаць), якое дадаць да супу за 1—2 хв. да канца гатаваньня. Дадаць сьмятану і палавінкі (або чвэртки) вараных яек. Падаваць гарачым.

Лапеня па-літоўску

1 добры пук бацьвіньня (буракоў, рэпы, шчаўя, шпінату і г.д.),
2 л вады ці ялавічнага булёну,
3 ст. лыжкі панцаку (ячных круп),
2 бульбіны,
соль на свой густ,
120 г смажанага бэкону,
½ шклянкі сьмятаны.

Прамыць і асушыць бацьвіньне, пакрышыць, заліць гарачай вадой і давесці да кіпеньня. Зьліць ваду. У кіпень ці гарачы булён скласці бацьвіньне, прамыты панцак, пакрышаную кубікамі бульбу, соль. Варыць да мяккасьці бульбы. Дадаць падсмажаны бэкон — скрылькі разам з топленым тлушчам. Падаваць гарачай са сьмятанай.

Кансэраванае бацьвіньне на зіму

Маладыя бурачкі разам з бацьвіньнем, лімонны квас.

Дробна пакрышыць бацьвіньне і бурачкі, скласці ў рондаль, заліць кіпенем так, каб цалкам пакрыць вадой, варыць 5 хв., адкінуць на друшляк, даць сьцячы. На кожны літар кансэрвы дадаць 1 лыжачку лімоннага квасу бяз горкі. Гарачай раскласці кансэрву ў слоікі, пастэрызаваць. Закатаць машынкай і перахоўваць у халодным месцы.

Надыходзіць лістапад,
Паскідаў лістоту сад.

Мы лісты сабе знайшлі
Ды зрабілі караблі.

Будзем лётаць, дзе захочам,
Можам днём, а можам ноччу!

Капітан Танака ®

ФЭСТЫВАЛЬ

Schmerzwerk

24 лістапада. Прэзэн- тацыя кнігі Зьмітра Вішнёва «Фараон у запарку». З уд- зелям Зьмітра Вайцшошке- іча, Альгерда Бахарэвіча, Зьмітра Пляна, Віктара Жыбуля, Джэці, гуртоў «Рацыянальная дыета», «Краджа золата», музыкаў зь біг-бэнду Васіля Коназа, Тэатру Пс.-Н. 18.00. **Па- лац мастацтваў (Казло- ва, 3), канфэрэнц-зала.**

27 лістапада. Прэзэн- тацыя кнігі Альгерда Баха- рэвіча «Ніякай літасці Ва- лянціне Г.» з удзелам Анд- рэя Хадановіча, Юрася Ба- рысевіча, Вікі Трэнас, Волгі Гапеевай, Зьмітра Вішнёва. 18.30. **Галерэя «Падземка» (пр. Неза- лежнасці, 43).**

30 лістапада. Прэзэн- тацыя кнігі Льлі Сіна «Сап- саванья лялькі» і CD пра- екту KEIN «sicksicksick». Будучь: Валянцін Акудовіч, Вольга Гапеева, Спэцбры- гада афрыканскіх братоў, Зьміцер Плян. 19.00. **Фа- льварак «Добрыя мы- сльі» (Маскоўская, 12).** Уваход вольны.

Эстонская крыжаванка

Падобная да звычайнай — адзі- нае, што словы абмежаваныя ня чорнымі палямі, а рыскамі. Напры- клад, у 1-м слове паземна ляжыць 5 літар, у 2-м старчма — 3 літары і г.д.

Паземна: 1. Рэдактар «Віцебскага ку- р'ера». 6. Нобэлеўскі ляўрэат 1921 г., аў- тар «Вострава пінгвінаў». 11. На ёй змаг- ліся глядыятары. 12. Рэжлямы, дакумэн- тальны... 13. Покрыўка будынку. 14. Ар- мянскія шашкі. 15. Што сказала Сьмерць, выйграўшы партыю ў Вылівахі? («Ладзь- дзя Роспачы»). 17. Марскі рак. 19. Тое, што і лемантар. 22. Письменьнік-постма- дэрніст, напісаў «Імя ружы». 24. Тканіна для дэманстрацыі фільмаў. 25. Дыктатары наганяюць на падданых... 27. Сымбаль армянскага народу. 31. Прахон у сьцяне дому. 33. Адзеньне праваслаўнага сьвятя- ра. 34. Фірма — вытворца брытваў. 35. Від чырвонай фарбы. 36. Горад у Кіргізіі, дзе летась былі забурэнні. 38. Прозьвішча дзекабрыста і вёска на Бе- расьцейшчыне. 39. Абутак для ровара і аўтамабіля.

Старчма: 1. Мужчынскі голас. 2. Па- пулярны спектакль Пінігіна паводле п'есы Ясьміны Рэзы. 3. Жахлівы горад з кіна- стужкі часу перабудовы. 4. Шэф ААН да 2006 г. 5. Габрэйскае імя — так звалі рэбэ-цудатворцу з Умані. 6. Ня злодзей (арго). 7. Вал у машынах. 8. Жаночае імя. 9. Горад на поўдні Францыі. 10. Ім выпа-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11					12				
13						14			
15	16					17		18	
19		20	21				22	23	
24					25	26			
27	28			29	30	31		32	
33				34					
		35						36	37
38							39		

дае быць распаўсюдніку «НН». 15. Японскі клясык, аўтар рамана «Жанчына ў пясках». 16. Маленькі казачны герой. 18. Выбарная паса- да ў гарадзкой управе. 20. Савецкі дыплямат і ледакол. 21. Буйная яшчарка. 23. Край у Швайцарыі. 26. Легендарны беларускі дзед- партызан. 27. Мёртвае мора ў Ся- рэдняй Азіі. 28. Старажытнаэгі- пецкі бог сонца. 29. Францускі міліцыянт. 30. Рэспубліка ў складзе Расеі. 32. Прайграў Бушу на выба- рах-2004. 35. «Жоўтыя штаны — ... два разы». («Кін-дза-дзе!») 37. Выклічнік, якім просяць змоўкнуць.

Склаў Вольф Рубінчык

Адказы

ВАРТА ПАГЛЯДЗЕЦЬ

Субота, 25 лістапада

БТ, 12.10

«Тэма».

Расея (СССР), 1979, рэж. Глеб Панфілаў.

Псыхалогічная драма.

Прыўладны пісьменьнік Кім Ясенін, сутыкнуўшыся ў правінцый- ным гарадку зь дзяўчынаю Сашай, разумее, у які тупік завялі яго хлусьня й прыстасавальніцтва...

Глеба Панфілава заўжды цікавіла тэма ўлады — і ўлада забараніла карціну. Але праз восем гадоў на Бэрлінскім кінафэсьце «Тэма» атры- мала «Залатога мядзьведзя».

Ролі выконваюць: Міхаіл Ульянаў, Іна Чурыкава, Станіслаў Любшын.

СТВ, 23.55

«Чэ Гевара: дзёньнікі матацыкліста».

ЗША—Нямеччына— Вялікабрытанія—

Аргентына—Чылі— Пэру—Францыя, 2004, рэж. Вальтэр Салес.

Драма.

У 1952 г. два студэнты-мэдыкі Альберта Граната і Эрнэста Гевара дэ ля Сэрна адпраўляюцца на матацыкле ў вандроўку па Лацінс- кай Амэрыцы. Выпрабаваньні, ча- лавечы боль, жабрацтва, спробы дапамагчы людзям...

Тры прызы на Канскім фэсьце, «Оскар», узнагароды Брытанскай кінаакадэміі, прэмія «Гоя» за най- лепшы сцэнар і іншыя прызы.

У ролі Чэ Гевары — Гаэль Гар- сія Бэрналь («Благое выхавань- не»).

Нядзеля, 26 лістапада

БТ, 16.00

«Бацькі».

Францыя, 1983, рэж. Франсіс Вэбэр.

Камэдыя.

П'ер Рышар і Жэраар Дэпард'е даведваюцца, што зьяўляюцца татамі аднаго няўрымсьлівага хлапца. Героі кідаюцца ў вышукі...

БТ, 23.10

«Распусьнік».

Вялікабрытанія, 2004, рэж. Лорэнз Данмор.

Гістарычная драма.

Джон Ёілмат — граф Рачэстэр, паэт, нягоднік і сьфілітык. Бунтар, пачвара і ахвяра амаральнасьці.

Адна з найцікавейшых роляў Джоні Дэпа.

НТВ, 23.15

«Апошняя танга ў Парыжы».

Італія—Францыя, 1972, рэж. Бэрнарда Бэрталючы.

Трагедыя.

Выпадак зводзіць амерыканца (Марлён Брандо) і французжанку (Марыя Шнайдэр). Для саракага- довага героя брутальная жарсьць, сэкс без імянаў — экзыстанцыйны надрыў і каханьне наконадні сьмерці. Для юнае герайні — забав- ка перад вясельлем.

Карціна была абвешчаная ў СССР парнаграфічнай. Шэдэўр сусьветнага кіно. Адна з асноўных роляў Марлёна Брандо, якую не- магчыма пераўзыхіць.

Апошняя танга ў Парыжы паста- віла кропку ў бунтах 60-х... і адк- рыла шлюзы таннай эротыцы.

Андрэй Расінскі

ТЭАТРЫ

Опэра

На сцэне Цэнтральнага дому афіцэраў

2 (сб) — «Рыта, альбо Пірацкі трохкутнік», «Джані Скікі».

3 (ндз) — «Чароўная музыка».

3 (ндз) — «Яўген Анегін».

Купалаўскі тэатар

26 (ндз) — «С. В.».

29 (ср) — «Чорная панна Нясьвіжу».

30 (чц) — «Маэстра».

1 (пт) — «Івона, прынцэса Бургундская».

2 (сб) — «Таполева завяла».

3 (ндз) — «Паўлінка».

Малая сцэна

25 (сб) — «Балада пра каханьне».

26 (ндз) — «Беларусь у фантастычных апавяданьнях».

29 (ср) — «Востраў Сахалін».

Тэатар юнага глядача

1 (пт) — «Каліф-шавец».

1 (пт) — «Апошняя дуэль».

2 (сб) — «Дарога на Бэтлеем».

2 (сб) — «Сястра мая Русалачка».

3 (ндз) — «Маленькія трагедыі».

ВЫСТАВА

Графіка

Да 22 снежня ў «М-Галерэі» Інстытуту імя Гётэ ў Менску (вул. Фрунзэ, 5) працуе выстава «Графіка» Валер'я Славука. У графіцы майстра мірна суіснуюць рэальныя і фантастычныя сюжэты, рэальныя і фантастычныя персанажы. Мастак аформіў мноства беларускіх (і ня толькі) казак, надаўшы ім аб'ём, колер, новае гучаньне і выразнасць.

КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

Жыгімонт і Барбара ў Вене

Ілюзіяніст (Illusionist).

ЗША—Чэхія, 2006, каляровы, 110 хв.

Жанр: драма паводле рамана Стывэна Мільгаўзэра.

Адзнака: 7 (з 10).

На бяду сустрэліся бедны юнак і герцагіня. Яны ня роўня адзін аднаму. Празь пятнаццаць гадоў закаханы герой вяртаецца ў Імпэрыю як ілюзіяніст Эйзэнгайм. Яго дзівосы неверагодныя — і герцагіня адразу кідаецца ў абдымкі былога сябра.

Але дзяўчына ўжо заручаная з кронпрынцам — і ёй належыць не апошняя месца ў плянаваным дзяржаўным перавароце. Ганарлівы прынц ня можа дапусьціць, каб сарвалася мадэрнізацыя аўстра-угорскай манархіі...

Фільм Ніла Бэргера — гэта чары. Чары эпохі з палацамі, кацьялкамі, мундзірамі, карункамі, жабракамі — і палітычнымі інтрыгамі.

Гэта чары кінэматографу, на які

вельмі падобныя сьпірытычныя сэансы Эйзэнгайма. Выпаленыя сьпіяй вуліцы, чараўнік пад дрэвам, здані дзяцей — і глядацкі шок. Апэльсінавыя дрэва, якое вырастае на нашых вачох, выдрэсаваныя матылі, імгненны партрэт імператара.

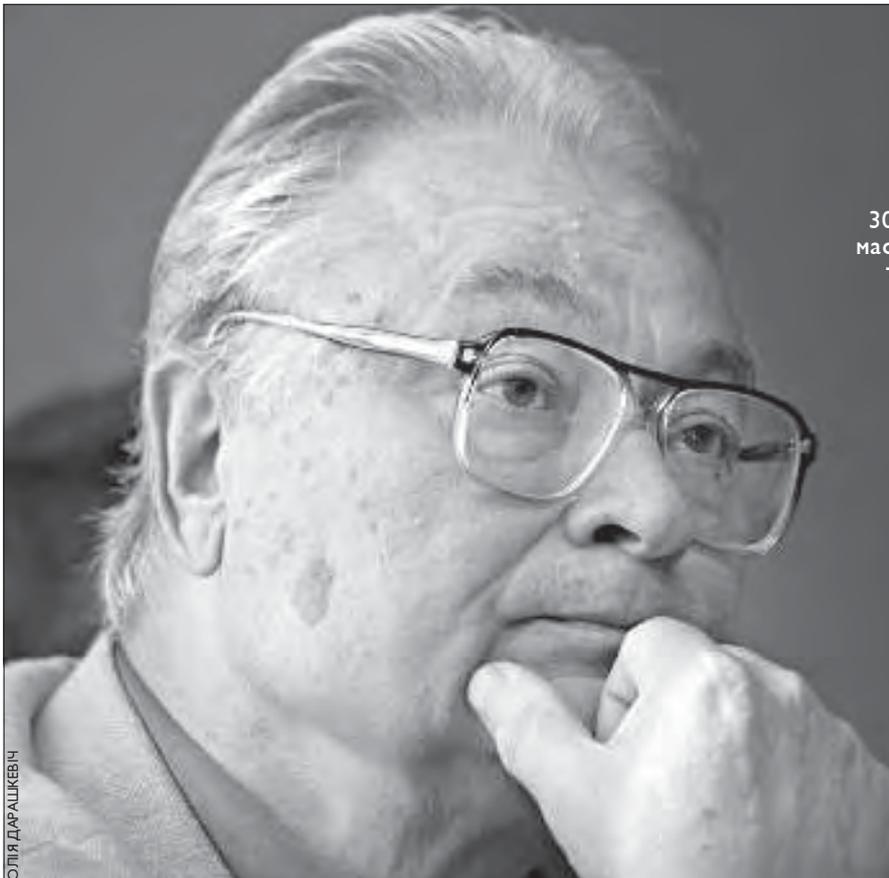
Чараўнік Эдварт Нортан («Байцоўскі клюб») — стрымана-таямнічы, сьледчы (Пол Джамаци) — імгэтны й валявы, кронпрынец (Руфус Сьюэл) — ганарліва-мярзотны, а закаханая герцагіня (Джэсыка Біл) — копія Скарлет Ёхансан.

«Ілюзіяніст» — гэта чары любові. Стрыманай, палкай, ціхай. Яна здольная чакаць і прыдумлівая на вынаходніцтвы.

Гісторыя мага і герцагіні ў нечым нагадвае каханьне Жыгімонта Аўгуста й Барбары Радзівіл. Але разьвязка аўстрыйскай драмы прымусяць жанчын плакаць ад радасьці.

Ды толькі, колькі прадоўжыцца шчасьце, збудаванае на геніяльных ілюзіях?

Андрэй Расінскі

Вечарына Генадзя Бураўкіна

30 лістапада ў канфэрэнц-залі Палацу мастацтваў (вул.Казлова, 3) адбудзецца творчая вечарына Генадзя Бураўкіна. Пачатак у 18.30.

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

«Бэніфэст» Анемпадыстава

12 сьнежня ў клубе «Юла»

Сваё трохгодзьдзе партал «Тузін Гітоў» вырашыў адзначыць выданьнем чарговага дыска — «Прэм'ер Тузін 2006» і вялікім канцэртам, прысьвечаным творчасці Міхала Анемпадыстава. Рок-паэт і мастак стаў на «Тузін Гітоў» чалавекам году, ён аўтар тэкстаў адразу двух галоўных беларускіх гітоў — «Аўтабіяграфіі» (Ігар Варашкевіч і Лявон Вольскі) і «Сьвятла ў цемры» (IQ48). 12 сьнежня ў клубе «Юла» будзе вялікі канцэрт «Бэніфэст Міхала Анемпадыстава».

«Бэніфэст» — нешта сярэдняе між бэніфісам, маніфэстам і фэстывалем. Восьці яго будзе сам герой году. «Такога маштабнага творчага вечара ў мяне яшчэ не было, — прызнаецца Міхал. — Таму я запрасіў сваіх сяброў-музыкаў і ў якасьці выканаўцаў, і ў якасьці гасцей». Прагучыць розная музыка, але Анемпадыстаў абяцае зрабіць так, каб зьмена стыляў дапамагала слухаць, а не замінала. Сярод удзельнікаў будуць Кася Камоцкая, Зьміцер Вайцшошкewіч, Ігар Варашкевіч, праект «Народны альбом». IQ48 засьпявае ня толькі «Сьвятло ў цемры», але і новую песьню на верш Анемпадыстава. *Apple Tea* акрамя сваёй джазавай праграмы рыхтуецца сыграць галоўны гіт сэзону на «ТГ» — «Аўтабіяграфію». Гэтая песьня, дарэчы, упершыню прагучыць ужывую ў Беларусі.

12 сьнежня адбудзецца і рэліз новага дыска — «Прэм'ерТузін 2006», у які ўвойдуць найлепшыя песьні сэзону, якія абіралі наведнікі і эксперты гіт-параду. Сюды ўвойдзе ўсё самае лепшае з таго, што гучала цягам дзевяці месяцаў на «Тузін Гітоў».

Сяргей Будкін

тузін гітоў
www.fromby.net 12

да трохгодзьдзя гіт-параду на music.fromby.net
слушны музычны партал
Тузін Гітоў
прэзэнтуюе

12 19:00
Клуб Юла
12.2006
benifest
aniempadystava

Народны альбом, *Apple Tea*
Кася Камоцкая
Зьміцер Вайцшошкewіч, IQ48
ды інш.

+ прэзэнтацыя новай CD-складанкі
ПРЭМ'ЕР ТУЗІН 2006

тэл. для давадак:
8.029 689 40 48
8.029 77 882 77

НАШЫ ШАШКІ

Блізняткі далі рады

У юнацкіх шашачных спаборніцтвах, раўнуючы з шахматнымі, ёсць свае плюсы. Малодшыя школьнікі volens nolens гартуюць характар, бо часцяком гуляюць зь дзецюкамі прызыўнога веку. Парты ў шашках карацейшыя — не стамляюць ні гульцоў, ні трэнэраў. Апроч усяго, у асяродзьдзі шашыстаў часцей пачуеш беларускую гамонку, асабліва ў кюлюарах.

Сёлета ў мурах Рэспубліканскага цэнтру алімпійскай падрыхтоўкі першыняспрэч-

валі сотня юнакоў і дзяўчат. У рускіх шашках вызначыліся Антон Гуркоў з Горадні і Андрэй Толчыкаў з Гомелю. Чэмпіёнкай сярод дзяўчат па шашках-64 стала Воля Федаровіч (вынік — 100%), а ейная сястра-блізня Даша заняла пачэснае 4-е месца ў хлапечым турніры. Прэтэндавала нават на першае, але на фінішы саступіла Толчыкаву.

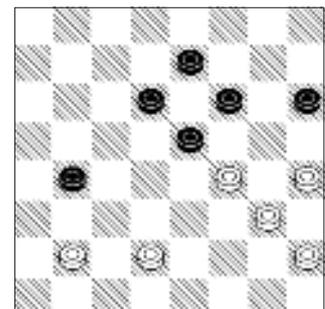
Майстар ФМЖД Толчыкаў лёгка выйграў і турнір па шашках-100 — ён жа ў іх чэмпіён

сьвету сярод кадэтаў. У дзяўчат першай выявілася зноў жа Вольга Федаровіч, Дар'я — другой, Ганна Зінчук зь Віцебску — трэцяй.

А судзьдзі хто? Галоўным паўсюдна быў міжнародны арбітар Аляксандар Аніска, які ўпарта выбіваў з удзельнікаў сяброўскія складкі ў фэдэрацыю. Асыставаў яму сын Віталь — судзьдзя першай катэгорыі. Аніска-юніёр ласкава паказаў карэспандэнту «НН» партыю першаразраднікаў, што завяршылася «чортавым колам». Ёсць на што паглядзець.

Ваш ход

Ход чорных. А. Рык (Бабруйск) — В. Сарокін (Віцебск)

Аркадз: 1...d5 2. f8 f5 3. h6
вп 4. f4 a4 3x3.

Дзякуй за ахвяраваньні

Дзякуем за салідарнасьць Пасольству Славаччыны ў Беларусі.

Дзякуем І.Л., Міхаілу А., Віктару К., А.К., Аляксандру К., Рыце Н., В.П., Д.К., Л.К., Ігару Б., Уладзімеру Р., Ігару С., Марыне С., А.Я., А.Ц., Паўлу І., Тацяне В., В.В., Канстанціну Л., Мікалаю К., Сьвятлане Р., Д.В., Ю.В., А.Г., Уладзімеру Дз., І.П., В.Д., Л.Р., Міхаілу Ж., Сяргею У., Рыгору Р., Веры М., Л.Т., Уладзімеру К., Алесю Ш., Анатолю В., Станіславу Б., Зьмітру К., Тацяне Г., А.П., Алене К., Н.Ш., Л.П., Аляксею Д., Т.К., М.Т., А.М., Уладзімеру П., Ксені Д., Аляксею Б., Валянціне Ш. зь Менску.

Л.Л., Ігару Х., П.Н. зь Менскага ра-

ёну.

Любові Ш. зь Віцебску.
 Фёдару К. з Талачына.
 Леаніду А. з Гарадка.
 Валерыі Х. зь Дзяржынскага раёну.
 Сяргею С. з Полацку.
 Дар'і Л. з Смургонскага раёну.
 Марыі К. з Астравецкага раёну.
 Міхаілу Г. зь Берасьця.
 Т.Ш., С.Р., І.Б. зь Бярозы.
 Іне С., Сяргею С. з Барысава.
 П.Г. з Мастоў.
 Анатолю П., Антону Т. з Жодзіна.
 Антону З., Леакадзіі Н. з Валожынскага раёну.
 Н.К. з Наваполацку.
 Уладзімеру П. з Аршанскага раёну.
 Д.П., Ц. са Жлобіна.

Г.Б., Алене А., Т.Б., Сямёну Г., Аляксандру Б., Міхалу А. з Магілёва.

Мікалаю К. з Лунінецкага раёну.
 Івану Ю. з Бабруйска.
 Гляфіры Д. зь Бешанковіцкага раёну.
 В.З., Марыі Б. з Гомелю.
 Г.Д. з Чэрвеню.
 Сяргею К., Тадэвушу Ш., Аляксандру К. з Маладэчна.
 Анатолю К. са Стаўпецкага раёну.
 Аляксандру Р., Валеру П. з Баранавічаў.
 Вользе А. зь Любанскага раёну.
 Тамары М., Г.Л., Марыне С., Людміле М., Натальі М. з Горадні.
 Эдмунду А., А.Р. з Шаркаўшчынскага раёну.

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ

Фонд выданьня газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521
 МГД ААТ «Белінвестбанк», вул. Калектарная, 11, Менск, код 764

Рахунак а-рымальніка **3015 212 000 012** Асабовы рахунак

(прозьвішча, імя, імя па бацьку, адрас)

Від аплааты	Дата	Сума
Ахвяраваньне		
		Агулам

Касір

КВИТАНЦЫЯ

Фонд выданьня газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521
 МГД ААТ «Белінвестбанк», вул. Калектарная, 11, Менск, код 764

Рахунак а-рымальніка **3015 212 000 012** Асабовы рахунак

(прозьвішча, імя, імя па бацьку, адрас)

Від аплааты	Дата	Сума
Ахвяраваньне		
		Агулам

Касір

М.П.

Каб штотыдзень атрымліваць газэту, дасылайце адрасы і прыватныя ахвяраваньні.

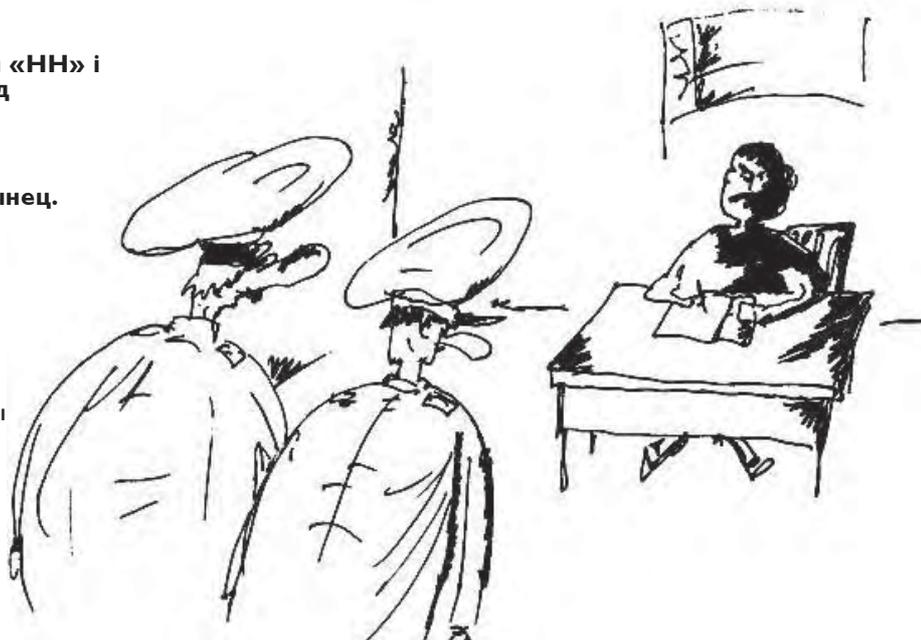
1) Просім усіх ахвотных чытаць газэту паведамляць у Рэдакцыю свае адрасы і тэлефоны. Гэта можна зрабіць праз: тэлефоны: (017) 284-73-29, (029) 260-78-32 (МТС), (029) 618-54-84, e-mail: dastauka@tut.by, паштовы адрас: а/с 537, 220050 Менск.

2) Просім кожную сям'ю чытачоў пералічваць на рахунак газэты ахвяраваньне з разьліку 6000 рублёў на месяц. Гэтага хопіць на выхад і дастаўку газэты. У блянку банкаўскага паведамленьня ці паштовага пераказу дакладна і разборліва пазначайце адрас, у тым ліку паштовы індэкс і код пад'езду. Тыя, хто перакажа 18000 рублёў за раз, забясьпе-чаць выхад «НН» на 3 месяцы. Хто перакажа 36000 рублёў адразу, гарантуе публікацыю «НН» на паўгоду.

...ён быў таемным фанатам «НН» і працаваў для выдання пад псеўданімам:

Павал Севярынец.

— Я выклікаў вас, бо не магу ўвайсці ў вобраз і атрымаць творчае натхненне: зрабіце ў мяне у кабінэце персанальны шмон і забараніце перадачы.

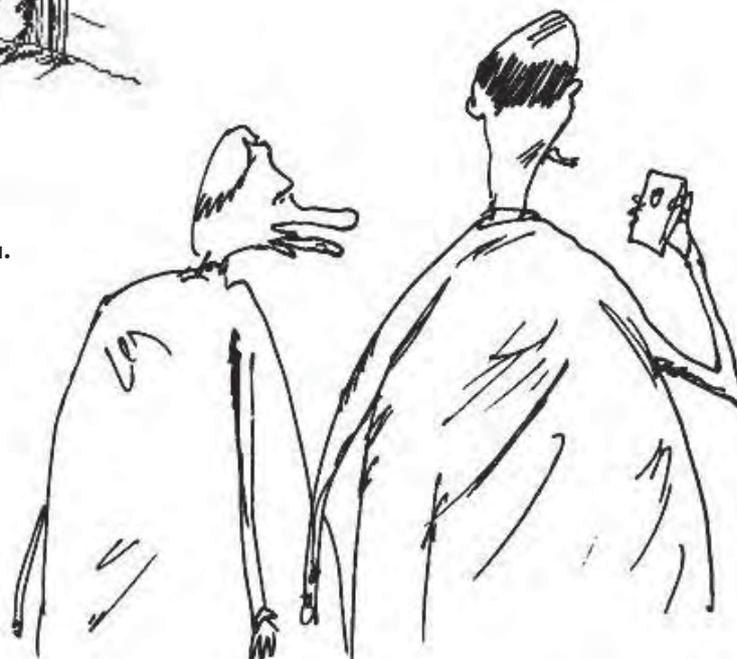

Альгерд Бахарэвіч.

— Ня раю ісьці з законапраектам. У шэфа дрэнны настрой: зранку ня можа знайсці рыфму да выразу «ў Эўропу».

Андрэй Лянкевіч.

...а давайце, Уладзімер Уладзімеравіч, сфотаемся з высунутымі языкамі, чыста гэтак па прыколу, для інтымнага альбому.

літаратурны сшытак «НН»

лістапад 2006

Хто народны? Вынікі нашаніўскай дыскусіі	28
«Трэба ствараць аргкамітэт па ўручэнні агульнанацыянальных прэміяў». Гутарка з Алегам Трусовым	29
Першы беларус. Эсэ Алега Латышонка	30
Паэзія. Алесь Аркуш, Адам Глёбус, Дзьмітры Дзьмітрыеў, Аляксей Знаткевіч, Юрась Пацюпа, Андрэй Хадановіч, Андрэй Храпавіцкі	32
All I wanted All I needed. Аповяданьне Паўла Касцюкевіча	34
Шампур і мяса. Даніла Жукоўскі пра кнігі Вячаслава Ракіцкага і эміграцыйнае прозы	37
Алег Дзярновіч. Ці прыйдзе збавеньне?	38
Руслан Равяка. Гаданьне на чужых мовах	38
Зроблена рукамі Альбіны Юдчыц. Аповяданьне Наталкі Бабінай	39

Юбілейныя вечарыны і фуршэт

23 лістапада (чацьвер) нашай газэце спаўняецца 100 гадоў. З гэтай нагоды адбудуцца два ўрачыстыя сходы. Першы пачнецца а 17-й, другі — а 19-й. Адрас: сядзіба БНФ, Варшавні, 8. Сьпявае Лявон Вольскі, рэдактары адкажуць на пытаньні.

24 лістапада (пятніца) а 19-й адбудзецца дабрачынны фуршэт з мэтай збору грошай на газэту. Каб узяць удзел, трэба пераказаць на рахунак Рэдакцыі 100 тыс. рублёў. Даведкі праз т. 284-73-29, (029) 707-73-29.

Вечарыны ў Бялынічах і Магілёве адбудуцца **30 лістапада**. Даведкі праз т.(029) 388-35-61, Алег.

Сабачыя гісторыі

Адзін Сабака вырашыў правесці перапіс Гражданоў у грамадскім вобшчстве. Справа была даручана Гражданоў, які пайшоў у грамадскае вобшчства і праз паўгоду вярнуўся героем Савецкага Саюзу.

Адзін Сабака трапіў за кратаў. Гражданоў, даведаўшыся пра гэта, узрадаваўся: «Цяпер і ў мяне на вуліцы запаліць ліхтары, засыплюць канавы, а мне дадуць граматы за добрыя паводзіны...»

Адзін Сабака на дабрачынным фуршэце з нагоды 100-годзьдзя «Нашай Нівы» выступіў перад прысутнымі з юбілейнай прамовай. А Гражданоў выпіў пляшку віна, зьеў кіляграм каўбасы і ўкраў скураную шапку, спадзеючыся, што яна Фядутава.

«НН» СТО ГАДОЎ З ВАМІ

З назначэньнем новага прадсядацеля міністраў, Какаўцова, каторы зараз пасьля сьмерці П.А.Сталыпіна сказаў, што пара ўжо кінуць нацыянальныя сваркі і «нацыянальную» палітыку, — у палітыцы правіцельства наступае перамена.

Мы ўжо казалі ў «Нашай Ніве», што хаця «курс» палітыкі мо і пераменіцца, але гэта будзе больш перамена *спосабаў*, чым *мэты* палітыкі правіцельства.

«НН». 1911. №43.

Наша Ніва

незалежная газэта

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:

З.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906—1914), Янка Купала (1914—1915), А.Луцкевіч, У.Знамяроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі	Наста Бакшанская
галоўны рэдактар	Андрэй Дынько
фотарэдактар	Арцём Лява
нам.галоўнага рэдактара	Андрэй Скурко
мастацкі рэдактар	Сяргей Харэўскі
выдавец і заснавальнік	Мясцовы фонд выданьня газэты «Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:

220050, Менск, а/с 537

Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,

8-029-707-73-29.

E-mail: nn@nn.by

On-line: www.nn.by

© НАША НИВА. Сьпасылка на «Нашу Ніву» абавязковая. 12 палос фарматам А2, 6 друк. арж. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, пр. Ф.Скарныны, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасці за зьмест рэкламных абвестак. Кошт свабодны. Пасьведчаньне аб рэгістрацыі перыядычнага выданьня №581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Юрыдычны адрас: 220030, г. Менск, вул. Калектарная, 20а-112. Р/р 3015212000012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.

Наклад 2721. Газэта выдаецца 48 разоў на год.

Нумар падпісаны ў друку 23.00.22.11.2006.

Занова № 6501.

Рэдакцыйны адрас: Калектарная, 20а-112.

А ты падпішыся!

Каб рэгулярна атрымліваць «Нашу Ніву»,

проста паведаміце ў Рэдакцыю свой адрас.

Адначасова Рэдакцыя зьвяртаецца з просьбай ахвяраваць на выданьне. Дэтэлі — старонка 46.

ЖАРТ

Рэцэпт новай стравы: мяса, запечанае зь яблыкамі. Як гатаваць: вазьміце кіляграм чарвівых яблык...

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

СЯБРОЎСКАЯ ВАНДРОЎКА

Зьміцер Касьпяровіч запрашае ў падарожжа «Нёманская каса» 26 лістапада (нядзеля) маршрутам: Менск—Вузда—Кухцічы—Наднёман—Нясвіж—Вішнявец—Новы Сьвержань—Менск. 23—24 сьнежня: Вільня—Коўна—Румчышкі. Т.: 292-54-58, 622-57-20, 110-19-28, 509-12-16, 573-88-17.